

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Tarih Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

HAFIZA MEKÂNLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI:
“ANADOLU SELÇUKLU DEVRİ KONYA ÖRNEĞİ”

RAMAZAN KARAKUŞ
ORCID: 0009-0001-1862-938X

Danışman
Prof. Dr. MEHMET İPÇİOĞLU
ORCID: 0000-0002-3306-6028

Konya – 2026

ÖN SÖZ

Modern dünyada bilgilerin öğrenilme ve öğrenilen bilgilerin kullanılmaması neticesinde unutulması olağan bir durum hâlini almıştır. Tarihin milletlerin kimliksel bir tanıma aracına dönüştüğü günümüzde tarih eğitiminde kullanılabilecek yeni yöntemler alana bütüncül bir katkı sağlayacaktır. Hafıza üzerine yapılan bilimsel çalışmalarda yaşanan artış disiplinler arası bir çalışma esnekliği sağlamakla birlikte birçok bilim dalına ait öz ile hafızayı birlikte ele alma imkânı sağlayabilecek potansiyeli taşımaktadır.

Çalışmada başlıca yararlandığımız “*hafıza mekânı*” adlı kaynağın yazarı Pierre Nora, hafızayı kuramsal biçimde ele alarak yeni bir bakış açısı kazandırmış ve unutma kültürüne karşı durabilecek yöntemi hafıza mekanları olarak tanımlamıştır. Fransa’nın tarihsel verilerinden örnekleri dile getirerek hazırladığı kitabından etkilenilerek Türk Tarihinde, Anadolu’nun Türk vatanı haline gelmesinde önemli etkilere sahip Anadolu Selçuklu Devleti’nin baş şehri olan Konya’da bu devletin maddi ve manevi izlerinden yararlanılarak aktarılmaya çalışılmıştır.

Tarih eğitiminde hafızanın rollerine değindiğimiz çalışmamızda hafızayı kült sıfatından çıkartarak pedagojik etmenlerin çerçevesinden tarih eğitiminde kullanım olanaklarını göstermek ve Tarih eğitimcilerinin faydalanabileceği biçimde dile getirmek çalışmamızın motivasyon kaynaklarındandır.

Söz konusu çalışmada kendilerinden ne kadar uzakta olursam olayım maddi ve manevi desteklerini üzerimden hiç eksik etmeyen ailem ve şahsıma kılavuzluk eden, eksikliklerimi dile getirip gelişmemede katkılar sağlayan değerli danışman hocam **Prof. Dr. Mehmet İpçioğlu’na** teşekkür ve saygılarımı sunarım. Nitekim çalışma süresince fikirleri ile zihnimi açan, sosyal yaşamımda yanımda olan değerli dostum **Mustafa Can Şimşek’e** teşekkürlerimi iletirim.

RAMAZAN KARAKUŞ

ŞUBAT 2026

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	v
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar.....	5
2. HAFIZA KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	6
2.1. Hafıza Teknikleri.....	8
2.1.1. Kolektif Hafıza	11
3. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ.....	15
3.1. Anadolu Selçuklu Devleti Yönetim Biçimi.....	17
3.2. Konya Şehri ve Tarihi	21
3.2.1. Konya Şehri'nin Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Kimliği ve Kültürü	23
3.2.2. Konya Şehri'nin Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Tarihi Coğrafyası, Siyasi ve Kültürel İlişkileri	23
3.3. Anadolu Selçuklu Devleti Sanatı	29
3.3.1. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Kervansaray ve Hanlar	32
3.3.2. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Saraylar ve Köşkler	35
3.3.3. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Çarşı ve Pazarlar	37
4. TARİH EĞİTİMİNDE HAFIZA MEKÂNLARININ KULLANIMI; ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DÖNEMİ KONYA ŞEHİRİ ÖRNEĞİ	39
4.1. Sinema ve Belgeseller Eşliğinde Konya Şehrinin Hafızası, Tarih Eğitiminde Televizyon Sektörünün Kullanımı	48
4.2. Konya Şehri İçerisinde Bulunan Somut Hafıza Mekânları	49
4.3. Konya Şehri Özelinde Anadolu Selçuklu Devleti Soyut Hafıza Mekânları	58
4.4. Konya Şehri Siyasi, Sosyal ve Şehircilik Organizasyonları.....	60
5. YÖNTEM.....	62
5.1. Araştırmanın Modeli	62
5.2. Verilerin Toplanması.....	62

5.3. Verilerin Çözümlenmesi (Verilerin Analizi).....	63
6. BULGULAR	64
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	68
7.1. Sonuç.....	68
7.2. Öneriler.....	71
GENİŞLETİLMİŞ TÜRKÇE ÖZET	74
KAYNAKLAR.....	76
EKLER.....	92

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HAFIZA MEKÂNLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI: “ANADOLU SELÇUKLU DEVRİ KONYA ÖRNEĞİ” başlıklı tez çalışmamın toplam **112** sayfalık kısmına ilişkin, 9/02/2026 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%7** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

9/02/2026

RAMAZAN KARAKUŞ

Prof. Dr. MEHMET İPÇİOĞLU

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

9/02/2026

RAMAZAN KARAKUŞ

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

3D: Three-Dimensional (Üç Boyutlu)

AI: Artificial Intelligence (Yapay Zekâ)

BOA: Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Dr: Doktor

ENS: Ecole Normale Supérieure

Er. Tar.: Erişim tarihi

FATİH: Fırsatları Arttırma ve Teknolojiyi İyileştirme Hareketi

M.Ö.: Milattan önce

M.S.: Milattan sonra

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TTK: Türk Tarih Kurumu

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Tarih Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

HAFIZA MEKÂNLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI: “ANADOLU SELÇUKLU DEVRİ KONYA ÖRNEĞİ”

RAMAZAN KARAKUŞ

Hafıza kavramı insanın varoluşundan itibaren gelişerek günümüze kadar ulaşmış, farklı bilim dalları tarafından inceleme yapılarak kullanılan bir yapı haline gelmiştir. Hafıza ve mekân kavramını Tarih biliminde kullanmak için Pierre Nora öncülüğünde toplanan tarihçi grubu ve elde ettikleri çıkarımlar dönüştürülmüş farklı bilim adamları tarafından incelenmiştir. Bu tür veriler sonucunda hafıza mekânlarının insan ve tarih arasında bağı ortaya çıkartılmış, bellek modelleri üzerinden gelişme sağlanmaya çalışılmıştır. Pierre Nora “Hafıza Mekânları” kitabında Fransız Tarihi üzerine çalışmalar yapmıştır. Süleyman Şah tarafından kurulan Anadolu Selçuklu Devletinin İznik’ten sonraki başkenti Konya olmuştur. Şehir devletin son günlerine kadar ünvanını korumuş ve yönetim merkezi olarak kalmıştır. Tarihsel yapıları ve geçmişin izleriyle öğretim materyali örnekleminde kullanılabilecek verileri üzerinde taşıyan Anadolu Selçuklu devri Konya’sının Hafıza mekanları eğitimde kullanımı sırasında çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Ritüeller, duyuşal bileşenler, somut ve soyut aktarımda hafıza mekanları çalışmanın içerisinde yer alan başlıca tarih öğretimi uygulama örnekleridir. Dönemin şehrinin tanımak amacıyla üç farklı (Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet) devrin eserlerinden faydalanılmıştır. XII. ve XIV. yüzyıllar arasında yazılan ve günümüze kısıtlı biçimde ulaşan kaynakların ders içerisinde kullanımı özelinde elde edilen olumlu ve olumsuz sonuçlar baz alınarak araştırmanın içerisinde kullanılmıştır. Konya içerisinde Anadolu Selçuklu döneminden miras kalan medrese, türbe gibi çok çeşitli mekânlar bulunmaktadır. Bu nitelikteki mimari eserler günümüze kadar ulaşabilmiş, ulaşamayanlar ise kitap gibi eserler üzerinde soyut mekânlar olarak sınıflandırılmıştır. Metin analizleri dışında günümüzde hızla gelişen dijital teknolojilerin kullanım alanları gözetilerek, sanal müzecilik alanına doğrudan etki edebilecek programlar öneri olarak içerikte sunulmuştur. Tarih öğretim metodunda mekân anlatıları materyal temelli olarak daha avantajlı olabileceği konusu alt başlık olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarih Eğitimi, Hafıza, Hafıza Mekânı, Anadolu Selçuklu Devleti, Konya

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Turkish and Social Sciences Education
History Education Program
Master Thesis

THE USE OF MEMORY PLACES IN HISTORY TEACHING: "ANATOLIAN SELJUK PERIOD KONYA EXAMPLE"

RAMAZAN KARAKUŞ

The concept of memory has developed since the existence of man and has reached to the present day, and has become a structure that has been examined and used by different branches of science. The group of historians gathered under the leadership of Pierre Nora to use the concept of memory and space in historical science and the inferences they obtained were studied by different scientists who were transformed. The concept of memory has developed since the existence of man and has reached to the present day, and has become a structure that has been examined and used by different branches of science. The group of historians gathered under the leadership of Pierre Nora to use the concept of memory and space in historical science and the inferences they obtained were studied by different scientists who were transformed. As a result of such data, the connection of memory spaces between people and history has been revealed, and it has been tried to provide development through memory models. Dec. Pierre Nora conducted studies on French history in his book "Places of Memory". The Anatolian Seljuk State, founded by Süleyman Shah, had its capital in Konya after İznik. The city retained this title until the state's final days and remained its administrative center. Pierre Nora conducted studies on French history in his book "Places of Memory". The Anatolian Seljuk State, founded by Süleyman Shah, had its capital in Konya after İznik. The city retained this title until the state's final days and remained its administrative center. The memory spaces of Konya during the Anatolian Seljuk period, which bear the traces of historical structures and the past and contain data that can be used as teaching material examples, constitute the study's sample when used in education. Rituals, sensory elements, and memory spaces in concrete and abstract expression are the primary history teaching practice examples included in the study. To familiarize oneself with the city of the period, works from three different eras (Anatolian Seljuk, Ottoman, and Republican) were utilized. Rituals, sensory elements, and memory spaces in concrete and abstract expression are the primary history teaching practice examples included in the study. To familiarize oneself with the city of the period, works from three different eras (Anatolian Seljuk, Ottoman, and Republican) were utilized. XII. and XIV. it has been used in the research based on the positive and negative results obtained in the context of the use of resources written between centuries and which have reached the present day. Recently in the course. There are a wide variety of places in Konya, such as madrasas and tombs inherited from the Anadolu Selcuklu period. Architectural works of this nature have survived to the present day, while those that have not have been classified as abstract spaces within works such as books. Apart from textual analyses, programs that could directly impact the field of virtual museology have been proposed in the content, taking into account the areas of use of rapidly developing digital technologies. Architectural works of this nature have survived to the present day, while those that have not have been classified as abstract spaces within works.

Keywords: History Education, Memory, Memory Space, Anatolian Seljuk State, Konya

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Tarih, yalnızca geçmişte yaşanmış olayların kronolojik bir dökümü değil, bugünün zihninde yeniden inşasını ele alan bir süreç olarak değerlendirilebilir. Pierre Nora'nın "Hafıza Mekânları" (Lieux de mémoire) kavramıyla literatüre kazandırdığı, modern dünyada hafızanın kaybolmaya yüz tutması, toplumları geçmişle bağ kuracak somut ve soyut dayanak noktaları aramaya itmiştir. Tarih ve hafıza arasındaki bulunan etkileşim, eğitimciler için geçmişi bugüne taşıyan güçlü bir pedagojik araca dönüşme potansiyeli taşır. Mevcut Türk eğitim sisteminde tarih öğretimi, orta öğretim kurumlarında genellikle öğrencilere başarı odaklı işletilen, ezbere dayalı ve öğrencinin tarihsel empati kurmasını zorlaştıran, kişisel yeteneklerini ortaya çıkarmakta yetersiz kalan bir yapı sergilediği düşünülmektedir. Öğrencilerin tarihsel olayları mekanla ve yaşamla ilişkilendiremedikleri için geçmişi zihinlerinde canlandırmakta güçlük çekebilecekleri ifade edilebilir.

Çalışmanın temel hareket noktası, tarih eğitimindeki bu soyutluğu aşarak, mekânın gücünden faydalanan bir öğretim modeli sunmaktır. Araştırmanın merkezinde yer alan Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış "*Darül-mülk*" ünvanıyla, Türk-İslam tarihinin önemli hafıza laboratuvarlarından biri olarak görülebilir. Şehir; medreseleri, kervansarayları, türbeleri ve manevi iklimiyle, sadece taş ve topraktan ibaret olmayan, yaşayan bir tarihsel belleği barındırmaktadır. Fakat bu zengin mirasın eğitim ortamına aktarılması, çoğu zaman ders kitaplarındaki teorik anlatımların ötesine geçememektedir.

Bu tez çalışması, tarih eğitiminin geleneksel sınırlarını aşarak, Konya'nın sahip olduğu somut (mimari eserler, müzeler) ve soyut (ritüeller, metinler, kokular) hafıza mekânlarının öğretim materyali olarak nasıl kullanılabileceğini araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışmada, geçmişin izlerini taşıyan bu mekânların; dijital teknolojiler, duysal deneyimler ve yerinde incelemelerle harmanlanarak öğrenci belleğinde nasıl kalıcı bir "tarih bilinci" ve "kimlik" oluşturabileceği irdelenmiştir. Amaç, tarihi ezberlenen bir yük olmaktan çıkarıp; mekanla bütünleşen, hissedilen ve hafızada iz bırakan bir tecrübeye dönüştürmektir.

1.1. Problem Durumu

Hafıza mekânları toplumsal antropoloji ve kültürel, tarihsel bilinçlenmede önemli rol oynayan insanların aklında geçmişi canlandıran önemli etkenlerden bir tanesidir. Söz konusu anıların canlanması adına bir insanın tarihi mekânlara yaptığı ziyaret sonrasında veya zihninde

oluşabilecek durumlar bu alanları ortaya çıkartmaktadır. En nihayetinde bir turist veya yerel halk geçmişin köprüsü olarak gittiği tarihsel müze veya geçmişe dair herhangi bir buluntuda ne görmektedir? Nasıl bakmalı ve gördüğü şey hakkında aklında belirecek şeyler nelerdir? Bir tarih eğitimcisi veya tarihçi tarafından hissedilen şeyler öğrencilerin bakış açısıyla uyuşmakta mıdır? söz konusu problem çözülemeyecek kadar büyük bir sorun hâline gelebilir mi? Nitekim Ortaya koyulan problemin çözücü unsurlarından bir tanesi de eğitimidir. Bu bağlamda insanlara geçmiş hakkında bilgilerin doğru aktarılması gerekmektedir. Yerlerin tarihi dokusu, inşa edilmiş süreçleri, kültür katları insanlara doğru şekilde anlatılmalıdır. En nihayetinde Hafıza mekânları tarih eğitiminde nasıl kullanılabilir veya hafıza mekanlarının tarih eğitiminde kullanımı toplumsal bilinçlenme ve kültürel mirasa sahip çıkmada neleri değiştirebilir? Gibi durumlar akla gelmektedir. Ortaya konulacak olan tez ana problem ışığında bu kapsamdaki sorulara da cevap vermek için hazırlanmıştır.

-Gelişen teknolojiyle birlikte insan hafızasının artık fazladan edindiği bilgileri belleklerinde tutmaları zorlaşmıştır. İnsanlar gündelik yaşamlarında daha hızlı ve bilgi edinebilmeye ve bilgilerini hemen uygulamaya dökmek istemelerine yol açmıştır. Bu bakımdan gelişen teknolojilerin insanların zamansal faktörler bakımından olumlu sonuçlar meydana getirmesine sebebiyet vermiş olsa da bu durumun olumsuz yanları insanların yaptıkları faaliyetlerden tatmin olamama ve kendileri için önemli olan ama zaman faktörleri nedeniyle öğreniminin gerçekleşmediği bilgileri zihinlerinde tutmamalarına yol açmıştır. Araştırmanın içeriğinde bu olumsuz yanlardan bahsedilecek olmakla birlikte teknolojinin hafızaya katkı sunma gibi durumlara değinilmiştir.

İnsanların somut olarak görebilecekleri eserlerin hafızalarında daha fazla yer edinebileceği düşünülmektedir. Teknolojinin günümüzdeki nimetlerinden olan ve internet çağıyla birlikte ilerleme gösteren müze teknolojilerinin hafıza mekânı oluşturması üzerine katkılarına da araştırmamız içerisinde yer verilecektir.

-Soyut hafıza mekânlarının tarih eğitiminde kullanımı nasıl olabilir, nasıl olmalıdır, üzerinde durulması gereken kısımları nelerdir, somut hafıza ile farkları nelerdir?

Görsel hafızaya göre bilişsel hafızanın veya zihinde kelimeler ile canlandırılacak hafızanın etmenleri nelerdir, etken tasarımı altyapısında hangisi hafıza mekânları konusunda daha çok katkı sağlayabilir, günümüzde var olmayan lakin önceden var olduğu arşive ve ikinci elden kaynaklarda tasnif ve tespiti yapılarak aktarılan mekânların aktarımında insan hafızasında yer

edinebilir mi? Söz konusu sorular ön planda tutularak eğitimci ve öğrenci arasında tarih eğitiminde yararları ve kullanım alanları araştırılmaya çalışılmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Pierre Nora'nın hafıza mekânı kavramının uyuşan olgularının Selçuklu dönemi Konya'sının hafızasıyla kesişim noktalarının tespit edilmesi ve Tarih eğitiminde kullanımı araştırmamızın ana hatlarını oluşturacaktır.

Bu araştırmanın amacı hafıza mekanlarının tarih öğretiminde kullanılmasının teknik ve yöntemsel durumunun tespiti ve Anadolu Selçuklu dönemi Konya'sının çalışmanın içerisinde verilen yöntem ile aktarımı örneğiyle incelenmesi üzerinedir. Yapılan çalışmanın neticesinde elde edilen tarihsel verilerin metodun uygulanışına olabilecek katkısı tarih eğitimcilerinin yeni yöntemleri kullanımlarında özgün ve yaygın eğitim faaliyetleri sırasında faydalı olması beklenilmektedir. Çalışmanın diğer amaçları ise disiplinler arası olan hafıza üzerine Tarih eğitimcilerinin dikkatini çekmek ve araştırmacıların çalışmalarına katkıda bulunabilmektir.

Tarih eğitiminde soyut kavramların kullanımı artırılarak öğretimden istenen verimin alınmasını sağlamak çalışmanın diğer amaçlarından biridir. Mevcut Türk Eğitim sistemindeki Tarih dersleri orta öğretim kapsamında yer almaktadır. Söz konusu ders özgün olarak alan yaş kitlesinin genellikle 14-18 yaş aralığındaki bireylere eğitimde kullanılan soyut kavramların anlayabilecekleri seviyelerine uygun biçimde verilmesi gerekmektedir (Köstüklü, 2016, s.224-225). Nitekim soyut kavramları anlama yolunda araçsal nitelikte kullanılabilir Hafıza Mekanları öğretimin geliştirilmesine yönelik istenen geri dönüşün alınabilmesini sağlayabilir.

Türk eğitim sisteminin öğrencilerin akademik başarıları odaklı işletilmesi nedeniyle öğrencinin kişisel yeteneklerini ortaya çıkartmasında problemler yaşanmaktadır. Öğrenci, yeteneklerini ortaya çıkarabilecek kültürel faaliyetlerde bulunamamaktadır. (Kara, 2020, s.1652). Tarih eğitimi sürecinde öğrencilere yalnızca ezbere dayalı kısa, sınav başarıları odaklı öğrencilere verilmesi ve öğrencilerin derslerde öğrendikleri bilgileri zihinlerinde tam oturtamaması, dersin öğretim mantığına ters bir sonucun ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Ezbere dayalı eğitimin öğrencilerin araştırma isteklerini baltalayan ve öğrencileri hazır bilgiye alıştıran bir eğitim metodu olduğu öğretmenler tarafından dile getirildiği düşünülmektedir (Kutlu-Abu, vd., 2016, s.294).

Hafıza mekânları Tarih eğitiminde düz anlatım olarak ifade edilen Öğretmen Merkezli Eğitim metodunun kullanımına yardımcı olacaktır. Ayrıca diğer eğitim metotlarıyla birlikte karma kullanımın da “Hafıza Mekanlarının” Öğretimin verimini arttıracakını düşünülmektedir.

Türk eğitim sistemindeki belli başlı problemlerin birisi de meslek içi eğitim faaliyetlerine öğretmenlerin ilgi göstermemeleridir. Yapılan araştırmalarda kendi meslektaşları bu durum hakkında teknoloji ve yeni bilgi öğrenim faaliyetlerindeki yetersizliklerini geliştirmeye özen göstermemelerini eğitimin kalitesinin azalmasındaki faktörlerden biri olarak gösterilmiştir (Kara, 2020, s.1662). Nitekim bu çalışmada gösterilen eğitimde kullanım metotları ve uygulamalarla aktarılmaya gayret edilmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Tarih biliminin hafızayla ilişkisi yadsınamaz bir gerçektir. İki unsurun ilişkisinde hangisinin öncelikli olduğu birçok bilim dalı tarafından araştırma konusu olmuşsa da bu çalışma iki unsurun karşılaştırılmasından çok onların birlikte kullanımıyla elde edilecek olumlu yanların üzerinde durmaktadır. Hafıza kavramının sosyal bilim yönü hakkında ilmi çalışmalar *Halbwachs, Bergson, Ricoeur, Connerton* gibi bilim insanları tarafından incelenmiştir. Halbwachs ile bilimsel olarak temellendirildiği düşünülen Kolektif Hafızanın Pierre Nora tarafından çıkarım yapılarak hafıza mekânı kavramının oluşturulmasıyla birlikte Tarihin yorumlanması noktasında yeni bir düşünce sistemi oluşturulmuştur. Bu çalışmada Hafıza Mekânlarının tarih eğitiminde kullanım durumu tespit edilmiştir.

Araştırma hafıza mekanlarının tarih öğretiminde kullanılmasına yöneliktir. Fakat yeterli çalışma olmamasından kaynaklı; bu alan üzerinde yapılacak diğer çalışmalara öncelik etmekte araştırmanın önemi olarak vurgulanabilir. Hafıza mekanlarının Sosyal Bilgiler öğretimi kapsamında kullanılması üzerine Hilal Mert ve Ömer Çapkın tarafından çalışmalar yapılmıştır (Mert, 2020, / Çapkın, 2018,). Ancak Sosyal Bilgiler öğretimi ile Tarih Eğitimi üzerine başta öğrencilerin yaş ve öğrenme yetisi ve birinin orta okul düzeyi diğerinin lise düzeyinde dersler olması bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin amaçlarından biri olarak yer alan iyi vatandaş yetiştirme ifadesi bir sosyal bilim olan Tarih’in de amaçları içerisinde yer almaktadır (Köstüklü, 2016, s.18). Tarihsel bilgilerin aktarım ve üretiminde orta öğretim ve yüksek öğretim düzeylerini kapsadığı için tarih öğretimi farklılıklar barındırmaktadır. Tarih öğretimi bireye bilişsel açıdan yetkinlik kazandırma, kültürel öğeler aracılığıyla sosyalleşme yeteneğinin gelişimi ve geçmişte yaşanan

olaylardan ders çıkarma gibi bireysel birçok yetkinlik kazandırmayı amaçlar (Taşbaş, 2018, s.185). Bu bakımdan lise ve üniversitede verilen tarih dersleri orta okulda verilen sosyal bilgiler derslerinden hitap ettiği yaş kitlesi ve bilgi düzeyi bakımından ayrılmaktadır.

Bu çalışma sonucu ortaya çıkacak olan bilgi ve tespitlerden Tarih ve Felsefe üzerine çalışan bilim insanlarına kendi çalışma alanlarında fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Materyal tasarımı ile ilgili uğraşları olanlar ile her geçen gün farklı teknolojilerin ortaya çıktığı günümüzde bilişim teknolojileri gibi alanlar üzerinde çalışanların materyal tasarımlarında ilgilerini çekebilecek ve farklı fikirler oluşturabilecektir.

Tarih araştırmalarında her ülkenin, bölgenin araştırma metodu ve etkilendikleri felsefeler farklılık gösterebilmektedir. Bu nedenle çalışmanın tarih eğitime katkısı Türk tarihinde önem gösteren Türkiye Selçuklu devletinin Konya ile sınırlandırılmış hafızasının ortaya çıkarılması ileride tarihçiler tarafından yapılacak farklı Türk devletleriyle olan çalışmalarda örnek teşkil edebilecektir.

1.4. Sınırlılıklar

Hafıza kavramı multi disiplin bir çalışma alanıdır. Söz konusu kavram farklı disiplinler tarafından nasıl ve nerede kullanılacaktır şeklinde incelenmiştir. Bu bağlamda yapılacak çalışma kavram ve incelemeleri göz önünde bulundurularak Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalına uygun aktarılmaya ve hazırlanmaya çalışılmıştır. Nitekim bahsi geçen kısım ana sınır alanı olarak değerlendirilmiştir.

Selçuklu Devri Konya Şehri bağlamında yapılacak çalışma XII. ve XIV. yüzyıllar arasını kapsamaktadır. Nitekim devletler ve Anadolu Türk Beyliklerinin etkileri veya yapmış olduğu çalışmaları da inceleme unsuru olarak çalışmaya konulmayacaktır. Yaklaşık olarak 150 yıllık bir süreci kapsayan dönem şehrin merkezindeki tarihi Selçuklu yapıları olarak belirlenmiştir.

Çalışma 2025 ve 2026 tarihleri arasında, nitel araştırma yöntemleri dahilinde hazırlanmıştır.

Tez Anadolu Selçuklu Devleti dönemi Konya şehri ve hafıza mekânları olarak belirlenen alanlarda hazırlanmıştır. Konunun olumlu veya olumsuz yönleri de ele alınmıştır. Söz konusu alan için farklı kavramlar ve metotlar eklenmemeye özen gösterilmiştir.

BÖLÜM 2

2. HAFIZA KAVRAMI VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Antik Yunanistan döneminde “*Mnemosyne*” kelimesinin hafıza olarak kullanıldığı ve tanrıça isimlerinden geldiği düşünülmektedir (Ricoeur, 2012, s.31-32). İngilizcedeki hafıza kelimesinin karşılığı “*Memory*” kelimesidir. Kökeni Latince “*memoria*” ve “*memor*” kelimeleridir. Kelime anlamı olarak hatırlama, depolama gibi anlamlara gelmektedir (Çapkın, 2018, s.11). Hatırlama kelimesinin özünün yazılı kayıt geleneğinden geldiği düşünülmektedir (Draaisma, 2014, s.47). Hafıza kelimesi, Türkçeye Arapçadaki “*Hıfz*” sözcüğünden türetilmiştir. Kelime anlamı ezberleme, saklama ve muhafaza eden anlamlarına gelmektedir (Mert, 2020, s.14). Kelimenin çalışmadaki kullanım alanı insan, fikirleri ve düşüncelerinin beklediği veyahut depolandığı düşünülen bilişsel yanıdır.

Yazının ortaya çıkmadığı dönemlerden itibaren ritüel, hikâye ve “*mitoslarla*” toplumun hafızanın oluşturulmaya çalışıldığı düşünülebilir (Kırıcı, 2015, s.9-10). Romalı Devlet adamı *Marcus Tullius Cicero* (Ö.mö.46), kavramın felsefi yönü üzerinde düşüncelerde bulunmuş, iki ayrı hafızanın var olduğunu savunmuştur. *Doğal ve yapay hafıza* şeklinde sınıflandırdığı kavramların arasındaki temel fark insanın doğuşuyla gelen ve sonradan edindiği biçiminde ifade edilebilir (Yates, 2020, s.22-23). XVII. Yüzyılda yaşamış *John Locke* İnsanların dünyaya boş bir zihinle geldiğini ve edinilen tecrübeler neticesinde insanların zihinlerinde birikimin sağladığını ifade etmiştir. Bu görüşün etkisiyle hafıza çalışmalarında nicel artış yaşandığı düşünülmektedir (Atkinson & Hilgard, 2021, s.6). Locke, “*İnsanın Anlama Yetisi Üzerine bir Deneme*” adlı eserinde belleğin çalışma prensipleri açıklamaya çalışarak izler ve belleğin kullanım kapasitesinden bahsetmiş, görüşlerini sağlamlaştırmak için hayvanların davranış temelli hareketlerinden örnekler vermiştir (Locke, 2000, s.201-208).

Psikoloji çalışmalarının laboratuvar ortamlarında bilimsel bir üslupla ele alındığı XIX. yüzyılın sonlarına doğru *Wilhem Wundt*, hafıza üzerine tartışmalara sebep olabilecek bir fikir ortaya atmıştır. İlgili düşünce; hafızanın sosyal, kültürel ve dil bilim özelinde incelenmesinin daha doğru olacağı görüşüne yöneliktir. Yine bu düşünceye göre hafıza laboratuvarında araştırılamadığından *antropoloji* gibi bilimler tarafından incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Miller, 1962, s.23). Aynı dönemlerde Almanya’da yaşamış olan *Ebbinghaus*, onun görüşünü habersiz biçimde çürütecek fikir ve deneyleri ortaya atmıştır. *Gustav Fechner*’in “*Element*”

isimli eserinden etkilenecek “*anlamsız heceler*” ve “*unutma eğrisi*” teoremlerini ortaya atmış nicel yöntemlerle hafızanın incelenebileceğini göstermiştir (Boring, 1929, s.379-381).

Standford Üniversitesinde görev alan *Atkinson* ve *Shiffrin*, 1968 yılında yayımladıkları eserle hafızanın süreç mekanizmasına yeni bir bakış açısı getirmiştir. Anlık duyuların tepkimesiyle eş güdümlü çalışan “*duyusal kayıt*”, verileri, milisaniyelerle ölçülebilecek derecede olan “*Kısa Süreli Depo*” ve verilerin kalıcılık sağladığı “*Uzun Süreli Depo*” olmak üzere üçlü bir ayrımla hafızanın bilişsel psikoloji açısından tanımlaması yapılmıştır (Atkinson & Shiffrin, 1968, s.94-103).

XX. yüzyıla gelindiğinde bilgilerin depolanması ve harici verinin kategorize birikimini inceleyen çalışmalar yapılmıştır. *Endel Tulving*, *Wayne Donaldson* ile birlikte kaleme aldıkları 1972 tarihli “*Organization of Memory*” isimli kitapta yeni bir bakış açısıyla belleği ele almıştır. Tulving, bireyin yaşamı süresince başından geçen olayların kaydını alan otobiyografik özelliğin ön plana çıktığı belleğe “*Episodik*” demiştir. Konuşma üzerine bilgilerin depolanmadığı ancak kelimelerin işlevselliği üzerine olan bellek tipini “*Sematik*” olarak aktarmaktadır (Tulving & Donaldson, 1972, s.386).

Bu ayrımla birlikte bilim dallarının ortak kümелendiği konular üzerinde bir disiplinler arası temsile sahip olan “Hafıza” üzerine Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji ve Tarih gibi sosyal bilim dallarının çalışmaları artmış ve farklı araştırma alanlarının kapsamı içinde araştırmacılar hafızayı değerlendirmişlerdir.

Henri Bergson “*Madde ve Bellek*” isimli çalışmasında hafızanın maddi ve soyut yönlerine değinmiştir. İnsan vücudundaki sinir sisteminin her alanda beyine veri iletiminde bulunduğu ve verilerin kalıntılarının hafızamızı oluşturduğunu ifade etmiştir (Bergson, 2007, s.50). Edinilen bilgiler neticesinde geçmiş yaşantıları şimdiki zamanın yaşantıları içerisinde anımsanması olarak ifade edilebilen hafıza, işlevini yerine getirebilmek için arka planda “imge” ve “anımsama” gibi unsurlara ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır.

Geçmiş kavramının hafıza içerisinde anı olarak değerlendirilebilmesi için sembollere ihtiyaç vardır. Anımsama ise geçmiş ile şimdiki zaman arasında anlık bir durumu ifade etmektedir. Hafıza sadece geçmişin hatırlanmasından ibaret değildir. Gündelik hayatta, uzun zamandır görülmeyen bir kişinin ismi, kargo gönderilirken gönderilecek yere yazılacak adres gibi uzun süredir hafızada yer alan ancak bir iş veya uygulama sırasında hatırlanan durumları

da kapsamaktadır. İnsan hafızası hatırlama veya anımsama gibi eylemleri gerçekleştirmek için geri getirmeyi tetikleyecek unsurlara ihtiyaç duymaktadır (Çapkın, 2018, s.9-10).

Günümüze yakın zamanda yapılan çalışmalar belleğin yalnızca depo görevinde olmadığını kanıtlar niteliktedir. Bellekte yer alan veriler sembollerle ihtiyaç duyulan zamana kadar durmaktadır. Semboller yeni verilerin ışığında zamanla gelişmektedir. Hafıza insanı ilgilendiren bir kavram olduğu için disiplinler arası çalışma alanı kapsamında yer almaktadır. İnsanı ilgilendiren ve bizzat insanla ilgili disiplinlerden Eğitim, Tarih, Sosyoloji vb. disiplinler hafızayla ilgili araştırma çalışmaları yapmaktadır (Mert, 2020, s.14-15)

Hafıza çok karmaşık bir kavramı ifade ettiği için bazı alt konularda yalnızca konuyla ilgili bilim dalları araştırma yapmaktadır. Duyuşsal ve Bilişsel anımsama süreçleri hakkında psikoloji biliminin çalışmalar yapması bu duruma örnek olabilir (Çapkın, 2018, s.9-10)

Genel olarak; Halbwachs, Hafızanın toplumsal yönünü ele alırken *Sigmund Freud*, bireylerin seçimleri sonucunda bilinçdışında ortaya çıkan durumun üzerine hafızanın önemini dile getirmiştir (Çalak, 2012, s.34-35). Dünyada her alanda hızlı gelişimlerin yaşandığı XX. yüzyılda hafıza kavramı da geçmişten farklı ele alınmaya başlanmıştı. Bu yüzyılda “*bireysel*” ve “*kolektif*” olmak üzere hafıza iki inceleme alanına ayrılmıştır (Kırcı, 2015, s.18).

2.1. Hafıza Teknikleri

Yazının icadından önce insanların bilgilerini saklamada tek araçlarının bireysel hafızaları ve sözlü kültürün hâkim olduğu bu dönemlerde hatırlama özelinde kelime sistemleri geliştirerek verileri depolama konusunda insanların uzun süreli belleğin imkanlarını arttırma çabasına girdikleri söylenebilir (Ong, 2002, s.33-34). Antik Yunanistan’da destan kültürüne bakıldığında kültürlerin bir sözel hafızası olarak nesillere aksettiği ifade edilir. Nesiller birbirleri arasında etkileşim kurarak kendi yaşamlarını ve öykülerini diğer nesillere aktarırlar destanlar bir nevi depo işlevi görür (Havelock, 2015, s.58).

Milman Parry ve *Albert Lord*’un bu dönemin destanları üzerine yaptıkları saha çalışmalarını derledikleri *The Singer of Tales* isimli eser 1960’lı yıllar içerisinde yapılmıştır. Eser, destanların sözlü gelenek temellerinin derinliğine inmektedir. Homeros gibi antik Yunan dönemi destancılarının ezber yapmak için ritimleri kullandıklarından bahsetmiş ve onların ozan olduklarını yazmıştır (Lord, 2000). İnsanların yazı öncesi dönemden itibaren kültürleri ekseninde gündelik yaşamlarından ayrı başlarından geçen olayları hatırlamak için törenlere başvurdukları tahmin edilmektedir. Duygusal olarak değerleri göstermek, kendilerinden

sonraki nesillere öğretmek için başvurdukları bu yöntem sözlü temsil dışında, fiziksel katılımın toplumsal düzeyde sağlamasını amaçlaması bakımından değerli bir kimlik koruma faaliyeti olarak hafıza temsili sayılabilir (Assmann, 2015, s.64-65).

Yazılı öğelerin, kültürel katmanda yer etmesiyle birlikte hafızanın kullanım olanakları gelişmiş yeni şemalar üzerinde basamaklanmıştır. Burada sözlü olanakların dışında yazım dili ile konuşma dilindeki retorik farklılıklar ön plana çıkmakta ve önceki kültürün öğelerini dil anlatımında ortaya koymaktadır (Goody, 2011, s.164-166).

Ege uygarlıklarında *hafıza sanatı* adı verilen unutmaya karşı geliştirilmiş bir teknik bulunmaktaydı. Hafıza sanatını ilk ortaya atan kişi Keoslu Simonides'tir. Söz konusu sanatın temelinde imgeleme söz konusudur ve Yunan düşünürler hafıza sanatını kullanarak hatırlamak istedikleri verileri zihinlerine imgeler vasıtasıyla kaydetmişlerdir (Draaisma, 2014, s.66-67). Genellikle filozoflar tarafından kullanılan tekniğin temel mantığı unutulmak istenmeyen öğelerin kurgu bir mekân da merkeze alınarak hayal edilmesinden ibaretti (Çapkın, 2018, s.13). Hafıza sanatının antik Yunan uygarlıkları dönemindeki adı "*ars memoria*" idi. Özellikle hukuk ve dini anlatımların bu sözlü anlatımla nesilden nesille ulaştırılması için "*mnomen*" adlı hafıza uzmanlarından oluşan bir müessese bile oluşturulmuştur (Kırcı, 2015, s.9).

Antik Yunanistan dönemi düşünürleri hafızanın işleyiş mekanizması üzerine görüşlerini belirtmişlerdir. Örneğin Platon'un hocası Sokrates, hafızayı balmumu tablete benzeterek somut biçimde açıklamaya çalışmıştır (Platon, 2010, s.515). Metaforun ortaya çıkışında Platon'un imgesinde yer alan bir unsurun hafızaya benzetilerek kullanılmasının etkisi olduğu söylenebilir (Draaisma, 2014, s.48-50). Platon, duysal etkileşimlerin düşünceleri geliştirmesinde etkisinin varlığının kısıtlı olduğu görüşünü dile getirmiştir. Aristo bu görüşe karşı çıkmış ve duysal temasın var olmayışında düşünce gelişiminin sağlanamayacağını söylemiştir. Böylelikle bellek üzerine görüşlerinin temelini fizyolojik bütünlük özelinde ifade etmiştir. (Sorabji, 1972, s.6).

Yazarının kim olduğu konusunda tartışmalar süren bazılarınca Cicero'ya atfedilen *Rhetorica-ad Herenium* da yazar hitabet sanatının icrası üzerine değerlendirmelerde bulunmuş hafıza konusunda da detaylı bilgiler vermiştir (Yates, 2020, s.18). Hafızayı doğal ve yapay olarak ikiye ayırmış, ikincisinde hafızada imgelerin öneminden bahsederek mekânın kalıcılığı üzerine düşüncelerini aktarmıştır (Cicero, 1964, s.207-211). Bu kaynak nesillerden nesillere geçerek Antik Yunan mimarisinin hafızasını, Avrupa'ya taşımada fayda sağlamış başlıca kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Yazarlığının Cicero'ya atfedilmesi kitabın sonraki

dönemlerde de popüleritesinin düşmemesinin başlıca sebeplerinden biri olarak gösterilmektedir (Yates, 2020, s.19).

Mimari aktarıma bakıldığında örneğin Antik Yunanistan'daki belli başlı yapılarda kullanılan mimari tasvirler kendilerinden sonraki Roma ve Avrupalı devletlerce de kullanılmıştır. Tasvirlerdeki mana bu devletlerde de yaşamaya devam etmiştir. Örneğin Kuş şeklindeki tasvirlerin düşünceyi temsil ettiği düşünülmektedir (Carruthers, 2008, s.43).

Orta Çağ'dan itibaren sözlü hafızanın geliştirilmesinde duraklama görülmüş kitaplar gibi yazılı eserlerin önemi artmıştı (Çapkın, 2018, s.13). Din olgusu hafızanın merkezine yerleşmişti. Eski Yunan filozoflarının hafıza sanatındaki tematik sarayların yerini dini mabetler almaya başlamıştı. Dua, azizlik gibi dini kavramlar bu dönemde kolektif hafızada yer edinmiştir (Kırcı, 2015, s.15). Matbaanın ortaya çıkmasıyla birlikte bilgiye ulaşım hızlanmış, hafıza kavramı daha bilimsel ele alınmaya başlanmıştı. Verilerin çoğalmasıyla birlikte, insan hafızasında tutmanın mümkün olmadığı anlaşılmış; ansiklopediler, sözlükler, kütüphaneler ve müzeler ortaya çıkmıştı (Kırcı, 2015, s.16 & Çapkın, 2018, s.13)

XVI. yüzyıl Avrupa'sında mekânın hafıza aracı olarak tatbik edilmesi *Giullio Camillo* adlı bir şahsiyet tarafından gerçekleştirilmiştir. Onun inşa ettiği ahşap *Hafıza Tiyatrosu* Fransa ve İtalya'daki bazı zümrelerin ilgisini çekmiştir. Tasarladığı yapının bölümlerle ayrılmış olması imgeler kullanılarak hatibe konuşacağı konuyla ilgili şeyleri anımsatması bakımından hafıza sanatının rönesans döneminde kullanımının devam ettiğine dair bir örnek olarak kabul edilebilir (Yates, 2020, s.148-154). Aynı tarihlerde hafıza sanatının bilimsel açıdan etkileri olabileceğine dair *Petrus Ramus*, *Descartes*, *Francis Bacon* gibi isimlerce tartışmalar yapılmıştır. Bacon, yöntemin hatipleri daha iyi göstermek dışında da kullanılabileceğini belirterek mevcut kullanım alanlarını eleştirmiştir (Rossi, 2006, s.98-104).

Yakınçağ, hafıza üzerine oldukça fazla gelişmenin olduğu bir dönemdir. Batı'daki Aristokrat kesimin tekelinde olan okur-yazarlık orta kesime kadar inmiştir. Ulus-devlet temelli kimlik oluşturma çabaları bu dönemde ortaya çıkmış ve kolektif hafıza önem kazanmıştır (Çapkın, 2018, s.14).

Modern anlamda XX. yüzyılda hafıza metodunu *A.R. Luria*, deneysel biçimde ele alarak günümüzde kullanımının faydalı olabileceğine dair görüşlerini bildirmiş, *The Mind of a Mnemonist* adlı kitapta, örneklerle alanın değerlendirilebileceğinden söz etmiştir. Yapılacak ilerdeki çalışmaların artışının fizyolojik hafıza çalışmalarındaki artışa bağlı olduğunu

aktarmıştır (Luria, 1968, s.6). Hafıza metodu üzerine yapılan çalışmalar günümüze kadar devam ederken uygulama sahalarında değişimler yaşanmış ve kavram sürekli gelişim göstermiştir.

2.1.1. Kolektif Hafıza

Kolektif hafıza diğer adıyla toplumsal hafıza üzerine yapılan ilk çalışmalar antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Günümüzde kavramın literatüre girmesi XX. yüzyılda *Maurice Halbwachs*'ın ünlü kitabı *Les Cadres Sociaux de la Memoire* gerçekleşmişti (Güçhan, 2024, s.218). Halbwachs, Henri lisesinde Bergson'un öğrencisiyken *Durkheim* ile çalışmıştır. Halbwachs bellek kavramını açıklarken insan anatomisini esas almaz onun için önemli olan belleğin sosyal çevre sonucunda verileri depolamasıdır. Bireye ait olan belleğin sosyal çevreyle etkileşimsiz oluşamayacağını savunmaktadır. Sosyal çevreyle etkileşim olmadan kişinin en özel anılarını bile hatırlamayacağından söz eder (Assmann, 2015, s.43-44).

Mısır üzerine tarihsel çalışmalar yapmış olan *Jan Assmann* hatırlama figürleri olarak ifade edilen Halbwachs'ın teorisini şema hâline getirmiştir. Ona göre belleğin hatırlama işlevini gerçekleştirebilmesi için aşamalar gereklidir. Bu aşamalar yer, zaman, gruba bağlılık ve tarihin yeniden canlandırılmasından oluşmaktadır. Assmann burada ilk iki kavramdan sosyal çevrenin etkilerine örnekler vererek bahsederken son kavramda belleğin temel dayanağının eski yaşamışlıkları mevcut sosyal çevreyle ilişkilerden etkilenerak tekrar bellekte kurguladığından söz etmektedir (Assmann, 2015, s.46-50). *Paul Connerton*, ise Halbwachs'ın kuramını desteklemiş, kurama anma törenleri ve bedensel pratikler üzerinden yorum getirmiştir. O toplumun hafızası olabilecek yegâne araç olarak anma törenlerini görmüştür. Bu uygulamaların hepsinin değil yalnızca devam eden ve toplum tarafından katkı sağlanan faaliyetleri gösterdiğinden bahsetmiştir (Ok-Şehitoğlu, 2022, s.50).

Toplumlar tarafından yaşanan ayırt edici olaylar toplumsal hafızayı meydana getirmektedir. Çevresel etkilerin anıların bellekten getirilmesine olanak sağlaması toplumsal bellek kavramını ortaya çıkartmaktadır. Kolektif belleğin içerisinde toplumları etkileyen olumlu ve olumsuz olaylar bulunmaktadır (Mert, 2020, s.20).

Toplumsal hafızanın oluşturulmasında bireysel belleğin rolü olduğu düşünülmektedir. Bireylerin anılarını oluştururken olaylardan yararlanmaları kadar hafızanın çerçeveleri de etkili olmaktadır. Bireyin bulunduğu yaşa bağlı gelişim göstermekte ve kolektif hafızayı da

etkilemektedir. Yaştan kaynaklı farkın temelinde fizyolojik değişimler yatmaktadır (Halbwachs, 2016, s.129-132).

Kolektif Hafıza üzerine yapılan çalışmalar 1980’li yıllardan itibaren artış göstermiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte toplumlar kendi hafızalarını oluşturan unsurları yakından tanımak ve geleceğe aktarmak istemişlerdir (Mert, 2020, s.19-20).

Halbwachs’ın bellekle ilgili görüşlerine katılan Connerton onun törensel uygulamaları sürece eklememesini eleştirmektedir (Biçel, 2013, s.75). Ona göre Anma Törenleri ve bedensel pratikler gibi yöntemlerle kolektif hafıza geçmişle günümüz arasında daha etkili bir bağ kurabilir. Anma Törenlerinde geçmiş zamanda yaşanan olayların hafızada portresi oluşturulur. Törenler sırasında insanların duruşlarına verilen anlamın okunması ise bedensel pratiklerle gerçekleşir (Çapkın, 2018, s.29-30). Belleğin toplumların dinamizmine göre taşınabilir olduğu görüşüne bakıldığında seyahat nedenlerinden bağımsız göç eden grupların hafızası Connerton’un ifadelerine uyum sağlamaktadır (Ok-Şehitoğlu, 2022, s.45). Anadolu Selçuklu Devleti’nin XII. ve XIII. yüzyıllarda Anadolu’nun doğusundan göçler aldığı düşünülmektedir. Nitekim bu olayların etkileri üzerine bakıldığında göç eden toplulukların hafızasını Konya’ya taşıdığı söylenebilir.

Toplumsal hafızanın işleyiş türü Assmann’a göre iki şekilde gerçekleşmektedir. Törenler, danslar ve takılar gibi materyallerden oluşan Kökense hatırlama ve Sosyal alışverişe dayanan biyografik hatırlamadır (Assmann, 2015, s.60).

Kolektif veya toplumsal olarak dile getirilen hafızanın işleyiş biçimi üzerine tartışmalar yoğunlaşmış içeriği ve etkilenme biçimleri konusunda tartışmalar gerçekleşmiştir. Nitekim toplumlara etkisi konusunda birçok isim fikirlerini ifade etmiştir.

2.1.1.1 Hafıza Mekânı

Hafıza mekânı kavramını günümüzdeki kullanım şekline getiren kişi *Pierre Nora*’dır (Karakas, 2019, s.30). Nora’nın yaşamı kökten etkileyen trajik olaylarla doludur. İkinci Dünya Savaşı sırasında ailesiyle canlı çıkmayı başarmış felsefe okumak istemiş ancak *Ecole Normale Supérieure*’e giriş sınavında başarı gösterememiştir (Winter, 2025,). Fransa’nın en köklü bilim okullarından biri olarak kabul edilen ENS, Paris üniversitesine bağlanmıştır. Henri Bergson gibi hafıza kuramcılarının ev sahipliği yapmıştır (*École normale supérieure*, t.y.). Nora, okula birden fazla kez girmeye çalışsa da başarılı olamamış yine o dönemde Paris Üniversitesinde tarih alanında lisans derecesine denk gelen bir akademik eğitim almıştır. Eğitimini

tamamladıktan sonra Fransa sömürge yönetimi altındaki Cezayir’de iki yıl öğretmenlik görevinde bulunmuştur. Onu göreve gönderen ülkesinin sömürgecilik faaliyetlerini eleştirmesinden dolayı 1962’de bağımsızlığını kazanan Cezayir’in yeni cumhurbaşkanı onu başkente davet ederek onurlandırmak istemiştir (Kandell, 2025,).

Nora, 1980’li yıllarda bilimsel yayıncılığı geliştirmek adına *Le Débat* adında bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Derginin hafıza mekânı adlı projenin katkı sağlamış olabileceği söylenebilir (Nora, 1980). Fransa tarihine karşı çok yönlü olmayışına dair eleştiriler mevcuttur. Pierre Nora’nın; “*The Age of Extremes*” ve “*Vichy France*” gibi kült eserlere yaptığı eleştiriler kariyerinde olumsuz hatırlanan kısımları simgelemektedir (MacArthur, 2025,).

Hafıza Mekanları, geçmiş ve gelecek arasında kesişim kurmayı sağlayan bağlantı noktaları oluşturmaktadır. Bu nedenle yalnızca kimlik kurucu alan olmanın ötesinde tarihsel düşünmeye yardımcı unsur şeklinde de görev alabilmektedir (Mert, 2020, s.28) Nora’nın amacı modern yaşamın getirdiği hızlı değişkenliğe karşı bağlı olduğu milli kültürünü korumaktır. Bunun için *Jacques le Golf* gibi tarihçilerle Fransa’nın hafıza mekanları üzerinde çalışmalar yaparak elde ettikleri verileri “*Realms of Memory*” isimli çalışmalarında paylaşmışlardır (Şimşek, 2025, s.15). Fransız milletin ulusal tarihini 100’den fazla tarihçinin katkısıyla bir araya getirerek hazırladıkları çalışma XX. yüzyılda tarih ve sosyal bilim dalları özelinde yeni bir bakış açısı getirmiştir (Winter, 2025).

Hafizadaki tarihsel bilgilerin fazla olmasından kaynaklı bir koruma iç güdüsü olarak hafıza mekanları kavramı ortaya çıkmıştır. Zamanla unutulmuş anıların tekrar yapay olarak oluşturulması gerekmiştir. (Kamhi, 2013, s.36).

Günümüzde popüler olmuş ve mekân anlamı kazanmış yerlerin bazıları birden fazla olayın imgeleşmesiyle mekân tasavvuruna bürünmüştür. Karakaş’ın ilgili çalışmasında *İstanbul Üniversitesinin Beyazıt Kampüsü* örnek olarak verilmiştir. Tarihsel kimliğinin yanı sıra yakın dönemde yaşanan siyasi olayların Beyazıt Kampüsüne günümüzdeki kimliğini kazandırdığına değinilmiştir (Karakaş, 2019, s.18-19). Mekân, tecrübe edilen ve hayatın bir bölümünde zaman geçirilen yerlerle birlikte oldukça geniş tanımlı bir kavramı ifade etmektedir. Ancak mekanlar insanlar tarafından soyut biçimde anlamlandırılmadığı sürece mekân özelliği kazanamazlar. Kolektif hafıza mekanları özgün kılacak ruhu vermektedir (Çapkın, 2018, s.16).

Hafıza ve Mekân kavramları arasında sürekli ilişki bulunmaktadır. Toplumun hafızası mekânı oluşturmada önemli bir basamak sayılmaktadır. İnsan topluluklarının birlikte

yaşadıkları anıları aralarında paylaştıkları mekanlar ve kolektif hafızada yer alan paydaş alanlar kendinden sonrakiler için bir anılar kültü oluşturmaktadır (Mert, 2020, s.24)

İlgi çekici mekanlar bellekte detaylı bir şekilde yer bulabilmektedir. Mert'in aktarımına göre “*Duyular bireyin mekânı algılamasındaki rollerinden dolayı bellek mekânı açısından önemlidir.*” Bu yargıdan yola çıkarak Görme, dokunma, duyma, tatma ve koku duyuları bellek kalıcılığını önemli ölçüde etkilemektedir (Mert, 2020, s.25).

Hafızanın zamanla ayrılamaz bir bağı bulunmaktadır. Zamanın sürekliliği hafızaya gelişim potansiyeli sunmaktadır. Hafıza ve zaman arasındaki ilişkinin bir benzeri her biriyle mekân arasında yaşanmaktadır (Çapkın, 2018, s.18). Toplum hafızasında üzerinden uzun zaman geçmiş olması ve veri eksikliği gibi durumlardan kaynaklı kendisine yer edinemeyen hafızalar yapay olarak hafıza mekanları vasıtasıyla oluşturulabilir (Mert, 2020, s.26).

Toplumsal kimlik oluşturmada hafıza mekanları önemli roller üstlenmektedir. Bir nesne oluşturulduğu günden itibaren anlamını yitirmeden günümüze ulaşabilirse hafıza mekânı olur (Mert, 2020, s.27). XVIII. yüzyıldan itibaren oluşum süreci başlayan ulus temelli devlet sistemlerinde en önemli unsur bireyin kimliğidir. Kırıcı, kimlik hakkında “...*bireyin, zümrenin ya da toplumun köklerini, tarihini tanımlamasını ve kendini içinde bulunduğu topluluğa ait hissetmesini sağlar.*” demiştir (Kırıcı, 2015, s.18). Kimlik oluşumu için “*geçmiş, bugün ve gelecek arasında belirli bir tutarlılığın olması gerekmektedir.*” Aksi takdirde kimlik oluşum süreci tam anlamıyla gerçekleşmeyecektir. Çapkın'ın aktarımlarına göre hafıza mekanlarının kapsam alanı “...*geçmişini anımsatan simge-sembol ve anlam örüntüleriyle yüklü neredeyse her şeyi kapsadığı söylenebilir.*” (Çapkın, 2018, s.14,33).

Anı ve imgeler farklı kavramlar olsa da zincir biçiminde bu iki kavramın birbirleriyle bağı olduğu söylenebilir (Karakaş, 2019, s.25). Bayramlar ve merasimlerin toplumun ilgilerine göre zamanla anlam değerinde kaymalar gözükülebilir. Bazı bayramlar ve anma merasimleri yapılmama anlamlarını yitirebilirler, böyle bir duruma örnek olarak *Waterloo Savaşı'nı* anma kutlamaları verilebilir. Olaya karşı toplumsal ilginin kaybolmasından kaynaklı merasimlerin bir anda yok olacağı düşünülmemelidir (Connerton, 2014, s.159-160).

Uluslararası bilimsel anma çalışmalarının esinlendiği ilk kaynaklardan biri haline gelen Nora'nın hafıza mekanları, geniş bir yazı dizisi barındırmasına rağmen her olay ve olguyu barındırmasının mümkün olmayışı hem içeriksel hem de yöntemine dair eleştirilerin gelmesine neden olmuştur. (Rothberg, 2010, s.5-7.).

BÖLÜM 3

3. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ

Anadolu coğrafyası Mezopotamya gibi bereketli alanların kesişiminde bulunan, eski çağlardan beri gelişmelere ev sahipliği yapan, iç içe yaşayan farklı milletler ve devletlerin kurulduğu önemli bir yaşam alanı olarak tarihte adından çokça söz ettirmiş bir kaynak yeri olarak ifade edilebilir. Halkların yaşayabileceği, devletlerin genişlemesi ve ihtiyaçlarını karşılayabileceği her türlü unsurun bulunduğu yaşam alanı geçmişten günümüze birçok savaşa da ev sahipliği yapmıştır (T.C. Konya Valiliği, 2019).

Anadolu Coğrafyasında Türk izlerine Doğu Roma yıllıkları veya arşivlerinde rastlanabilmektedir. Türklerin Anadolu’da varlıklarının bir hayli eskiye dayandığı düşünülmektedir. 1071 yılında gerçekleşen *Malazgirt Savaşı* kritik bir eşik olmuştur. Küresel olarak “Anadolu’nun kapıları Türklere açılmıştır”. Anadolu’da bulunan devletler, Türk akınlarıyla baş edememiş (Attila gibi Hun akınları, Tuğrul ve Çağrı Beyler gibi Selçuklu akınları), Malazgirt Savaşı sonrasında Kayzer Diyogenes’in de Sultan Alparslan tarafından esir edilmesiyle iyice sıkıntıya düşmüştür. Bu düşüşün temel sebepleri içerisinde ise Bizans askerlerinin kendi halkına yaptığı yakışık almayan davranışlar olduğu söylenebilir (Sevim, 2003, s.481-482).

Büyük Selçuklu Devleti’ne savaş tazminatı ödemeye başlamış olan Bizans Devleti’nin ekonomisinde büyük çöküşler oluşmaya başlamıştır. Selçuklu ordu Komutanlarından Artuk Bey gibi önemli liderler Sultan Alparslan tarafından Anadolu’ya sevk edilmiş ve buralarda *fütühat* hareketleri gerçekleştirilmiştir. Komutanların doğu bölgelerinden başlayan hareketleri sonucunda Anadolu’da Türk Beylikleri kurulmaya başlamıştır (Sevim, 2003, s.482).

Fetih hareketleri gibi Anadolu coğrafyasında gerçekleşen bu faaliyetler, Büyük Selçuklu Devleti’nin gönderdiği komutanlar (Bekler veya Beyler) vasıtasıyla sürmekteydi. “*Başlangıçta Anadolu Selçukluları, Bizanslıların elindeki Anadolu’yu fethederken, milli bir çaba ve yarış halinde idiler... Ancak, 1078 yılından sonra, Süleyman Anadolu’daki Türklerin başında kalan tek liderdir*” (Laurent, 1988, s.223).

Birinci beylikler döneminin öncülerinden olan komutanların elde ettikleri ganimetler ve hızlı yükselişleri sayesinde Anadolu coğrafyasında Türk izlerinde artış yaşanmaya başlamıştır. Bu süreçte Hutbeler okutulmuş, beylikler özelinde çeşitli hanedanlık göstergeleri ortaya

çıkmiştir. Batı bölgelerine genişleme siyaseti neticesinde ortalama altı yıllık bir sürede ulaşılmış, Çaka Beyliği Batı Anadolu bölgesi tarafında yurt tutmuştur (İlgürel, 1993, 186-187). Söz konusu bilgiler eşliğinde akınlar ve ganimetler sayesinde Büyük Selçuklu Devleti ve ardılları olan beylikler; Gürcistan sınırlarına kadar ulaşmış, Anadolu coğrafyasında yaşayan Rum, Ermeni gibi halklarla komşu olmuşlardır.

Büyük Selçuklu Devleti'nde Alparslan Bey sonrasında devletin başına Melikşah geçmiş, Melikşah döneminde yine adından çokça söz ettiren Nizâmü'l-Mülk, Devletin veziri olarak kalmaya devam etmiştir (Tunç & Çarkıt, 2019, s.33-34). Nizâmü'l-Mülk devletin eğitim sistemine yeni düzen getirmeye çalışmış, ilim faaliyetleri ve düzenlemeleri kapsamında Nizamiye medreseleri ortaya çıkıştır (Nizâmü'l-Mülk, 2016, s.XII.). Verilen bilgiler eşliğinde Selçuklu İmparatorluğu'nun yükselişi hız kazanmış; devletin hareket alanı genişlemiş, ilim tabanlı faaliyetlerle devlet sürekli olarak geliştirilmeye devam etmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin kurucusu Süleyman Şah'tır. Hükümdar, Anadolu'ya gönderilen başlıca komutanlar arasında bilinmektedir. Devletin kurulduğu dönem ile fetih hareketleri arasında çok kısa süre bulunmaktadır. 1077 yılına gelindiğinde Süleyman Şah öncülüğünde Anadolu'da İznik'e kadar ilerleme kaydedilmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti olarak da İznik seçilmiştir (Hacıgökmen, 2011, s.236-238). Süleyman Şah'ın İznik'i 1080 yılında başkent haline getirmesi Anadolu Selçuklu Devleti adına büyük bir hamle olarak görülebilir. Özellikle o dönemde tehditler ile uğraşmakta olan Bizans Devleti bu duruma tepki verememiştir. “Zira, İmparator, herşeyden önce, ona rakip oldukları aşağı yukarı açıkça söylenen, tahtına göz dikmiş olanlarla, Normların her an acımasız saldırısına maruz Avrupa yakasındaki ülkesinin korunmasını Türklere borçluydu” (Lauren, 1988, s.225-226). Kut sahibi olan bu devlet, Büyük Selçuklu 'ya bağlıdır. Birçok sistemin temelinde Büyük Selçuklu egemenliği görülmektedir.

V. Gordlevski'in (ö. 1956) eserinde Anadolu coğrafyası ve Türkiye Selçukluları hakkında *Küçük Asya*, devlet hakkında ise “*Rum Selçukluları*” ifadesi geçmektedir (Gordlevski, 1988, s.11). *Asia Minor* olarak bilinen bu kısım *Yunanlıların* Anadolu'ya verdikleri isimdir (Berk, 2014, s.263-265). Türk tarihinde bu devlet genellikle Anadolu veya Türkiye Selçukluları olarak anılmaktadır.

3.1. Anadolu Selçuklu Devleti Yönetim Biçimi

Anadolu Selçuklu Devletinin idare mekanizmasında İran bölgesinden gelen devlet adamlarının etkisi mevcuttur. Komşu oldukları Gazneli idare sistemini örnek almaktaydılar. Söz konusu sistem İslam'ın etkileşimini de içinde barındırmaktadır. (Kafesoğlu, 1972, s.143).

Kafesoğlu'na göre Selçuklu Teşkilatı'nın şeması:

-Hükümdar

-Saray Teşkilatı

-Hükümet:

-Sahih Divân-ı saltanat

-Divân-ı Tuğra

-Has, İktâ ve Hanacî

-Divân-ı arz'ül- ceyş

-Divân-ı İşrâf

-Askeri Teşkilat

-Adliye

-Haberleşme

“Nizamülmü'l- Mülk devlet teşkilatında idarî, malî ve askerî alanlarda aldığı tedbirler ve düzenlemeleri sayesinde Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nu ortaçağın en sağlam teşkilatı haline getirdiği gibi, kurduğu bu kurumlarında birtakım değişikliklerle diğer Türk devletlerine model olmasını sağlamıştır” (Nizâmü'l-Mülk, 2016, s.XIII).

Selçuklu Devleti yönettiği bölgeleri iki farklı şekilde idame etmektedir. Kendilerine bağlı olan vassal sayılabilecek devletler merkez olarak Selçuklu'ya vergi vb. şekilde bağlı ve Sultana bağlı yerel yöneticiler tarafından, ikinci kısım bölgeler ise devlet tarafından atanmış valiler veya Melikler gibi yöneticiler vasıtasıyla yönetilmektedir. *“Selçuklu sultanı hayatta olduğu sürece çocukları vali ve melik sıfatıyla bazı bölgeleri idare etmişlerdir. Yanlarında ise onlara yardım etmesi için Atabeyler bulunmuştur”*. Eski Türk devletleri ve İslam yönetim

biçimi sonrasında Devlet sultanın ve sultan soyu taşıyanların sayılmıştır (Yaman, vd. 2018, s.98-99).

Selçuklu yönetiminde askeri anlayış cihan hakimiyeti veya İslami gaza inancı ile temellendirilebilir. Devlet aynı dönemde yaşayan gayrimüslimler ve kendi ırkından gelen fakat Müslüman olmayan Türkler ile çeşitli mücadeleler yapmış, *“kafirler” ile gaza yapan samimi birer Müslüman olarak takdim edilmek istenmiştir. Kanaatimizce bu suretle hânedanın meşruiyet kaynaklarına dinî motifler eklenmiştir*” (Gündüz,2018, s.55). Selçuklu Devletlerinde fetihler sonrası kültürel hayat baz alındığında insanların inanç biçimleri önemli yer tutmaktadır. Gayrimüslim halkların yaşadığı ülkelerin fethedilmesi sonucunda semavi dinlerle komşu olmuşlardır. Selçuklu Devletleri, fetihler sonrasında bu durumlar için temel geliştirilmeye başlamıştır. Kafesoğlu’na göre devletin dini İslam, potansiyeli ise cihan hakimiyeti gibi görülebilmektedir. *“İslam devletlerinde fethedilen ülkeler İslam dinine döndürülmeğe ve Kuran dili Arapça’nın yayılmasına çalışıldığı ve bu, bir vazife olduğu halde, Türk-İslam devletlerinde çeşitli din ve mezhepten kütlelerin, geleneklerine müdahale edilmeksizin yaşamalarının sağlanması, Selçuklulardan itibaren bütün Türk-İslâm siyâsî teşekküllerinde görülen Türk hükümlanlığında cihan hakimiyeti prensibinin özelliği mahiyetindedir*” (Kafesoğlu, 1998, s.364-365). Nitekim bu görüşler vasıtasıyla devletin gaza faaliyetleri ve diğer milletlere karşı tavırları ve yönetimde ne kadar ustalaştıkları görülmektedir. Öyle ki dini veya mezhebi sorunların çıkmaması adına dinlerine veya benliklerine dokunulmadan yaşanmasına izin verilmiş ve buna göre bir faaliyet politikası geliştirilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında Selçuklu Devletinin fütühat politikasında başarısı da öngörülebilmektedir.

Hükümdarlar, Türk sözlü kanunları gibi görünen *“töre”* temelinde hareket ederler, mutlak yetki sahibi olurlardı. Devlet ve yönetici elemanların katılmasıyla divan veya meclisler kurulurdu. Tartışmalar yapılır, süreçler işlenir ve kararlar alınırdı fakat uygulamanın sultana bırakıldığı düşünülebilir. *“Hükümdarların belirli esaslar dahilinde yayınladığı fermanlar, hattâ ağzından çıkan sözler, kanun kuvveti niteliği taşır. Gerek her kademedeki devlet teşkilâtı mensupları, gerekse her sınıftan halk, bunlara itaatle yükümlüdürler*”. Bu bağlam vasıtasıyla hükümlanlık özelliklerden sultanın yetkileri anlaşılmaktadır. Halkın ve devlete çalışan görevlilerinde bu tip sözlü kanunlara itaat etmesi vasıtasıyla Selçuklu Devletlerinin sultana bağlılığı ortaya çıkmaktadır. (Sevim, Merçil, 1998, s.498).

Devletin başına sultandan sonra geçecek kişi için *“veliahtlık”* belirlenir ve ona göre hareket edilirdi. Melikler arasında çeşitli ve hanedanı rahatsız edebilecek çarpışmalar,

gerilimler ortaya çıkabiliyordu. Sonuç olarak; tıpkı Büyük Selçuklu Devleti'nde olduğu gibi “*Türkiye Selçuklularında da veliahtlık müessesesi devam etmiştir*”. Sultanlık meselesi baz alındığında kurucu lider Süleyman Şah hariç Anadolu Selçuklu hükümdarları “*sultan*” ünvanını kullanmışlardır. Örneğin: “*Abbasi halifesi, Alâeddin Keykubad’a Büyük Selçuklu hükümdarları gibi Sultani-âzam sıfatını vermişti*” (Sevim, Merçil, 1998, s.499-500).

“*Taht, taç, sikke*” gibi devletin ve hükümdarlığın “*maddi*” temsilleri mevcuttur. Büyük Selçuklu Devleti'nden bağımsız olarak ele alındığında bu imgelerin Anadolu Selçuklu Devleti'nde de kullanılmaya devam ettiği görülmüş, çeşitli “*tören*” veya karşılmalarda kullanıldığı da belirtilmiştir. Böylelikle devletin bağımsızlığı ve sultanlığın alamet denilen özellikleri halk, elçi vb. gibi kişi veya devletlere sembolize edilerek kullanılmaya devam etmiştir. Tuğra kullanımında ise yine maddi alanda incelendiği zaman Anadolu Selçuklularının sembolü veyahut belirginliği “*kemençeye, yani yay kavsi'ne benzediğinden*” anlaşılabilmektedir (Sevim, Merçil, 1998, s.501-502).

Mehteran takımının bir benzeri veya daha eski versiyonu Selçuklu Devletlerinde kullanılmıştır. Bu terime “*Nevbet*” denilmiştir. Bu tip müzikal kullanımlar; Moğol temaslarında “*IV. Kılıçarslan, II. İzzeddin Keykâvus, ve II. Alâeddin Keykubad'ın ortak saltanatları devrinde (1249-1257) günde beş nevbet çalmışlardı.*” Beş sefer çalınmasının sebebi ise namaz vakitlerine denk gelmesinden kaynaklıdır. Nevbet'in kullanılabilmesi veya söylenebilmesi için gerekli enstrümanlar ise; “*kös, davul, zurna, nakkare ve nefir (boru)*” aletleridir (Sevim, Merçil, 1998, s.502).

Anadolu Selçuklu Devleti kurucu lider Süleyman Şah'tan I. Kılıçarslan dönemine kadar Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı kalmıştır. I. Kılıçarslan'ın ölümü ile bu bağlılığın değişmeye başladığı düşünülmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin sultanlarından biri olan I. Kılıçarslan'ın ölümü devletler arası bağların neredeyse tamamen zayıflamasına sebep olmuştur. “*Birinci Kılıçarslan'ın vefatı Anadolu Selçuklularının Büyük Selçuklulardan ayrılışında önemli bir dönüm noktası addedilmektedir. Büyük Selçuklu Devleti'ni çepeçevre kuşatan dâhili ve harici tehlikeler, onları diğer Selçuklu kollarının iç işlerine karışmaktan men etmiştir*” (Sallâbî, 2018, s.588-589).

Sultan I. Kılıçarslan'ın vefatı sonrasında bağımsız hale gelen Anadolu Selçuklu Devleti'nde merkezi yönetimde sıkıntılar ortaya çıkmaya başlamıştır. Devletin başında bulunan sultanın olmamasından dolayı bazı toplumlarda çözümler meydana gelmiştir. Yönetim

sıkıntısından kaynaklı Bizans'ın, Selçuklu uç sınırlarına kadar saldırması ve bazı kaleleri alması devlet açısından olumsuz gelişmelerdendir. Fakat Şam bölgesine doğru hareket etmeyen Bizans Devleti sayesinde süreç olumlu işlemiş ve Selçuklu Devleti Merkezi yönetim, iç sorunları çözmekle uğraşmıştır. Merkezi otorite kaybından faydalanan ve devlete başıbozukluk yapan gruplar ise Bizans topraklarını taciz etmeye başlamıştır (Sallâbî, 2018, s.589).

Anadolu Selçuklu Devleti Eğitim Sistemi:

Orta Çağ Türk-İslam şehirlerinin merkezinde *Külliyeler* yer almaktaydı. Yapı gruplarının içerisinde cami, medrese, imaret ve hamam gibi topluma hizmet edecek unsurlar bulunmaktaydı. Halkın yaşam yerlerini oluşturan mahalle ve çarşılar ise bu merkezlerin çevresine konumlanmaktaydı (Turan, 2016, s.331).

Anadolu Selçuklu Devletinde eğitim faaliyetlerinin yapıldığı yerler *Cami, Tekke- Zaviye* ve *Medreselerden* meydana gelmektedir. Anadolu'da Medreselerin ilk kez Alparslan'ın komutanlarının bölgede siyasi bir yapılanmaya giderek oluşturduğu beyliklerden Artuklu ve Danişmentliler tarafından yaptırıldığı bilinmektedir (Şaman-Doğan, 2013, s.429-430). Konya'daki Medreseler ilk kez Anadolu Selçukluları tarafından 13.yy. dolaylarında inşa edilmiştir.

Selçuklu Medreselerinde verilen eğitim çoğunlukla *Hanefi* ve *Şafi* mezheplerine göredir. Verilen dini eğitime göre bu yapıların *Darülhadis, Darülkurra* ve *Darülhüffaz* şeklinde ihtisaslaşmaya ayrıldığı görülmektedir. Astronomi, Matematik, Geometri, Kimya gibi müspet ilimlerinde verildiği düşünülmektedir (Şaman-Doğan, 2013, s.430). Anadolu Selçuklu Medreselerinde eğitimin dili Arapçadır. Bu kapsamda Büyük Selçuklu devletindeki eğitim geleneklerinin Anadolu'da da devam ettirildiği görülmektedir (Kemaloğlu, 2015, s.91).

Selçuklu Medreselerinde müderris seçiminde mezhepler önemli rol oynamıştır. Bunda temel sebep olarak Selçuklu Devleti'nin geldiği coğrafyalarda Fatımilerin bulunması gösterilebilir. Selçuklular Hanefi bir devlettir. (Şalgam &Vd., 2023, s.355).

Celeleddin Karatay tarafından yaptırılan Karatay Medresesi'nin giriş kapısında Hz. Davud, Hz. Musa, Hz. İsa ve Hz. Muhammed'in isimlerinin yazılı olması farklı dini inançlara Selçuklu devlet adamlarının gösterdiği hoşgörü kültürünü göstermesi açısından önemli bir unsur olduğu ifade edebilir (Odabaşı, 2016, s.265). Karatay gibi devlet kademesinde önemli

görevlerde bulunan isimlerin İslam inancının temellerinde bulunan tüm peygamberlere inanç ve saygı kaidesine bağlılıklarını göstermektedir.

Vakfiyelerde medreselerde kalan öğrenci mevcudiyetine de yer verilmiştir. Talebelerin bir kısmının dışarıdan medreselerde eğitim için geldiği tahmin edilmektedir. Ancak bahsedilen kapasitelerden daha fazla öğrencinin eğitilmiş olabileceği öngörülmektedir. Bu görüşü destekleyecek bilgi ise 1230’lu yıllardan sonra daha fazla öğrenci kapasiteli medreselerin inşa edilmesidir (Şaman-Doğan, 2013, s.439).

3.2. Konya Şehri ve Tarihi

Konya, Anadolu’nun iç taraflarında bulunan, antik çağlardan beri insanlığın yerleşim ve ayak izlerini taşıyan, farklı kültür katlarına sahiplik yapmış bir şehirdir. Şehir yüz ölçümü olarak Türkiye’nin en büyüğü olma özelliğine sahiptir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

Denizli’de bulunan *Kızılbaş fosili* vasıtasıyla Anadolu’da insani kimlikler ortalama en düşük olarak 500.000 veya 1.000.000 yıl olarak sınıflandırılmıştır (Baş, 2016). Bereketli hilal çevresi dışında Anadolu coğrafyasında bilinen en eski yerleşimler ise *Göbeklitepe*, *Çatalhöyük* ve *Boncuklu Höyük* olarak insani hafızaya kazınmıştır (Arkeofili, 2022). Göbeklitepe günümüzde Şanlıurfa vilayetinde, Çatalhöyük ve Boncuklu Höyük ise Konya’da bulunmaktadır. Çatalhöyük “...18 yapı” katı barındıran bir yerleşim yeri olarak yükseltide kurulmuş ve Konya şehirciliğinde veya tarihinde önemli yer kapsamıştır (Arkeofili, 2022). Tarihi devirlerde insanların tarıma geçişinin kolektif bir bakış açısını yansıtan Çatalhöyük, Konya’nın Türkiye çerçevesinde tarım kökenini temsil eden mekanların içerisinde yer almasına katkı sağlamıştır (Uyanık & Berk, 2016, s.7). Bahsi geçen höyük alanı XX- XXI. yüzyıl Unesco tarafından dünya miras listesine dahil edilmiştir (UNESCO, World Heritage Centre. t.y.). Elde edilen bilgilere göre Konya’da bulunan taşınamaz varlıklar; Unesco eklentisi Anadolu Selçuklu Devrine ve daha sonrasına kadar Konya Şehri’nin geçmişten günümüze kadar evrensel gelişimler, Medeniyetler baz alındığında Kültür varlıkları ile donatıldığını göstermektedir.

Konya kent hafızasının veya şehir tarihçiliğinin olmazsa olmazlarından bir tanesi de Antik dönemlerde yaşamış olan kentler ve kent kalıntılarıdır. Coğrafya, arkeoloji ve tarih ile iç içe yaşayan bir şehirdir. “Hititler, Geç Bronz Çağı Anadolu’sunda antik Yakın Doğu’nun en eski ve büyük krallıklarından birisini kurmuşlardır. Hitit halkının Anadolu’da Orta Tunç, Geç Tunç ve Demir Çağlarında yaşadığı bilinmektedir”. Hitit İmparatorluğu’nun önemli kentlerinden ve merkezlerinden bir tanesidir. Hitit İmparatorluğu’nun kullandığı dil “Anadolu

Hiyeroglifi” şeklindedir. Hitit eserleri yaşadıkları coğrafya itibariyle Anadolu’nun iç ve batı kesimlerinde yaygındır (Özcan, 2024, s.377-379).

Konya’da Hitit izlerine; Beyşehir, Seydişehir ve Bozkır gibi havzalarda rastlanmaktadır. *Isaura Bölgesinde* bulunan *Zengibar Kalesi* Konya’da bulunan, eski çağlara ait kale örneklerinden bir tanesidir. “*Batı Anadolu*” ile temas konusunda ve Anadolu’nun iç bölgelerinde *Akdeniz* güzergahında önem arz etmektedir. Bölge *Göksu*, *Çarşamba Çayı* ve *Suğla Gölü* vasıtasıyla üç ayrı koldan beslenmektedir. Yine beslenen kaynaklar vasıtasıyla Anadolu içerisinde yaşam barındırabilecek yeterli havzaya sahiptir (Bahar, 1994, s.219,222).

Şehrin ismi konusuna gelindiğinde ise *İconium*, *Iconia* gibi isimler halk arasında duyulabilecek terimlerin başlarında gelmektedir. Şehir köken olarak uzunca bir süre Hititler, daha sonrasında Valilik tarafından aktarılmış veriler eşliğinde çeşitli savaşlar ile birçok medeniyete eşlik etmiştir. “*Tarih devirlerinde Hititler ve Lidyalılar, M.Ö. 6. yüzyılda Persler, M.Ö. 4. yüzyılda Büyük İskender, Selevkoslar, Bergama krallığı, M.Ö. 2. yüzyılda Roma, M.S. 395’te Konya ve çevresine, hâkim, oldular. 7. yüzyıl başlarında Sasaniler, bu yüzyılın ortalarında ise Emevî ordusu, şehri geçici olarak ele geçirdi*” (T.C. Konya Valiliği, 2019).

Anadolu Selçuklu Devleti’nin tarihin tozlu sayfalarına gömüldüğü andan itibaren ise Karamanoğlu Beyliği’nin etkisi altına giren şehir, beyliğin merkezlerinden olmuş, Osmanlı Devleti’nin güç kazanması sonrasında padişah II. Mehmet döneminde İstanbul’un fethi gibi fütuhatları yanı sıra Karamanoğlu Beyliği ’de bertaraf edilmiştir. “*Osmanlı kuvvetleri 1468 Nisanında önce Gevele ’yi, ardından Konya ’yı aldı*” (Sümer, 2001, s.458). Konya’nın Osmanlı Devleti’ne girişi böylelikle XV. yüzyıllar döneminde gerçekleşmiştir.

Konya Şehri, Osmanlı Devleti’nin Mısır gibi güney devletlerine yaptığı seferlerin ise geçiş güzergahı ve ordunun ihtiyaçlarını karşılayan görevlerini de üstlenmiştir (Kars, 2019, s.297). Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya savaşı sonrasında imzaladığı Mondros Ateşkes anlaşması ve itilaf devletlerinin Devleti paylaşımlarında İtalyanların işgal yeri olarak seçilmiştir (Köstüklü, 2016, s. 185-187). Devletin bağımsızlığını kazanması sonrasında Cumhuriyet devri başlamıştır.

Sonuç olarak Konya Şehri Tarihi kimliği ile öne çıkan bir evliya şehridir. Mevlâna böyle tanımlamıştır (Özdemir, 2011, s.84-87). Anadolu Selçuklu Devleti’nin başkenti olmasından kaynaklı olarak yapıları vs. ile sapasağlam bir kimlik ve mekân olarak kendisini halen daha

gösterebilme fırsatı bulmaktadır. Devletin Karar alma organlarından bir tanesi de meclisleri ve Sultanların yaşadığı yerlerden olan sarayları da Konya’da mevcuttur.

3.2.1. Konya Şehri’nin Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Kimliği ve Kültürü

Konya şehir olarak İslam dini mensubu ağırlıklı, Türk ve diğer ırklar ile ortak yaşam alanı sunan kozmopolit bir yapıya sahiptir. Şehrin kültürü içerisinde barındırdığı kültür katlarından kaynaklı bir hayli farklılık göstererek ilerlemiştir. Bir önceki bölümde verilen tarihinden kaynaklı birden fazla medeniyetin ayak izlerini taşıyarak, her devletin kültürüyle harmanlanmış biçimde kendi kültürüne özgü kültürünü oluşturduğu ifade edilebilir.

Tezin ana örnekleme Anadolu Selçuklu Devleti’dir. Konya’nın bu dönemde sahip olduğu kültür katmanlarını ve kimliğini incelemek için Orta Çağ’a ait arşiv sayılabilecek, ikinci el kaynaklar ve makaleler şeklinde literatür araştırılmış ve bu çizgi sınır olarak belirlenmiştir. Ayrıca Konya hakkında daha fonksiyonel bilgiler için seyyahların eserleri incelenmiştir.

Konya’nın Başkent olması ile kimliği gelişmeye, Sultan Mesud döneminde ise ünvanını almasıyla kimliği oturmaya başlamıştır. “*Sultan Mesud’un uzun dönemi içinde (116-1155) Konya vazgeçilmez bir başkent olacaktır. Konya’nın ünvanı “Darül-mülk”tür*” (Hacıgökmen, 2019, s.68). Devlet içerisinde Konya Darül-mülk olarak biliniyor ve kimliği Başkent olarak geçiyor çıkarımı bu alanın en önemli çıkarımlarından bir tanesidir. Zira bir şehrin alabileceği en önemli kimlik ve gelişimlerden bir tanesi Anadolu Selçuklu Devleti’ne başkent olarak Konya’ya verilmiştir.

“*Ayrıca İznik’in stratejik yapısı itibariyle başkent olmaya pek müsait olmaması (sık sık istilaya maruz kalması) Konya’nın başkent olmasını sağlayan bir başka faktördür. Bu yapısı itibariyle Konya askerî yönden de başkent olmaya müsaittir*” (Balık, 1998, s.154). Nitekim Konya şehri Anadolu coğrafyasının ortasında bulunduğundan tehdit imkânı daha az ve içerisinde bulundurduğu savunma katmanlar vasıtasıyla işgallere karşı korunmasında coğrafi bir bütünlüğe sahip olduğundan bahsedilmiştir.

3.2.2. Konya Şehri’nin Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Tarihi Coğrafyası, Siyasi ve Kültürel İlişkileri

Tarih ve coğrafya bilim dalları için şehirlerin önemi büyüktür. Nitekim coğrafya üzerinde kurulmuş uygarlıklar ve o uygarlıkların gelecek nesillere bıraktığı miraslar hafıza mekânı olarak aktarılabilir. Bu doğrultuda iki farklı bilim dalının kültürel etkileşimi vasıtasıyla tarihsel hafıza mekanları kavramının işlenmesi daha faydalı olabilecektir.

Konya şehrinin tarihi tezin önceki bölümlerinde aktarılmıştır. Şehrin coğrafyası için Tuncer ve Şafak'ın 2020 yılında yayımlanmış olduğu makalede geçen ve tarihçilerin şehri nasıl tanımladığına dair bilgi şu şekildedir: “*Tarihçiler şehrin tanımını çeşitli türde kriterlere göre yapmıştır. Sanayi ve ticari faaliyetlerin yoğunluk kazandığı idari, siyasi, dini ve askeri işlerin görüldüğü ve tüm bu işler için gerekli olan altyapı hizmetlerinin sunulduğu ve halkın bu sisteme göre teşkilatlandığı yerleşim bilimlerine şehir denir*”. Yine aynı eser üzerinden ele alınan bilgilerde coğrafyacıların tanımı: “*Coğrafyacıların ise konuya bakış açısı tarihçilere göre oldukça farklıdır. Coğrafyacılar şehri bir bütün halinde ele alarak incelemektedir*” (Tuncer& Şafak, 2022, s.320). İnsanların yaratılıştan itibaren var olma çabası içerisinde yaşayan ve buna göre şehirleri tasarlayarak, kendi ihtiyaçlarını ve devletin ihtiyaçlarını elde ederek gelişim sağlamasıyla bilinen mekanizmalar olarak aktarılabilir.

Coğrafi yayılım ve unsurları vasıtasıyla insanoğulları kurdukları devletin teşkilatlanmaları ve yönetiliş şekilleriyle orantılı olarak yapılar inşa etmeye çalışmış, bu yapılar ile eğitim gibi kültürel veya askeri düzeyde farklı farklı aktarılacak ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Bu bağlamda: “*Tarihi coğrafya açısından da şehir konusu büyük önem arz etmektedir. Şehir, insanoğlunun tarihi süreç boyunca coğrafi mekanlar üzerinde inşa etmiş olduğu beşeri tesislerin kümelenmesi şeklinde tanımlanmıştır*” (Tuncer& Şafak, 2022, s.320).

Konya şehrinin bulunduğu bölge Anadolu coğrafyasının iç kısımlarıdır. Konya geçmişten bugüne kadar uzanan dönemde aktif olarak hizmet eden bir yer olarak bilinmektedir. *Konya Ovası, Beyşehir Gölü* gibi doğal imgeler vasıtasıyla şehirlerin ve halkların yerleşim yerleri olmayı başarmış, Kral yolu gibi beşerî ticaret yolları üzerinden Doğu ve Batı'nın birleşmesine katkıda bulunmuştur. Nitekim bu yollar ve yerleşimler Anadolu Selçuklu Devleti döneminde de kullanılmaya devam etmiş, Beyşehir'de Kubadabad Sarayı gibi yerleşke ve düzenler oluşturulmuş, Trajik hafıza kısmına giren alanda ise III. Haçlı Seferi örneği üzerinden Alman İmparatoru *I. Barbarossa* oğlu *Dük Schwaben* bu yolu takip ederek Avrupa bölgesinden Kudüs'e, Konya şehrini tahrip ederek ulaşmıştır (Kaya, 2020, s.158-160).

Selçuklu'nun hükmettiği Anadolu coğrafyasında farklı milletler vasıtasıyla etkileşimler gerçekleşiyor ve devletin kimliği şekillenmiştir. Anadolu'da Selçuklular ve rakip devletlerin yaptıkları savaşta ise bölgede bulunan gayrimüslim halk Anadolu Selçuklu Devletine tabii kalmıştır. “*Konya ile Kayseri arasındaki, sun'i olarak sulanmış çok verimli ova buralarda yaşayan, henüz akıncılık zihniyetinin tesiri altında kalmamış olan Bizanslı halk, kendisinden sonra gelenlere olduğu gibi Mes'ud'a da, halifelerinki gibi, teb'aları haline gelmiş olanların*

alışmaları ve gelirleri sayesinde fatihlerin egemenliklerini temin ettikleri müddetçe bunların dinlerine ve kendilerine has olan manevî hayatlarına müsaade eden islâmî siyasî yönetim kurmak için bir temel hazırladı” (Brockelmann, 2024, s.212-214).

Elde edilen bilgiler baz alındığında Konya Vilayeti, coğrafi özellikler olarak karasal iklim ve ovalar ile kaplı olmasına rağmen Beyşehir Gölü gibi tatlı su kaynaklarına da sahiptir. Coğrafya ve iklimin imkanları neticesinde Konya şehrinde birçok medeniyetin izi mevcuttur. Bu süreçler içerisinde Konya’nın taşıdığı en anlamlı yük ise başkent olmaktır. Nitekim bir devlet için başkent önemi her zaman yüksektir.

Konya şehri içerisinde bulunan coğrafyalar geçmişten günümüze isimler taşımaktadır. Bu içeriklerin temel sebebi olarak Konya şehrinin tarihi verilebilir. Nitekim Konya tarihi adlı bölümde aktarılan kısımlarda geçmişten günümüze Konya hakkında şu bilgiler verilmiştir.

Amblada: “Beyşehir ile Seydişehir arasında, Kızılcaköy’ün 8 km. güneyinde, Asardağ” (Sevin, 2024, s.304).

Anaboura: Konya il sınırları içerisinde bulunmasa bile eskiçağ olarak adlandırılan dönemden kalan yerleşim ve isimlerden bir tanesidir. Konya şehrine yakın olan diğer vilayetlerden olan Isparta’ya bağlıdır. “Isparta ilinde, Beyşehir Gölü’nün 11 km. kuzeybatısında, Salur Köyünün batısında. Emevre” (Sevin, 2024, s.304).

Misthia: “Konya ili, Beyşehir ile merkezi yakınında. Kale Dağı” (Sevin, 2024, s.321).

*Philoumelion: “Konya iline bağlı ile merkezi. Akşehir. *Vinimil, Filomena, Falumi” (Sevin, 2024, s.325).*

Thymbrion: “Konya ili, Akşehir ilçesine bağlı köy. Koçaş” (Sevin, 2024. s.331).

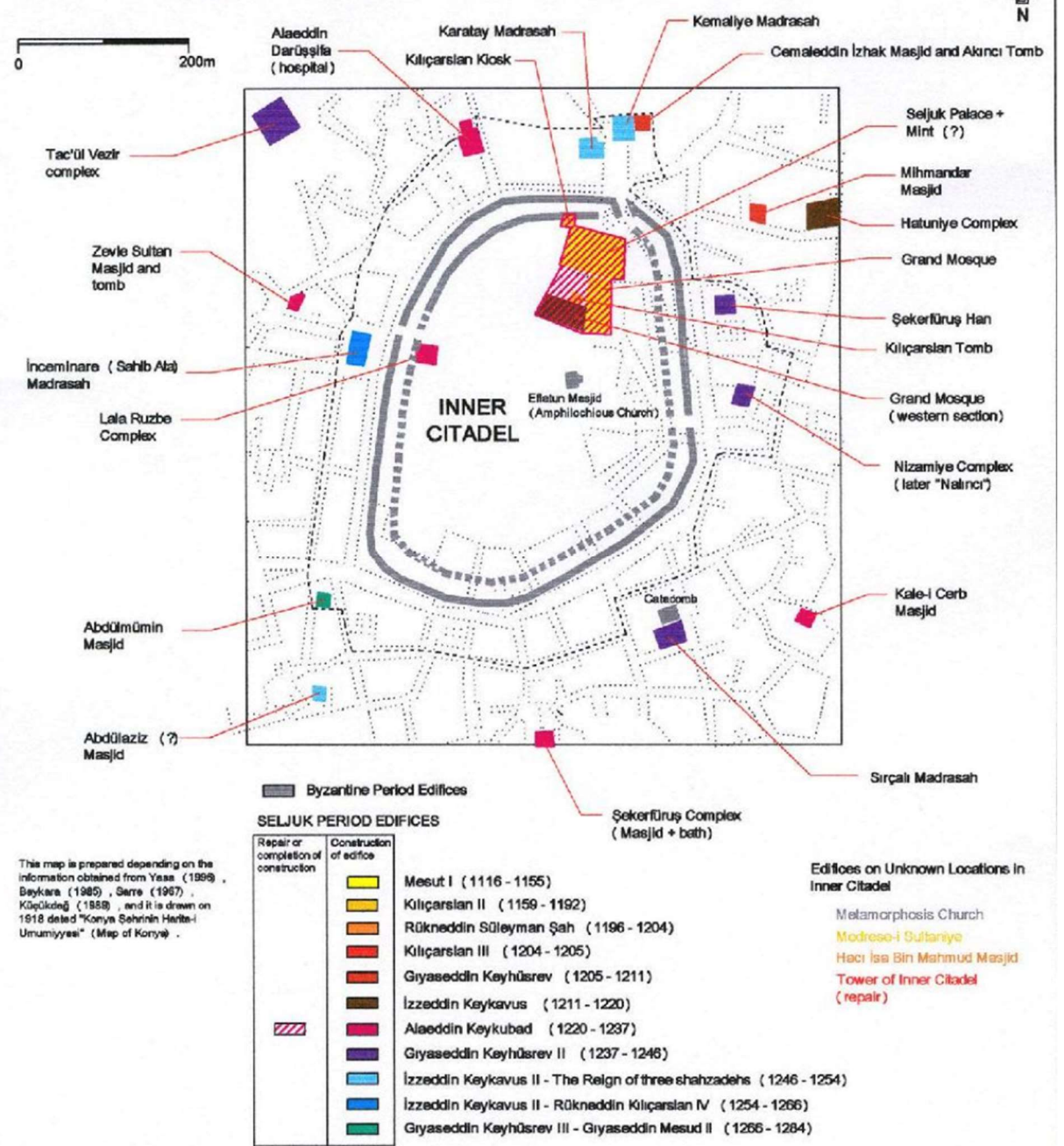
*Tyrainon/ Tyriaion: “Konya iline bağlı ile merkezi. Ilgın. *İlgün, Sligum” (Sevin, 2024, s.332).*

Dr. Nazmi 1922 yılında Konya vilayetinin idari taksimatı hakkında bilgiler vermiştir. Eseri içerisinde; *Konya Merkez Kazası, Akşehir Kazası, Ilgın Kazası, Saideli, Ereğli, Ermenek, Sultaniye (Karapınar), Bozkır, Seydişehir, Beyşehir*’den söz etmiştir. Bu bağlamda yukarıda verilen bilgiler ve Dr. Nazmi’nin bilgilerine göre ilçelerin genel olarak isimleri bu şekildedir.

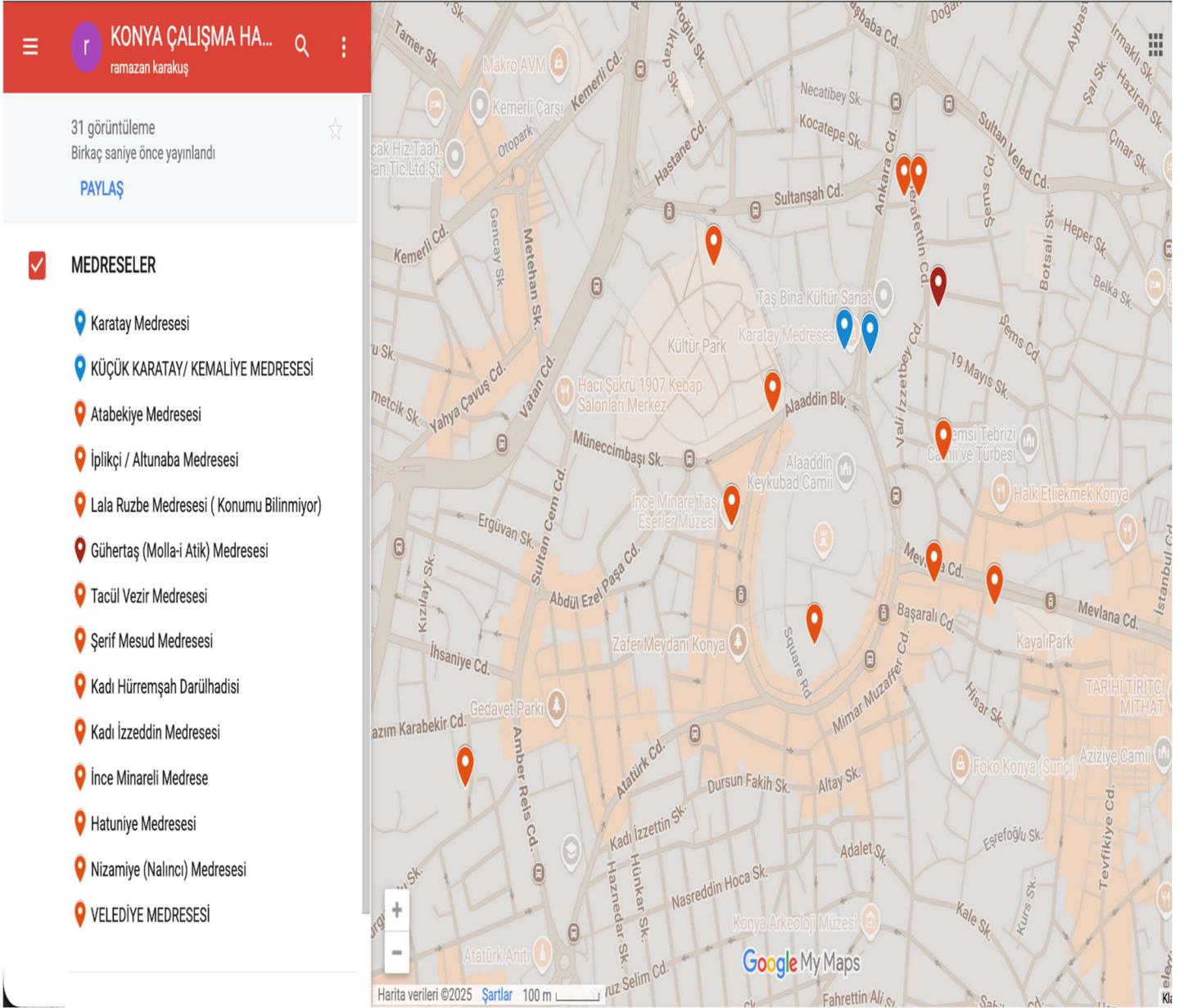
Ayrıca 1922 yılında Nazmi Bey, şehrin toplam nüfusunun 500.966 olduğunu aktarmıştır (Dr. Nazmi, 2009, s.1).

Kral yolu üzerinde farklı düzlem hareket imkanları mevcuttur. Başlangıcı *Sardes* (*Sardeis*) olarak bilinen bu yol, günümüz ege bölgesi veya daha ağırlıklı olarak yolun çıkış yerinden egeye uzanan yol olarak belirtilmektedir. *Sevin'in* 2024 yılında yayınladığı eserde ise Büyük İskender dönemine kadar Antik Yunan döneminde bu yolun kullanıldığı, “*Büyük İskender ve generalleri döneminde ise bu yol Seleukos kralları için Suriye ve Ege arasında başlıca ulaşım hattı olarak görev yapmıştı*”. Kral yolu Büyük Menderes olarak tabir edilen göl üzerinden Konya Ovasına kadar uzanabilmiş, ulaşım konusunda Anadolu ve *Suriye* bölgesini birbirine yaklaştırma konusunda etkili anlamda kullanılmıştır. Böylelikle “*Anadolu tarihinde önemli bir rol oynadığı bilinmektedir*” (Sevin, 2024, s.12).

SELJUK PERIOD EDIFICES IN AND AROUND INNER CITADEL

Önge tarafından kaleme alınan 2011 yılında yayınlanmış esere göre Selçuklu Dönemi Konya Alaaddin veya bugün kullanılan kısmı ile merkez kısmın tasviri (Önge, 2011, s.43).

Yapılan taramalar neticesinde, yaklaşık olarak bulunmaya çalışılan medrese ekleri harita üzerinden işaretlenmiştir. Günümüze ulaşan medreseler mavi imge ile işaretlenirken, konumu bilinmeyen medreseler ise kırmızı renk ile işaretlenmiştir. Konumları hakkında bilgi sahibi olunmayan medreselerde kırmızı olarak işaretlenmiştir. Bu bağlamda Konya’da bulunan Selçuklu medreseleri bu şekildedir.

İki harita eki ile elde edilen kazanım sayesinde Konya şehrinin merkezinin Anadolu Selçuklu Devleti zamanında ağırlıklı olarak Alaeddin Köşkü veya günümüzde Alaeddin Tepesi merkezli olduğu söylenebilir. Bu süreçte Konya merkezinin hafıza mekânı olarak korunarak günümüze kadar ulaştığı da önemli kısımlar arasında kendine yer edebilir. Nitekim ders

kitapları, akademik araştırmalarda sıkça bahsedilen veya fotoğrafları olan mekanlar Anadolu Selçuklu Devleti Başşehri olan Konya’da oldukça fazladır. Konya şehir merkezi Anadolu Selçuklu döneminde kale ile çevrilidir. Silles gibi tarihi mekanlar ise günümüze kadar korunarak gelmiş ve şehrin dışında yaşam faaliyetlerine devam etmiştir.

Konya, geniş coğrafyası ve Türk boylarının göç edebilmesi için olanakları bulunan bir şehirdir. Ticari yollar, zirai gelişim ve askeri ilerleme alanı gibi faaliyetlerin rahatça yapılabileceği alan olarak nitelendirilmiş ve kullanılmıştır. Konya’nın deniz yolları gibi kısımlarla farklı şehirlere veya ticari yollara olan bağlantısını Anadolu Selçuklu Devleti ’de fark etmiştir. *“Bu durumun önemini kavrayan, XIII. yüzyılda Akdeniz havzasında canlanmaya başlayan ticaretin farkında olan Selçuklu sultanları Konya’yı merkez kabul ederek sahillere ulaşmanın çarelerini aramışlardır. ...İnşa edilen han ve kervansaraylar genellikle Konya ve çevresinde sahillere uzanan yollar üzerinde yapılmıştır”* (Hacıgökmen, 2019, s.68-69).

Konya şehri ve çevresi dönem göz önünde bulundurulduğunda toplumların yaşayabileceği standartlara cevap veren bir yaşam merkezi olarak düşünülmektedir. *“Konya çevresi küçük akarsular bakımından, özellikle XIII. yüzyılda küçük göletlerin bulunduğu bir mevkii idi. Meram Deresi, İvriz, Çiğil, Doğanhisar, İnsuyu, Göksu, Engilli, Çavuşköy, Karasu çayları Konya’nın yeşilliğini arttırmakta idi. Alaeddin Tepesinden Takkeli dağın kuzeybatı kesimlerinde küçüklü büyüklü su göletleri oluşmakta idi”* (Hacıgökmen, 2019, s.70).

Bu bilgiler eşliğinde Konya’nın ticari yollar gibi alanlar üzerinde konumlandığı; insanların yaptıkları eserlerin daha çok şehrin merkez kısmı olarak sayılabilecek Alaeddin bölgesinde genişlemeye başladığı, Beyşehir, Ilgın gibi ilçe merkezlerinin kullanılmaya devam ettiği aktarılmıştır. Diğer şehirler ile ulaşımı bakımından ise Konya’nın bulunduğu konum önemli sayılabilecek vaziyettir.

3.3. Anadolu Selçuklu Devleti Sanatı

Anadolu Selçuklu mimari eserleri ve yapılarına devletin hüküm sürdüğü ve ulaştığı coğrafyaların hemen hemen her kısmında rastlamak mümkündür. Yapıların bazıları ayakta kalmış, bazıları tahrip edilmiş veya günümüze ulaşamamıştır. Nitekim devletin Anadolu coğrafyasında diğer popülasyonlarla birlikte, bölgenin Türkleşmesini de sadece gaza faaliyetleri değil mimari veya sanat gibi unsurları kullanarak da yapmaya çalıştığından söz edilebilir. *“Anadolu’da fethedilen her yerde imar faaliyetlerine girişmişler, hanlar ve kervansaraylar inşa etmişlerdir. Böylece Bizans Dönemi’nin harap Anadolusuna iktisadi ve*

ticari açıdan büyük bir canlılık kazandırmışlar, Anadolu'nun kültürel zenginliğine de katkıda bulunmuşlardır". Veriler ışığında Devletin imar politikalarında Anadolu'yu devraldıkları Doğu Roma'dan kalan coğrafyanın yapısı değiştirilmeye ve canlandırılmaya çalışılmış, yapılan eserler vasıtasıyla bölgenin doğrudan ticari anlamda kalkınmasına fayda sağlanmıştır (MEB, 2019, s.94).

Eski Türk mimarisi, Türklerin Anadolu topraklarına kadar geldiği bölgelerden alınan etkileşimler ile Anadolu'da bulunan Doğu Roma yapıları bu sanatın temeli olarak söylenebilir. *"Türkler, Bizans egemenliğinden devralınan yerleşim kültürü mirası üzerinden tamamen Anadolu'ya özgü ve Türk yönü egemen şehirler oluşturmuşlardır. Konya, Beyşehir, Sivas, Tokat, Akşehir, Kayseri, Niğde, Amasya, Malatya, Alanya, Sinop, Erzurum gibi şehirler eserlerle donatılmıştır. Özellikle I. Alaaddin Keykubad Dönemi'nde Konya, Selçuklu sanatının ve kültürünün kalbi olmuş ve bunu yüzyılın sonuna kadar sürdürmüştür"*. Merkezi olan kent ve başşehir olması vasıtasıyla Konya, Anadolu Selçuklu Devleti zamanında coğrafyanın her alanında etken mekân olarak kullanılmıştır. Yapı bilgileri vasıtasıyla sanatın kalbi ifadesinin derinliği ve değeri Konya'nın o dönemde en büyük merkez olarak kullanılmasını gözler önüne seren bir ifade olarak aktarılabilir (MEB, 2019, s.99).

Anadolu Selçuklu sanatına ve yapılarına, devlet için önem arz eden kişiliklerin izlerinin de geçtiği söylenebilir. Devlet başkenti Konya'da yaşamış olan Mevlâna bu durumun en büyük örneklerinden bir tanesi olarak kabul edilmektedir. Ögel düşünürlerin sanata etkisi hakkında şu şekilde bilgiler vermiştir: *"Anadolu'nun sanat iklimini tasavvuf oluşturmuş, değişik yönleri Anadolu'da buluşturmuştur. 13. yüzyılda Mevlânâ Celâleddin Rûmi, Hacı Bektaş Veli, Horasan'dan Anadolu'ya göç etmiş, İspanya'dan gelen Muhyiddin İbn ul Arabî için bu ülke Vahdet-i Vücut kavramını geliştirdiği önemli bir uğrak yeri olmuştur. Bu ünlü sûfiler arasında bir Anadolulu, Yunus Emre, bize bugünkü dilimizle seslenebilmektedir. Böylece tasavvufun şehirlere ve kırsal alanlara, bütün Anadolu'ya yayılması sağlanmıştır. Sanatçıların çevresi medrese değil tasavvuf çevresi olmuştur". "Bütün bu imgeler dolaylı veya dolaysız Anadolu sanatına yansımış, Anadolu Selçuklu sanatında sanki evren taşa işlenmiştir"* (Ögel, 1994, s.63).

Anadolu Selçuklu yapılarının benzersiz kimlikleri ile haşır neşir olmamak, yapıları incelemeden veya dokunmadan hareket etmek dönem hakkında mekânın size sağlayacağı veya katacağı dokuyu idrak edememeye yol açabilir. Nitekim bu tip eserler şehirlerle bağdaştırılabilir ve etkisi bu şekilde anlaşılabilir. Öyle ki Konya şehri denildiğinde akla gelen mekânlar genelde Mevlâna Müzesi, İnce Minerali Medrese gibi yapılardır. Bilgilerle ilgili

süreçte Ögel'in değerlendirilmesini atlamamak gerekir. *“Konya’da yaşayıp hiç İnce Minareli Medrese’ye girmemiş bir kimsenin, yapının şehir mekânında kendini öylesine kabul ettiren, ayrılmaz bir parçası haline gelen varlığından haberdar olmaması, cephesi ile tanışıklık kurmaması biçimlerine bilinçli veya bilinçsiz aşına olmaması imkânsız gibi görünüyor”* (Ögel, 1994, s.91). Bu bilgiler ışığında, yapıların şehre olan bağlantısı gibi çıkarımlar yapılırken, yaşayan herhangi bir canlının dönemin en görkemli yapıları ile kaynaşmama ihtimali bile çok düşük görünüyor olabilir. Nitekim insanlar çevresini değerlendirerek hareket edebilen ve gördüklerini hafızasına kaydeden varlıklar olarak düşünüldüğünde Ögel'in aktardığı bilgilerin haklılığı vurgulanabilir.

Selçuklunun merkezi Konya’da mimari eserlerin iç kısımları veya dış süsleme olarak belirlenen alanlarında çini kullanımına rastlanmaktadır. Çini işçiliğinin görülmesi ile Anadolu Selçuklu döneminde bu sanatın yapımının ve işçiliğinin eriştiği kalite gözle görülebilecek kadar üst merteye bir hale gelmiştir. *“Anadolu Selçuklularının en önemli merkezi olan Konya’daki yapıları süsleyen çiniler, şehrin bu sanat dalında da seçkin bir merkez olduğunu göstermektedir”* (Bektaşoğlu, 2009, s.58).

Anadolu Selçuklu Devleti’nin başşehri Konya birçok savaşın patlak verdiği ve tahribat oranının yüksek olduğu alanlar arasında sayılabilir. Savaşlar sırasında şehir içerisinde köşk gibi yapıların yağmalanması devrimize kadar bazı eserlerin ulaşamamasına sebep olmuştur. *“Anadolu’da ve özellikle başkent Konya’da karışıklıklar, ayaklanmalar ve yağmalar devam etmiş, bu durum Konya’ya çok zarar vermiştir. Bu kargaşa sırasında pek çok bağ, bahçe, saray ve köşk yakılıp yıkılmıştır”*. Kültürel tahribat ve etkileşimlerin sonuçları hesap edildiğinde kurumsal olarak devletin kaybetmesi sonucu, rakip devletin halk ve kamu yapılarına etkisi olmuştur (Arık, 2000, s.26).

Şehir içerisinde bulunan eserler bize bazı sanat pratiklerinin varlığını da göstermiştir. Tarihsel süreçte kilim dokumacılığı kültürünün Anadolu’ya girişinin *“Selçuklular”* zamanına denk geldiği aktarılmaktadır. *“Konya Mevlâna Müzesi’ndeki madalyon çiçek dolgulu, mavi- beyaz ve lâcivert renkli kilim parçaları bu örneklerin en eskileridir. Daha önceki devirlere ait kilimler eskiyerek kaybolmuşlardır”*. Bahsi geçen bilgiler üzerinden dokuma kültürü ve üretilen kilimlerin Anadolu Coğrafyasına ulaşmasında Anadolu Selçuklu devleti ve sanatının payı görülmektedir. Anadolu Selçuklu vasıtasıyla bölgeye aktarılan ve oldukça üst ölçeklerde yapılan *“ağaç işleme”* ve *“ahşap yontma”* teknikleri diğer sanat dallarında da kullanılmış, *“Alaaddin Camii”* ve *“Mevlâna Türbesi’ndeki sanduka”* örnekleri ortaya çıkmıştır. *“Anadolu*

Selçuklularında gelişen ve bu devirde en seçkin örneklerini veren ahşap sanatı, güzel işçiliği ve gelişmiş süsleme özellikleriyle karşımıza çıkar” (Bektaşoğlu, 2009, s.106).

3.3.1. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Kervansaray ve Hanlar

Anadolu Selçuklu dönemi yaşamı sırasında Anadolu Coğrafyası deniz ve kara olmak üzere geçmişten beri kullanılan ana ticaret yollarına sahipti. Nitekim bu yollar Asya ve Avrupa’nın yanı, dünyanın doğusu ve batısının birbirine bağlanıp ticaret yapmasını sağlamaktaydı. Söz konusu “*Kervansaraylar, tarihî İpek Yolu üzerinde geliştirilmiş konaklama merkezleridir. Ortaçağ’da ticaret kervanları aynı zamanda ulaşımı sağlamaktadır*” (Atasoy, vd. 2016, s.17). Ele alınan bilgi eşliğinde bu yolların aktif kullanıldığı ve ticaret, göç kervanları havzasına ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu nedenle Anadolu Selçuklu Devleti tarafından Anadolu coğrafyasında inşa edilen bu mimari eserler, kervan gibi ticaret güzergahlarında ilerleyen satıcıların ülkeye gelmesini ve konaklamasına imkan sunarak farklı etkileşimleri de beraberinde getirmiştir. “*Kervansaraylar Selçuklu döneminde gelişen kurumsal yapılardır. Toplumsal bir ihtiyacın karşılanmasında önemli roller üstlenirler. Sadece birer imari yapı değil, sosyolojik roller üstlenirler*” (Atasoy, vd. 2016, s.17). Kültürel etkileşimlerin üst düzey olduğu bu yapılarda farklı memleketlerden gelen tüccar veya kervanlarda hareket eden insanların birbiriyle temas kurup bölge ticaretini kalkındırdığı ayrıca Selçuklu Kültürüne katkıda bulundukları aktarılabilir.

Yollar üzerine inşa edilmiş bu konaklama yapılarının bölgenin tanıtımında önemli rol oynayıp ticari ve mali açıdan gelişime katkıda bulunduğu aktarılmıştır. Söz konusu yapılar vasıtasıyla bölgede yetişen mahsullerin, gelen yabancı misafirlere tanıtıldığı ve onlar üzerinden dünya devletlerine anlatıldığı ele alınan veriler üzerinden ortaya çıkartılabilecek sonuçlar içerisindedir (Tüğen-Ersöz, 2019, s.127). Devlet başkenti Konya bu yolların kesişim ve birleşiminde büyük rol oynamıştır. Konya şehrinin bulunduğu alan coğrafyanın kalbi olarak nitelendirilebilir. Günel araştırmasında bazı bilgiler vermektedir: “*XIII. yüzyılda Anadolu kervan yolları, önemli ticaret merkezlerini birbirine bağlarken, başkent Konya’da düğümleniyor, böylece başkent her yöne ilişkisini sağlıyordu*” (Günel, 2010, s.135).

Kervansaray gibi Anadolu Selçuklu Devleti’ni tanımlayan yapıların Anadolu’nun fethedilen her noktasında inşa edildiği söylenebilir. Bu bağlamda Konya merkez olarak incelendiğinde, Anadolu Selçuklu Devleti’nin bölgeleri ticari ve mali açıdan geliştirme amaçlı hem de kervan gibi yollar üzerinden seyahat eden vatandaşların emniyetini sağlama niyetiyle inşa ettiği aktarılabilir. Böylelikle vakıf yapısı olarak aktarılabilecek Kervansarayların

yapımında Devlet'in üst kademesi ve yaptırdığı yapıların olduğunu da söylemek mümkündür. *“Ekonomi politikalarını ve fetihlerini milletlerarası ticaretin konumuna göre düzenleyen Selçuklu sultanları Anadolu'nun bir ucundan diğer ucuna, ana ticaret yollarından ara yollara kadar her alanda kervansaray yaptırmışlardır”*. *“Sultanlar ve devlet adamları tarafından inşa ettirilen bu vakıf yapılarında yolcular üç gün boyunca kervansaray kurucusunun misafiri sayılır ve ücret alınmazdı”* (Akalin-Eryavuz, 2022, s.299).

Kervansaraylar sadece konaklama amacı taşımazdı. Bu tip görkemli yapılar sefer gibi çeşitli alanlarda kullanılabilecek kadar kapasiteli mekanlardı. *“Selçuklu kervansaraylarında sefer sırasında ordunun konakladığı, yabancı hükümdarların ağırlandığı ve bu yapıların gerektiğinde hapishane ve sığınak olarak da kullanıldığı bilinmektedir. Selçuklu kervansarayları, kesme taş kaplı ve destek kuleleriyle güçlendirilmiş yüksek duvarlarıyla bir kaleyi andırmaktadır”* (Akalin-Eryavuz, 2022, s.299).

Selçuklu mimarisinde ve sanatında tıpkı kültürünün gelişiminde etkisi olduğu kadar farklı millet, din ve dilinde tesiri vardır. Selçuklular bu tip etkileri de kapsayarak kendi farklı sanatlarını ortaya çıkarmışlardır. Kervansaray ve han yapıları Selçuklu kültürünün gelişmesine de katkı sağlayabilen kurumlardır. Dil, bilgi, köken gibi unsurlar incelendiğinde yukarıda verilen farklı toplulukların ziyareti eşliğinde bölgede bulunan kültüre katkı sağladığı aşıkardır. *“Selçuklu sanatının özgürlüğünü anavatanlarından getirdikleri Orta Asya'lı öğeler oluşturmaktadır. Türbeler, Türk çadırının taş yapılara dönüştürülmüş anıtsal yorumudur. Çinicilik, maden ağaç işçiliği, minyatür sanatı önemli oranda Orta Asya etkileri taşır. Eğri yontma tekniği, kökeni İskitlere değin giden bir Orta Asya çalışma yöntemidir”* (Akurgal, 1990, s.228).

Anadolu'nun her köşesi ve özellikle devletin başkenti olan Konya şehrinde bulunan kervansaray ve hanların varlığının kayda geçmesine rağmen birçoğu günümüze kadar ulaşamamıştır. *“Asya ile Avrupa ticaretinin gerçekleşmesi için sağlam ve güvenli yollar, güzel ve görkemli kervansaraylar yapmışlardır”* (Akurgal, 1998, s.47).

Konya şehrinde Selçuklu devrinin hafızası kapsamındaki mimari eserler mevcudiyetini sürdürmektedir. Geçmişten günümüze yapılan araştırmalarda mimari yapıların konumları ve dahi özelliklerini incelenmiş, yapılar hakkında bilgiler verilmiştir. Başşehir Konya içerisinde bulunan kurumların genellikle genişleme veyahut halkın nüfus artışı surların içerisinde bulunan iskân bölgeleri genellikle bugün Alaaddin Tepesi ve Karatay ilçesinin bir kısmında ağırlıklı

olarak bulunabilmektedir. “...Geleneksel Konya Çarşısı, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde şehrin doğu yönünde genişleyerek varlığını sürdürmüştür. Konya Çarşısı’nın mekânsal organizasyonu ise Uzun Çarşı merkezli olarak belirlenmiştir. Bedesten bu çarşının başlangıcında yer alırken, esnaf çarşıları, Uzun Çarşı’ya dik gelen sokaklarda faaliyet göstermişlerdir” (Aköz, 2023, s.28-29).

Kervansaray yapıları ise ilçelerin ulaşım yollarında görülebilmektedir. Han yapıları kervansaraylardan farklı olarak ticarete amacıyla daha çok merkeze yakın kısımlarda yer almaktadır. Kervansaraylar konaklama amacı taşıırken hanlar ise ticari faaliyet imkânı sunmaktadır. “Şehir hanları, yol güzergahlarında bulunan kervansaraylar gibi sadece konaklama amacı ile değil aynı zamanda gelir getirmek için ticari depo şeklinde de kullanılmıştır”. Söz konusu bilgiler eşliğinde kervansaray ve hanların kullanım amaçları sonrasında yapılabilecek en doğru çıkarım ise boyutlarıdır. Bu tip yapıların büyük odacıklardan oluştuğu söylenebilir (Aköz, 2023, s.29).

Hanlar sadece ticari amaçla kullanılmamıştır. Okuyucu hanlar ve kervansaraylar arasında konaklama veya ticari faaliyet kısmı hakkında yanlış çıkarımda bulunabilir. Hanlar çoğunlukla şehir merkezi kademelerinde veya ticaret yollarında bulunurken Kervansaraylar ticaret güzergahları üzerinde konumlanmış yapılardır. Hanlar içerisinde konaklamak da mümkündür. İlgili kısım için Aköz şu şekilde bilgi vermektedir: “Özellikle yabancı tüccarlar ticaret amacı ile bir şehre geldiklerinde bu hanlardan oda tutarak, mallarını burada satmışlar, yerli tüccarlarla burada görüşmeler yapmışlar ve aynı zamanda bu hanlarda konaklamışlardır” (Aköz, 2023, s.29). Aköz’e göre bazı han yapıları ve Mimarilerinin örnekleri:

Altunaba Hanı: “Selçuklu Devri vakıf hanlarındanıdır”. “*Debbağlar (Altunaba Hanı) ve Altunaba hanı*’da” “Şemseddin Altunaba” olarak zikredilen, devlet tarafından yüksek mertebelerde bulunan kişi tarafından yaptırılmış ve vakfedilmiştir.

Karatay Hanı: Selçuklu devri vakıf hanlarındanıdır. İş bu han Selçuklu döneminde gulam sistemi olarak bilinen yetiştirilme şekli sonrasında devlete kazandırılmış ve devlete uzunca yıllar başarı ile hizmet etmiş “*Celeladdin Karatay*’ın” yaptırdığı düşünülmektedir. Osmanlı kayıtlarında ise bulunamadığından tahribat vb. geçmişinin anlaşılamadığı ve devrimize ulaşamadığı düşünülmektedir.

Konya Kızılören Hanı: “Konya’nın merkez Meram ilçesine bağlı Kızılören Köyü’nün yakınında yer almaktadır. Hanın kurulduğu yer tarihi ticaret yolu, ipek yolunun Konya, Beyşehir, Antalya güzergâhı üzerinde bulunmaktadır”. “Kitabesine göre 1206 yılında I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında “Emir Kutluğ veya Kandemir” tarafından yaptırılmıştır”.

Altunaba Hanı, mimari olarak açık avlulu şekilde inşa edilmiştir. Yapının kapalı alanları korunmuş ancak yapı stoğu içinde yer aldığı düşünülen mescit günümüze ulaşamamıştır. Kızılören hanı, iki katlı bir yapı olup, Altunaba hanı gibi açık avlulu hanlar kategorisinde değerlendirilmektedir. Han’ın üst katı edinilen bilgilere göre mescit olarak kullanılmıştır (Kunduracı, 2017, s.185-186).

Konya da günümüze ulaşan ve ulaşamayan Anadolu Selçuklu Dönemi Hanları; *Akhan, Altunapa Hanı, Böğët Hanı, Burma Hanı, Çifte Han, Dokuzun Hanı, Ebü-l Hasan Hanı, Eli-Kesik Hanı, Ertokuş Hanı, Gaferiyat Hanı, Hacı-Hafız Hanı, İshaklı Hanı, Kadın Hanı, Kamereddin Hanı, Katrancı Hanı, Kireli Hanı, Kuru-Çeşme Hanı, Obruk Hanı, Okla Hanı, Pamukçu Hanı, Seyetihan, Tutub Hanı, Kaşınhanı, Girvat Hanı, Hatunsaray Hanı, Hızır Haca Hanı, Sengerdan Hanı, Ağıs Hanı, Sadeddin Köpek Hanı, Ruz-apa Hanı*. (Akozan, 1963& Güran, 1976& Karpuz, 2009& Şahin, 2018& Aköz, 2023).

3.3.2. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Saraylar ve Köşkler

Anadolu Selçuklu Devleti dönemine ait sarayların izleri mevcuttur. Fakat yapılar insan elinden tahribat ve doğal etkenlerden kaynaklı dönemimize kadar ulaşamamışlardır. Varsayımsal olarak isimleri bilinmekte olup yerleri hakkında net olmasa da bilgiler mevcuttur. Saray yapıları hakkında ve hatırlama öğelerinin inşası konusunda Ögel’in verdiği bilgiler şu şekildedir: “Saraylardan çok az kalıntı bulunmasına karşılık, ne Konya Sarayı, ne Kayseri’deki Keykubadiye’nin, ne de Beyşehir gölü kıyısındaki Kubadâbâd’ın, “padişah sarayı” deyince hatıra gelen görkemli ve heybetli nitelikleri bulunmadığı anlaşılabiliyor” (Ögel, 1994, s.11). Saray kalıntıları ve süslemelerinden kaynaklı olsa gerek, Selçuklu devri saraylarının ihtişam veya görkemli olmadığı, Ögel tarafından aktarılmıştır. Bu vesileyle verilen bilgiler ışığında Anadolu Selçuklu sultanlarının karar alma merkezlerinde bölgeye özgü sanatkarın teşekkül edildiği, saray veya köşk yapılarında ise ihtişam veya görkemin devre uygun bırakıldığı söylenebilir.

Alaaddin/ II. Kılıç Aslan Köşkü: Konya Sarayı, Konya Köşkü veya Alaaddin Köşkü olarak adlandırılan yapının banisinin II. Kılıçarslan olduğu düşünülmektedir. Köşk’ün yapımında çini

tekniki kullanılmıştır. Konya ile alakalı sn. Arık'ın eserlerinde verdiği bilgi şu şekildedir: “... *Alaaddin Köşkü'de denen Kılıç Aslan Köşkü çinilerinin, Selçukluların İran'daki minai kaplarıyla zaman, konu, teknik ve üslup bakımından benzerliği, Konya Köşkü'nün II. Kılıç Aslan zamanında yapılmış olduğu düşüncesini daha da güçlendirmektedir*”. Bu vesileyle yapımında kullanılan tekniğin benzerliği ve bu tekniğin İran coğrafyası ve Büyük Selçuklu Devletinin izlerini taşımasıyla Anadolu'da saray ve köşk mimarisinde iç veya dış süsleme olarak kullanılan *minai* gibi çini teknikleri bize yapının hangi sultan dönemine veya zamanına münasebet gösterdiğini anlatmaktadır (Arık, 2000, s.31).

Konya Köşkü (Alaaddin veya Kılıç Aslan) üzerinde Osmanlı Devleti'nin son döneminde denk gelen 1906/1907 yıllarında arşiv kaynaklarından alınan belgeler ışığında modernizasyon yapılmıştır. Bu suretle çizim evrakında modernizasyona dair bazı yazılar mevcuttur. Açıklayıcı Tablo olarak gösterilen alanda 1907 tarihli belgenin, Biçimlendirici duvar, Duvar kısmı, onarım ve dolgu gibi içerikleri bulunmaktadır. “*Parti edu Kyosque Existante (Mevcut Köşk Bölümü), Gouasses au mus veya mur (Le Muy, Mus usülü) , Emeiem mur des fondemur (..... Fondemur duvarı), Kerpitches existant dans linteriur du Kuosque (Köşk içerisinde mevcut olan hendekler)*.” bahsi geçen Fransızca kelimelerden birkaçı olarak aktarılmıştır (BOA, 1323, s.5). Konyapedia kaynağından alınan bilgilere göre Konya'da o dönemin valisi **Faik Bey** -1903-1906 yılları arasında görevde (**İbrahim Faik İris**) olarak belirtilmektedir (Yaşar, t.y.).

Bir diğer belgede ise “*Farne Teme par protege les abords du Hyork aux deup farades (...Hyork'un çevresini korumak için), Hotee Dimolie Bembour et Dammie(?), Cemerim maturelle(?), Façade Principale (Ana cephe), Graqniz (Grokniz) de reparation du Kyosque des Dalais (Falais, Jalais) der Seldjoucides Place D'Aledin” (Alaeddin Meydanında bulunan Sultan Alaeddin Köşkü'nün onarımı veya tamiri)*.” gibi terimlerin yer aldığı görülmektedir (BOA, 1322, s.1). Bu belgenin tarihi ise 1906 yılıdır. Köşkün yeniden imar veya restorasyonuna ait belgelerin kısmı ek bölümünde verilecektir.

Sultan II. Kılıç Aslan köşkünün Alaaddin Köşkü ismini alma sebebi yapıyı tamir ettirerek tekrar kullanan sultanın Alaeddin Keykubad olmasıdır (Aslanapa, 1989, s.1318). Bu sarayın veya köşk yapısının tarihte bir önemi daha mevcuttur. Yapı: “*Bursa, Edirne ve Topkapı Saraylarına ve bilhassa Adalet Kulelerine ilham kaynağı olan çok önemli bir Selçuklu saray yapısıdır*” (T.C. Konya Valiliği, t.y.).

Kubadabad Sarayı: Yapım tarihi 1236 olan, yaptırıcısı sultan Alaaddin Keykubad, yapım emrini uygulayan ise bilgiler ışığında Anadolu Selçuklu vezirliğini yapmış *Saadeddin Köpek'dir*. Nitekim sarayın bulunduğu konum Konya Beyşehir Gölü olarak nitelendirilmiştir. Saraya direkt ulaşılammış, yeri bulunduktan sonra kazılar yapılmış ve saray iç-dış mimarisinden parçalar bulunmuştur. Saray devlete hizmet verdiği bilinen, avcılık gibi faaliyetlerin yürütüldüğü ve ayrıca konut sistemi bulunan bir yer olarak rivayet edilebilir. Alan ile yapılan çalışmalarda Anadolu Selçuklu Devleti'ni Büyük Selçuklu'dan ayırtıran tekniklere, Köşk mimarisinde minai kullanımına kadar ekipmanların ortaya çıkartıldığı ve saray kompleksinin oldukça büyük şekilde dolu olduğuna dair malzeme çıkarıldığı anlatılmaktadır. *“Çeşitli dörköşe levhalar da vardı. Yıldız levhalar, ayakta ve oturmuş halde insan figürleri, Alâeddin Keykûbad'ın olması muhtemel bir portre, sirenler, çift başlı kartal, çeşitli kuşlar ve hayvan figürleri ile, sembolik figürler, Anadolu Selçukluları'nın İran'da, Büyük Selçuklularda bile görülmiyen orijinal tasvir sanatının yaratıcı gücünü bütün canlılığı ile aksettirir. İlk defa Kubad-Abad'da görülen sır altına çok renkli dekorlu çinilerle perdah tekniğinde çiniler, II. Kılınçarslan II.den sonra minai tekniğinde çini yapılmadığına işaret edebilir. Yıldız levhalarda sıraltı renkler, firuze, yeşil, mor ve mavi olarak dört çeşittir”* (Aslanapa, 1989, s.188-189).

Saray yapısı iki aşamada neşredilmektedir. Birincisi **“Büyük Saray”**, ikincisi ise **“Küçük Saray”** ismine sahiptir. Yaptırıcı olarak verdiğimiz Alaaddin Keykubad'ın vefatı sonrasında saray tahtına yerine geçen hükümdar *“II. Gıyaseddin Keyhüsrev”* oturmuştur. Bu kompleks Keykubad tarafından kullanılmamış, yapımı sırasında vefat ettiğinden Keyhüsrev kullanmıştır. Yapı kompleksi içerisinde ekstra olarak *“tersane”* bulunduğu rivayet edilmektedir (Aslanapa, 1989, s.188-189).

3.3.3. Anadolu Selçuklu Devleti Dönemi Konya Şehri Yapıları: Çarşı ve Pazarlar

Orta Çağ'da çeşitli meslek kolundan insanların ticari faaliyetlerde bulunduğu bilinmektedir. Konya şehrinin ticaret merkezleri arasında hanlar, kervansaraylar gibi mekanlar hariç Pazar yerleri de önem tutmaktadır. Bu nitelikteki alanlar halkın ticari uygulamaları icra ettiği, üretilen ürünlerin satıldığı alanlardan sayılmaktadır. Pazarların ortaya çıkışı eski dönemlere kadar dayanmaktadır. *“İlk şehir pazarları genellikle şehrin dışında değil, merkezinde kuruluyordu. Bunun sebebi de tüccarların müşterilerine en iyi şekilde ulaşabilme arzularıdır”* (Ülgen, 2012, s.360). Söz konusu ticaret merkezleri veya ticaret alanları arasında önemli yer tutan pazar yapıları şehirleşme sonrasında iç ve dış şehir alanlarında sık rastlanabilen beşerî kuruluşlar olarak değerlendirilebilir.

Konya şehri gibi önemli merkezlerin demografik yapısının hızla büyümesi sonrasında yerleşke bazında değişimler gözlenmektedir. Nitekim alanlar sur içi veya sur dışında olduğundan şehir yapısı genişlemek zorunda kalmış, beşerî gereksinimleri karşılamak üzere yeni yapılar inşa edilmiştir (alanla ilgili daha açıklayıcı kısım tezin üst bölümlerinde yer almaktadır). “*Kentlerin büyümesiyle birlikte kurulan pazar sayısı da artmıştır. Böylece pazarlar, hafta da 2 ya da 3 defa kurulmaya başlamışlardır*” (Ülgen, 2012, s.360).

Osmanlı dönemi seyyahlarından Evliya Çelebi Konya’yı gezdiği sırada şehirde bulunan Pazar yerlerinden bahsetmiştir. Seyahatname içerisinde “**Güzellik çarşı-pazarı bedestenlerin adedi**” kısmında alanlarla ilgili bilgiler verilmiştir. “*Toplam 1900 sultan çarşısı dükkânları vardır. Nice yüz dükkânları baştan başa kârgir¹ bakımlı yapılardır, ama bunlardan kârgir yapı denir kapılı kanatlar ile yapılmış mavi kurşun ile örtülü bedesteninde zengin tüccarlarda bütün dünyanın değerli eşyaları mevcuttur. Sipah pazarı, saraçhanaları ve tahta kulesi bakımlı ve süslüdür*” (Evliya Çelebi, 2006, s.30). Osmanlı döneminde şehrin imgesini barındıran iktisadi alanların niceliksel durumu üzerine bilgiler vermiştir. Selçuklu döneminde inşa edilen pazar ve çarşıların aktif olarak kullanıldığı düşünülmektedir.

¹ **Kârgir Yapı:** “*Taş ve Tuğladan yapılmış (yapı)*” Kubbealtı Lugatı. (t.y.). Kâgir. İçinde *Kubbealtı Lugatı: ansiklopedik Türkçe Sözlük*. (<https://lugatim.com/s/K%C3%82G%C4%B0R>. Er. Tar: 02.11.2025).

BÖLÜM 4

4. TARİH EĞİTİMİNDE HAFIZA MEKÂNLARININ KULLANIMI; ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ DÖNEMİ KONYA ŞEHİRİ ÖRNEĞİ

Tarih eğitiminde özellikle şehirlerin gelişimi ve şehircilik hakkında yapılan faaliyetlerde hafıza mekânları önemli yer tutmaktadır. Süreçlerin detayları, derinleme öğrenilmesinde mekânların ruhsal ve bilişsel olarak insan hafızasına işlenmesi gerekebilir. Nitekim tüm bu sorunların veya gerekliliklerin çözümü için ise hafıza olarak nitelendirilebilen soyut ve somut mekânlar kullanılabilir.

Tarih ve hafıza için somut mekân örneği olarak insanların neredeyse tamamının bildiği Mısır piramitleri gösterilebilir. Mısır piramitleri hakkında soru sorulduğunda insan hafızasında inşa ettiren firavunlardan mekânın konumuna kadar birçok unsur belirlemektedir. Konya şehri akla geldiğinde veya sorulduğunda birçok kimsenin aklına Anadolu Selçuklu Devleti, Alaeddin Keykubad, Hz. Mevlâna, Celaleddin Karatay gibi örnekler gelmektedir. Birçoğu isim olmasına rağmen insanların hafızasında derin iz bırakmıştır. Nitekim tüm bu izler şehirdeki mekanların hafızası ile dinamik kalmış ve silinmeden günümüze kadar ulaşmıştır. Nitekim hafıza mekanlarının günümüze kadar ulaşabilmesinde, özellikle Konya şehri baz alındığında Selçuklu Devlet'inin başkenti olması zihinde canlanmaktadır. Başkent olan bir şehrin yapısal anlamda donatılmış ve devletin kalbi olarak hareket etmesinden kaynaklı içerisinde ünlü düşünürler, vezirler, yapılar gibi birden fazla unsur barındırmıştır.

Konya şehri özelinde Anadolu Selçuklu dönemi hafıza mekanlarının kullanımı istenirse, bu mekanları soyut ve somut olarak ikiye ayırmak gerekmektedir. Böylelikle hayatta olan ve sağlamca günümüze kadar ulaşmış mekanlar somut, günümüze kadar ulaşamamış olanlar ise kaynaklardan edinilen bilgilerle soyut biçimde açıklanabilir. Tüm bu bilgiler eşliğinde soyut kavram içerisinde yine şehirde yaşamış ve etkileri halen daha devam eden şahsiyetlerde anlatılabilir.

- 1- Hafıza mekanlarının; Ulusal bilinç inşasında kullanılabilirliğini Nora Fransa'nın III. Cumhuriyet dönemi özelinde açıklamıştır. Günümüzde Türk Eğitim sisteminde verilen tarih eğitim soyut ve somut mekanlar ile toplumsal birliğin ve kalkınmanın gelişmesini sağlayabilir (Nora, 2006, s.11). Anadolu Selçuklu dönemi eğitim sistemi dini ağırlıklı yapıldığından dönemin vatandaşlarının eğitiminde dini motiflerin kullanıldığı görülebilmektedir. Anadolu Selçuklu devleti ve Konya şehri bu tip evrensel imgeler

üzerinden tarihi gerçeklik ön planda tutularak anlatılabilir. Böylelikle toplumun kültürel inşasında rol oynayan dini öğelerin Selçuklu dönemi ile bağdaştırılarak kullanılması vasıtasıyla kültürün temel öğelerinden olan Türklerin İslam inancı ile olan bağı üzerine akılda kalıcılık sağlanabilir.

- 2- Günümüzde tarih eğitiminde materyallerin ders içerisine katkısı Nora'nın kuramını oluşturduğu XX. yüzyıldan daha da gelişmiştir. Artık öğretmenler ders içerisinde gelişen modern teknolojileri daha nitelikli kullanabilecek imkanlara sahiptir. Türkiye'de FATİH projesi kapsamında, Türkiye'de okullara akıllı tahta ve tabletler girmiş, online eğitim şartları geliştirilerek okul dışında da eğitim faaliyetlerinin sürekliliğini sağlayabilecek alt yapılar geliştirilmiştir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, t.y.). Bu bakımdan modern eğitim materyallerinin de Nora'nın aktarmış olduğu hafızaya eklenmesi gerektiği düşünülmektedir. Öğrencilerin eğitim süresince, Anadolu Selçuklu Devleti ile ilgili derslerde öğrendiği bilgileri anımsamasında materyaller fayda sağlayabilecektir. Nitekim ders anlatımında kullanılan akıllı tahta, tablet bilgisayar gibi teknolojik unsurların kullanımı imgeselliği eğitim verilen alanı bir hafıza mekanına çevirebilmektedir. Böylelikle derslerde farklı metotların kullanımı bireylerde dersin anlam boyutunu arttırabilir.
- 3- Tarih eğitimi ders kitaplarının kaynak aldığı yerlerden biri de İbni Bibi'nin "*el-Evâmîrû'l- 'Alâ' iyye*" ve günümüzde yaygın adıyla "*Selçukname*" bilinen eseridir. İbni Bibi, duyum ve araştırmaları sonucu yazdığı eserinde Anadolu Selçuklu Devleti'nin yapısı, hükümdarları ve halkın sosyal yaşantısı gibi birçok veri barındırmaktadır. Tarihçiler araştırmaları sırasında bu kaynaktan yararlanarak dönem hakkında bilgilere erişmişler ve yaptıkları incelemeleri eserlerine yansıtmışlardır. Öğrenciler Anadolu Selçuklu Devleti ile ilgili birçok bilgiyi bu eseri inceleyen tarihçilerin yazılarından öğrenmişlerdir. Pierre Nora kitapların kaynak eser özelliğinin dışında, devrin hafızasını yansıttığını ve dönemin etkilerini aktardığını söylemiştir (Nora, 2006, s.35). İbni Bibi'nin Selçuknamesi bu tarz eserlerin başında gelmektedir. Ana kaynak olmasının yanı sıra İbni Bibi'nin düşüncelerini ve gözlemleriyle onun sentez gücünü asırlar sonra okuyana yansıtması bakımından kitabın bir hafıza mekânı olmasına sebebiyet vermiştir. MEB 10. Sınıf müfredatına bağlı 2025 Tarih Ders kitabında Anadolu Selçuklu devletinden bahsedilen kısımlarda kaynaklar üzerinden harflendirme yapılarak ilgili tarihçilerin dönem üzerine yorumları öğrenciye gösterilmiş, sayfa 95'te İbni Bibi'nin biyografisi verilmiştir. (MEB, 2025, s.95). Onun eserinde künyelendirme yapılabildiği için eserini yazarken etkilendiği durumların tespitini kısmen de olsa yapabilmek

mümkünken, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu üzerine yazılan “*Anonim Selçukname*” şeklinde zihinlere kazınan eserlerde mevcuttur. Bu eserlerde tarihçiler tarafından sıklıkla kullanılmakta olduğu için “Anonim” kelimesinin öğrencinin kavrayabilmesi için tanımı yapılmalıdır. Selçuklular hakkında anonim bir eser adı geçmese de Meb 2025 Tarih ders kitabının Osmanlılar kısmında sayfa 124’te “(*İnalcık, 2008, s.16-17*)” şeklinde Apa formatında kaynakçası atılan ancak ana kaynakçada yer almayan bölümde, İnalcık Osmanlı Tarihinin kaynaklarından birisi olarak Anonim eserlerden bahsetmiştir. Anonim eserlerin kullanılmasıyla Anadolu Selçuklu devri Konya’sı hakkında önemli veriler birinci elden kaynak olarak bize öğrencinin görsel hafızasında yer alacağını düşündürmektedir. Bu eserler Devletin yapısı, Şehirlerin tarihi gibi bilgiler barındırmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı Tarih ders kitaplarında anonim eserler yer almalıdır.

- 4- Şehir tarihi üzerine çalışmalarda halkın sosyo-kültürel yaşamını etkileyenlerden birisi de dönemim öğretilerinin temel alındığı eğitsel hafıza mekanlarıdır. Pierre Nora bunlardan bahsederken Fransa tarihinin III. Cumhuriyet döneminde eğitim üzerine çalışmalar yapmış isimlerin eserlerinden ve kullandıkları eğitim materyallerinden bahsetmiştir (Nora, 2006, s.155). Anadolu Selçuklu Konya’sını ele aldığımızda dönemin eğitsel anıtı olarak Mevlana’nın mesnevisinden söz etmek gerekmektedir. Nora’nın ele aldığı isimlerin eserlerinde ana amacın insanlara vatandaşlık eğitimi verilmesi birincil amaçtır (Nora, 2006, s.59). Mevlana’nın mesnevide bunu amaçlamadığı ancak insanlara ruhani bir aşkı aşılama çalıştığı söylenebilir. Mesnevinin tasavvufa katkılarının ötesinde Konya’yı ruhani bir dini merkez algılatmasında rolü büyüktür. İlk Osmanlı tarihlerinden sayılan “*Aşıkpaşazade Tarihi*”nin yazarı *Derviş Ahmed Aşıkî*’nin, Konya’yı ziyaretinde *Sadrettin Konevi*’nin türbesini gördüğünü aktarmıştır (Derviş Ahmed Âşıkî, 2013, s.13). Anadolu Selçuklu sonrası Osmanlı Devleti’nde de Konya’nın hatırlatıcı öğelerinde Selçuklu dönemi önemli şahsiyetlerinin tesirlerinin sürdüğü görülmektedir. Onların öğretileri ve aktarımları nesilleri etkisi altına almıştır. Tarih eğitiminde de isimlerin hafıza mekânı olarak kullanılması, dönemin şartlarını algılatmada kullanılabilecek potansiyel taşımaktadır.
- 5- Tarih eğitimi içerisinde hafıza mekânlarının kullanımında dijitalleşme içerikli web uygulamaları veya yapay zekâ araçları kullanılabilir. Teknolojinin günümüzde oldukça hızlı ilerlemesi eğitimdeki dinamikleri, anlatım şekillerini değiştirmektedir. Hafıza mekânları soyut, somut gibi içerik kavramları vasıtasıyla incelendiğinde teknoloji var olan eserleri veya yapıları online kullanma imkânı barındırırken soyut

mekanlar için tasarlama ve canlandırma ile gelişim imkânı sunmaktadır. Metot olarak teknolojiyi kullanmak için internet, bilgisayar ve yapay zekâ araçlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Soyut mekânlar için geçmişten günümüze olan bilgiler araştırılıp not edilebilir ve araçlardan tasarlanma istenebilir. Somut kavramlar için yapay zekâ araçlarından simülasyon ve video gibi materyaller tasarlanarak eğitimde hafıza mekânlarının kullanımı sağlanabilir. Öğitmen veya öğrenci bazlı yapılan dijitalleşme kullanımları bireysel yetenekleri geliştirirken hafıza ve mekân kavramı temelli kullanımda ise bireyin geçmişten günümüzde devletler olan bağını geliştirmesini sağlayabilir. Söz konusu araçların olumlu ve olumsuz yanları da mevcuttur. Hatalı veya eksik bilgi sonucunda elde edilen çıkarımlar geçersiz kalabilir. Bu yüzden araştırma verileri ile desteklenmelidir. Hafıza mekânları bazında kullanımda ise gerçeğe uygun veriler hazırlanabilmesi adına somut nesneler ve araştırma makaleleri desteklenmesi gerekmektedir. Günümüzde 3d temelli araçlar hızla gelişmektedir. Söz konusu uygulamalar vasıtasıyla medeniyetleri ve kültürel unsurlarını çağrıştıracak materyaller tasarlanarak tarih metodolojisine uygun sanal müzeler hazırlanıp kullanıma açılabilir. Nitekim Yapay Zekâ araçlarının gelişimi neticesinde 3d modellemeler uygulamalar tarafından yapılabilmektedir. Hali hazırda döneme uygun üretilecek devre ait modellemeler sanal müze uygulamaları üzerinde alan sağlanarak kullanılabilmesi öğretimde hafızanın dijitalleşme ayağını oluşturabilecektir. Uygulama örnekleri;

-Meshy AI

-Kaedim 3D AI

-Tripo 3D AI

-Metasteps

Akademik doğruluk ve nesnel çözümlemeler sonucunda en doğruya yakın kullanım elde edilebileceğinden derslerde kullanılması da uygun olarak görülebilecektir. Zira 700 yıl evvel yaşamış bir devlet sanal müze halinde gözler önünde işlenebilecek hâle gelecektir. Bu da dersin kalitesin ve verimini arttırarak hafızada daha fazla yer etmesini sağlayarak derinlemesine öğrenme imkânı sunacaktır. Kuru bilgi harici dijital öğrenme kullanmakta ise hafıza mekânları en olası materyallerden bir tanesi olarak görülebilir.

- 6- Medreseler, Büyük ve Anadolu Selçuklu devletinde başat eğitim kurumlarıdır. Onlardan öncesinde bu devletlerde de kendilerinden önceki İslam devletlerinde olduğu gibi Mabet statüsünde bulunan Cami ve mescitler eğitim amacıyla kullanıla gelmiştir. Medreselerin başlı başına bir eğitim kurumu olarak ortaya çıkmasıyla birlikte bir dizi ritüelde Selçuklu Konya'sının hayatına girmiştir. "*İcazename törenleri*" bunlardan

birisidir (Dimez, 2015, s.817). Medrese içerisinde gerçekleşen törenler şölen havasında gerçekleşmektedir. Ders içerisinde medreselerin sosyal yönüne de değinilerek bir şölen edasında yapay zekâ kullanılarak simüle edilebilir. Elde edilecek görsellerden video oluşturularak ders içinde medreseler anlatıldığı sırada öğretim materyali olarak faydalanılabilir. Böyle bir anlatım Medreselerin anlatımında salt bilgi yığılmasının önüne geçerek öğrencinin bu dönemin eğitim-öğretim hayatına düşüncesele anlamda farklı yaklaşımlarla ele almasını sağlayacak ve Anadolu Selçuklu hafızasında Medreselerin ağırlığını arttıracaktır. Bu bağlamda Konya’da bulunan Selçuklu dönemi medreseleri sayısı başkent statüsünden kaynaklı diğer şehirlere oranla fazla olması bunlardan bütünsel olarak faydalanma imkânı ortaya çıkarabilmektedir.

- İcazetname törenleri ders içerisinde öğretmenlerin direktifleriyle oynlaştırılarak canlandırılabilir böyle bir canlandırmanın yapılandırıcı öğretim faaliyeti açısından olumlu olacağı düşünülmektedir. Öğrenciler dönemin şartlarını anlayabilmesi için canlandırmadan önce gerekli dönemsel bilgilendirmeler yapılmalıdır. Öğretmenler tarafından Karatay medresesi gibi günümüze ulaşmış medreselerin sanal müze formatına çevrilmiş hali akıllı tahtalar vasıtasıyla arka planda açılarak öğrencinin medreseleri çok boyutlu olarak hafıza mekânı olarak kullanabilmesi sağlanabilir.

- 7- Pierre Nora’nın anlatılarından Fransa’nın rejim değişiminde dini öğeleri kullanarak halkın yeni rejimi içselleştirmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Sanattan eğitime kadar rejimi, öğelerle halkı yeni yönetime ısındırmaya çalışmıştır (Nora, 2006, s.39-40). Orta Çağda devletler, bürokrasiden eğitime dinin etkisi altında halklarını yönetmeye çalışmışlardır. Dinsel öğelerin yoğun kullanıldığı bu dönemde Türk-İslam devletlerinden Anadolu Selçukluları da Halkın sosyal yaşantısından, hukuka ve devlet yönetimine kadar İslam dinin etkileri olduğundan söz edilebilir. Anadolu’ya adım atan ilk göçebe Türkmenlerin bu dinin yayılımına olan katkıları Tarih derslerinde anlatılmaktadır. Konya, Türkmenlerin yoğun olarak yerleştiği şehirlerden biri olarak bu anlatıma kendisi üzerinden örnekler verilmesi suretiyle tarih derslerine katkı sağlayabilir. Türkistan bölgesindeki İslam dinin yayılımı üzerinde büyük emekleri olan isimlerden kısa biçimde bilgi notlarında verilerek bir şema hazırlanabilir ve şema üzerinden Anadolu’da aynı şekilde etki sahibi olan isimlerle bir zihin haritası verilerek ifade edilmesi sağlanabilir. Oluşturulurken “*Türkistan’dan-Anadolu’ya İslam’ın Türkler etkisiyle yayılımı*” şeklinde bir başlık seçilebilir. Anadolu’da yayılım etkisine direk katkıları olanlar koyu renkte, onları etkileyen Türkistan’daki alimler ise daha açık

tonlarda listelenerek öğrencinin belleğinde uzun süreli kodlamaya yönelik Şema haline getirilebilir. Örnek olarak “*Konya’da yaşayan devrin alimleri*” alt başlığında devrin alimlerine yer verilerek Türkistan’la bağlantıları kurulmaya çalışılarak bir bütünsellik içinde ele alınmaya çalışılır ve öğrencilere bu zihin haritaları üzerinden sorular yöneltilir. Örneğin “Sadreddin Konevi’nin Anadolu Selçukluda sosyal yaşama etkisi olmuş mudur, olmuş ise açıklayınız.” Biçiminde genelden, detaya sorular sorularak öğrencinin bilgi almasında istenilen başarı sağlanıp, sağlanmadığı kontrol edilebilir. Konun anlaşılabilirliği üzerine hafıza mekânı hüviyetini göstermesi bir ders saati içerisinde işlendiğinde tam olarak beklenemez bundan sebeple ilgili Anadolu Selçuklu Devleti’yle ilgili ünitenin bitimine kadar her ders saatinde bu şemadan faydalanılması eğitimin niteliğini arttırabilir. Böylelikle soyut bilgilerin, zihinde somutlaştırılması sağlanarak öğretmen eliyle metodik bir işlevsellik kazandırılabilir.

- 8- İnsanların hafızalarını oluşturmada duyuların etkisi bulunmaktadır. Henri Bergson’ her duyu organının sinir sistemine benzer şekilde bağlı olduğundan söz ederek aynı imgenin farklı duyu organlarında benzer olmayan tepkiler verdiğinden bahsederek dış etkenlerin hafızaya olan etkisini anlatmaya çalışır (Bergson, 2007, s.40). Pierre Nora bu görüşe yakın bir ifadeyle hafıza mekanlarının etkiselliğini Maddi, Sembolik ve işlevsellik açısından yorumlar. Basitten karmaşık durumların tanımlanmasında kullanılabilmesi adına örnekler verir. Ona göre hareketin sağlanabildiği sürece saygı duruşları bile bir hafıza mekânı niteliği taşır (Nora, 2006, s.31-32). Somutlaştırılabilen durumların hafızaya olan etkisinden söz edilirken Anadolu Selçuklu dönemi mimari eserlerinin Konya’daki varlığına söz etmemiz gerekmektedir. Başkent Konya’da çağımıza kadar ulaşabilen eserler somut hafıza mekânı olarak kullanıma elverişli olduğu söylenebilir. Tarih derslerinin informal eğitim kapsamında ders dışı etkinliklerle daha kapsamlı işlenmesine yönelik kullanılabilecek somut hafıza mekanları Konya’nın Selçuklu devrindeki durumunun öğrenciler tarafından daha nitelikli anlaşılmasına alan sağlayacaktır. Hafıza mekanlarının geliştirilmesi sırasında somut mekanların imgesel bir unsur olarak kullanılabileceği unutulmamalıdır. Mekânın tümünden somuttan soyuta aktarımı dış etkenlerin doğru seçilmesiyle doğru orantılıdır. Yapının hafızası olarak Konya’nın Selçuklu dönemindeki durumu aktarılacak istenmekteyse öncelikle yapıda bulunan doğal imgeler yani mekanla birlikte var olan semboller, renkler, vb. özelliklerin dışına gerek olmadığında çıkılmamalıdır. Her ülkenin tarihi dinamikleri ve yapısı farklıdır. Nora Fransa’nın bir dönemini işlediği örneğinde soyut durumları bölümlere ayırarak daha işlevsel hafızaları mevcudiyete getirmeyi amaçlamıştır (Nora, 2006, s.13).

Türk devletleri tarihi içerisinde yer alan Anadolu Selçuklu Devleti konusunda aynı metodu uygulamamız geçmişin önüne set çekerek öğrencilerin yanlış hatırlatıcı öğeleri çağrıştırmasına neden olabileceği için Türk tarihine daha bütünsel bakılması gerekmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yapı sanatlarında kültürlerini aksettirmesi önceki devletlerden kalan mirasları taşıdığından kaynaklıdır. Nora'dan farklı olarak bütünsellikle eski Türk devletlerinin yapı sanatından Anadolu Selçuklu'ya deyin incelenmesi ve aradaki köprünün öğrencilere anımsatılması gerekmektedir. Aktarım sırasında Konya'nın devletin yönetim kademesini barındırması ve önemine değinilmesi makul olabilir.

- Yapı tipi bakımından Selçuklu dönemini çağrıştıracı imgesellikleri
- Nitelikleri bakımından Selçuklu Devri Konya'sının sosyal yaşantılarına etkilerini insanlara aktarılabilme durumu
- Yapıların kendilerinde bulunan Selçuklu ve Türk sanatına dair unsurların Selçuklu dönemini yansıttığındaki etkileri
- Günümüzde, inşa amacına yönelik kullanımı devam eden yapıların hafıza mekânı olması durumu
- Günümüze ulaşmış ancak yeterince Anadolu Selçuklu imgesi barındırmayan yapıların “Hafıza Mekânı olarak kullanılabilirliği üzerine fikirler”.

Tarih derslerinde işlevsel öğrenme, öğrencinin ileride öğreneceği konuların alt yapısını hazırlamada önemli olmaktadır. İslami eğitim kurumu Medreseler bu konulardan biridir. Karahanlı ve Gazneli devletleriyle başladığı düşünülen bu kurumların Büyük Selçuklu, Anadolu Selçuklu, Osmanlı Devletlerinde devam ettiği bilinmektedir. Konya'da Selçuklu dönemi medrese sayısı 20 küsur olmakla birlikte günümüze ulaşan eserlerin sayısı bahsedilen sayıdan çok az olduğu göz önüne alındığında konum bilgisine bile net biçimde ulaşamayan bu eserlerin isimleri kullanılarak ders içerisinde etkileyici uygulamaların yapılabileceğini ifade edilebilir. Gelişen modern dünyanın ders öğretim olanaklarını arttırması disiplinler arası çalışmalara zemin hazırladığı gibi mevcut ders içerikleri anlamında zenginleştirecek alt yapıları sağlamaktadır. Günümüzde öğrencilerin okulda ve evlerinde sahip oldukları teknolojik olanaklara bakıldığında, öğretmenlerin öğrencileri işlevsel biçimde aletleri kullanabilecek ödevler verebileceği söylenebilir. Ücretsiz kullanıma sunulan Sketchup ve Thinkercad gibi tasarlama temelli basit arayüze sahip programlar kullanılarak öğrencilere ödevler verilebilir. Dijital çizime merakı olan öğrencilerin dönemlik

performans ödevi olarak da verilebilecek bu ödevlerin içeriğinde mevcut olmayan Selçuklu eserlerinin isimleri ve temel bilgileri verilerek, günümüze ulaşan eserler üzerinden öğrencilere çizdirilebilmesi, öğrencinin derse olan ilgisini arttırabilir ve hafızasında mevcut Selçuklu eserlerinin imgeselliğini gözlemleme fırsatı sunabilir.

Eğitimde hafıza mekanlarının kullanımı, parçalı bir şekilde bütünsel bir konuyu ele alabilmeyi sağlayabildiği için konuların anlaşılabilirliğini arttırmada önemli rol oynayabilir. Konya'nın tarihini Selçuklu dönemiyle sınırlandırmak, Monoton bir işlenişin önüne geçerek örnekleri tarihi kaynaklara dayandırarak temellendirilmiş hafıza mekanlarıyla böylece verilecek eğitimin öğrencinin derse uyum sağlayabileceğinden söz edilebilir.

Kolektif hafıza, bireylerin hafızalarından ayrılmış toplumsallaşan anıları ifade etmede kullanılmaktadır. Konya'da yaşayan insanların "Selçuklu" denilince anımsadıkları Türkiye'nin diğer bölgelerinde yaşayan insanlardan farklı olabilir. Konya'da yaşayanların önlerinden geçtikleri kültürel eserler onların "*Anadolu Selçuklu Devleti*" denilince algıladıklarını çeşitlendirmesine olanak sağlayabilir. Mimari, kültürel imgelerin yaşamlarında bir yeri olması görerek ve tecrübe ederek zamanla belki bilinçli veya bilinçsiz şekilde bu imgeleri kazanmaları onların Selçuklu devletini çok boyutlu ve bütünsel algılamalarına fırsat verebilir. Onlara oranla kitaplar ve ders içeriklerinden öğrenenler kısıtlı imgelere maruz kalmalarından dolayı devletin ve o dönemde yaşayan halkın faaliyetlerini anlamada öğrenme güçlüğü yaşayabilir. Tarih Eğitiminde Hafıza Mekanlarının kullanılması insanları diğerlerinin yaşayarak edindikleri tecrübelerin bir kısmını onlara nakletme imkânı oluşturabilir. Tarih ile hafıza arasında sürekli bir ilişki olduğu bilinmektedir. Ancak ikisi birbiriyle aynı anlamda kullanılamaz, hafıza, imgelerden ve anılardan oluşurken, tarih, disiplinli bir araştırma süreci sonucunda ortaya koyulmaktadır (Nora, 2006, s.18). Tarihin içerisinde imgesel bir anlatım tercih edilerek öğretimin kalıcılığı artırılabilir. Bunların imgesel olarak kullanımı sağlanarak bilimsel olarak Tarihin temeli olan veriler bir imge olur ve sınıflarda Tarih dersleri böylelikle bir hafıza mekânı haline gelebilir. Söz konusu anlatımın bir soğanın halkalarına benzeyen iç içe oluş şeması Tarih öğretiminin amaçlarını yerine getirmede aracı olarak kullanılabilir.

MEB tarafından onaylı ders kitapları uzunca yıllardır şehirleri haritalar üzerindeki çağrıştırmacı imgesel unsurlarla tanıtmıştır. Örneğin Malatya'nın üzerine kayısı koyulması o şehrin imgesel unsur olarak kayısı ile hatırlanmasından kaynaklıdır. Nitekim tüm bu imgeler vilayetlerin tanıtımında ve aktarılmasında önemli rol oynamaktadır. Söz konusu imgeler vasıtasıyla sadece tanıtım değil ders içi içerikler hazırlanarak akademik ve eğitsel anlamda

tarihi ve devletleri çağrıştıracak unsurlar oluşturulabilecektir. Tarihi devlet başkentleri hazırlanacak haritalar vasıtasıyla mevcut müfredata uygun tarih ders kitaplarında içerik olarak verilmesi Konya'nın Selçuklu ile bütünlüğünü temsil edebilirken benzer çalışmalar diğer devletleri de çağrıştıracak şekilde bütüncül bir harita içeriğinde yer alabilir.

Sille Köyü, Selçuklu dönemi İslam ve Hristiyan nüfusun birlikte yaşadığı bir bölgedir. Buraya İslam ve Selçuklu motiflerinin eklenmesiyle Selçuklu dönemi ile Sille'nin tarihi arasında bir bütünlük algısı oluşturulabilir. Müslüman ve Hristiyan halkın birlikte yaşamı ders içerisinde örnek olarak verilerek Anadolu Selçuklu Devletinin gayri müslim tebaasına karşı hoşgörüsü öğrencilere ve Sille'yi ziyaret edenlere aksettirilebilir. Tarih eğitiminde kullanılan yöntemlerden olan alan gezileri eğitim faaliyetlerine katkı sağlayabilecektir (Köstüklü, 2016, 58-60). Bölge hakkında bilgiler verilirken bölgenin İslam öncesi durumundan sonra anlatımı sırasında bir köprü olarak kullanılabilecek hoşgörü temelli anlatım Türklerin ele geçirdikleri bölgelerde yerel halka zarar vermediği birlikte yaşadığı bilgisini soyut bir imge olarak zihinlerde canlandırabilecektir.

Anadolu Selçuklu dönemi kıyafetleri, öncelikle sosyal yaşamın içerisinde insanların günlük yaşamlarında dış görünüşlerini, dini görüşlerini ve kültürlerini yansıtan imgesel unsurlardan olabilir. Kıyafetlerin simgesel boyutta işlenebilmesi onların görselleştirilmesi ve sergilenmesiyle sağlanabilir. Bu açıdan kıyafetler üzerine yapılan eserlerden faydalanılarak kıyafetlerin insanların fiziksel en ve boy uzunluklarına orantılı biçimde yapay zekâ uygulamalarından faydalanılarak, dönemde tercih edilen simgeleri ile yapay zekâ üzerinden iki boyutlu şekilde tasarlanabilir. Tasarlanan kıyafetlerin daha sonra, dijital ve fiziksel ön izlenim yapılabilmesi için yine yapay zekâ ile 3d formata çevrilerek elde edilecek dijital materyallerin 3d yazıcılar vasıtasıyla son aşamada fiziki hale getirilmesi sağlanabilir.

Mevlâna müzesinde en önemli ve eski yerinin Kubbe-i Hadra olduğu bilinmektedir. Müzenin günümüzdeki konumu Selçuklu döneminde saraya ait çiçek (gül) bahçesidir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). Halkın gözünde burasının eskiden de böyle olduğu sanırısı istemsizce yeni yapılarla oluşturulmuştur. Kolektif hafızada yanlış konumlanan unsurlardan kaynaklı halkın bu şekilde düşündüğü aktarılabilmektedir. “... 1274 yılının bahar aylarında Selçuklu Sarayı'ndan Alameddin Kayser tarafından Muhniddin Pervane ile Gürcü Hatunun yardımları ile Tebrizli Mimar Bedreddin'e Mevlânâ'nın türbesi yatırılmıştır”. Yapının Kubbe-i Hadra gibi Karamanoğulları döneminde ve Osmanlı dönemimde yapılar eklenerek günümüzdeki haline getirilmiştir (Bakırcı& Şentürk, 2023, s.19- 20). Soyut ve somut hafıza

mekanları olarak yapıların eğitimde kullanması, dijital teknolojilerle geçmişten günümüze hata oranı en düşüğe tutularak Anadolu Selçuklu dönemi şartlarına uygun gerçek bağlamdan kopmandan tarih anlatımı yapmaya imkân sağlayabilir.

4.1. Sinema ve Belgeseller Eşliğinde Konya Şehrini Hafızası, Tarih Eğitiminde Televizyon Sektörünün Kullanımı

Konya şehri hakkında yapılan araştırmalarda geçmişten günümüze kadar ilerlemek mümkündür. Geçmişten bilgiler edinmek için Evliya Çelebi veya Hoca Nasreddin'i konu edinen çizgi filmler, günümüzden geçmişe gitmek içinse daha ağırlıklı olarak uzun soluklu olarak izlenebilecek diziler örnek verilebilir. Konya şehri hafızası hakkında bilgi edinmek için izlenebilecek Sinema veya Belgesel örnekleri:

“Nasreddin Hoca, Evliya Çelebi, Atatürk'ün Konya Ziyareti (Belgesel), Diriliş Ertuğrul Dizisi, Direniş Karatay Filmi.” (Gülgen, 1971. & Tekden, vd. 2014-2019. & Taşdiken, vd. 2020. & Kayabaşı, 2018. & Aksoy vd., 2023.).

Sinema filmleri vasıtasıyla hafıza oluşturmak mümkündür. Filmler aracılığıyla insani dürtüleri kullanarak propaganda gibi faaliyetlerde kullanılabilir. Nitekim sinema filmleri veya sinema salonları hakkında, **Konya Sanayi Mektebi Sineması** içeriğinde açıklama yapan Aydın'ın verdiği bilgileri kullanmak gereklidir. Aydın'a göre: “...*Millî hisleri uyandırma ve mücadeleye teşvik. Bunun için haftada iki gün gündüzleri film gösterimi ücretsizdir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı'nda, Almanların çeşitli cephelerde çektikleri savaş sahneleri ve Çanakkale Savaşları* gösterilirken, kendini tutamayarak ağlayan, dişlerini gıcırdatan haksız uğranılan malubiyet karşısında acı duyanlar çoğalmakta, halk galeyana gelmektedir” (Aydın, 2008, s.63-64). Tarihi olayların insanların duygularına etki etmesinde sinema sektörünün kullanılması hafızaların oluşturulmasında çok yönlü etki bırakabilir.

Konya Akşehir Belediyesi'nin destekleri ile düzenlenen “Uluslararası Nasreddin Hoca Şenlikleri” şehrin kültüründe izler barındıran tarihsel figürleri film ve dijital yayınlar aracılığı ile belleğe işlenmesine ve kolektif hafızada var olmasına katkıda bulunmaktadır (Akşehir Belediyesi, 2025. *Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Şenliği*,). Bilgiler ışığında bellek mekânı olarak tarihte ismi geçen yer adları, savaşlar, büyük bilim insanları ve halka mâl olmuş önemli insanlar dijital ortamlarda değerlendirilerek suni bir hafıza mekânı oluşturmaya yardımcı olabilir. 700 yılı aşmış devletin geleceğe yegâne anlatımlarından bir tanesinde günümüz sinema ve televizyon dallarının gelişimi eğitime aracı olarak kullanılabilir, okul dışı

alanlarda sürekli ve kesintisiz hafıza oluşumuna yardımcı olabilir. Akşehir Belediyesi tarafından 2024 yılında açılan “Nasreddin Hoca Bellek Merkezi” (İhlas Haber Ajansı, 2024) yaşayan ve alanı ziyaret eden topluluklara dönem ve şahsiyet hakkında önemli katkı sağlamaktadır.

4.2. Konya Şehri İçerisinde Bulunan Somut Hafıza Mekânları

Somut olarak ele alınan hafıza mekanları şehirde var olan ve muhafaza edilerek günümüze ulaşmış yerleri kapsamaktadır. Söz konusu alanlar şehrin teorik çerçevesini belirleyerek, hafızaya veya kimliğe katkıda bulunmaktadır. Örneğin Hz. Mevlana’ya ait türbe örneği yılda birçok yerli ve yabancı turiste tasavvuf, Anadolu Selçuklu Devleti döneminden beri süre gelen adetleri aktaran ve bilgi kartları vasıtasıyla anlatımlar yapmaktadır. Şehrin içeriğine dinamizm getiren bu yapılar tarih eğitiminde nasıl kullanılabilir? Tezin amacı içerisinde sorgulanan sorulardan ve tezin işleyişini belirleyen ana temellerden bir tanesidir.

Hafıza mekânlarını tarih eğitiminde kullanmak için evvela yapı hakkında bölümler eşliğinde bilgiler verilmiştir. Bahsi geçen mekanların kullanımı için ise alanı gidip görmek daha tutarlı olacaktır. Böylelikle şehrin hafızasını yansıtan alanlar öğrenci ile birebir temas sağlayacak ve hafızada gelişim yaşatabilecek hale gelecektir. Daha sonrasında ise dönemin sanat ve mimari vasıtası anlatılarak devletin kurumsal vurgusunu öğrenmeleri sağlanabilecek hale gelebilir. Kuru bilgi eşliğinde öğretmekten ziyade Türbe ile etkileşim yaşayarak öğrencilerin görmesini sağlamak sonrasında sanat gibi konular akademik şekilde anlatılarak öğrencinin Şehir ve Devlet tarihlerinde daha özgün ve daha kalıcı bilgiler öğrenmesine yol açacaktır.

Somut hafıza mekânları, tarih eğitiminde bilgi edinme veya bilgi aktarımı konusunda yapılaş sistemiği olarak kapsamlı bölümlerdendir. Bir devleti tanıma amacıyla yapılan eserler ve hangi şehirlerde ne amaçla yapıldığına bakmak gerekebilir. Nitekim tezin amacı bu tip mekânların tarih eğitimine katkısıdır. Var olan tarih eğitimi ders kitapları içerisinde bu tip mekânlar bulunmaktadır. Kitaplarda bulunan mekânların sayısının veya bölgesel olarak devletlerin inşa ettiği zamanlamaya göre eklenebilecek olan eserlerin artırılması öğrencilerin ders ile daha fazla etkileşim sağlayabileceği bulgusunu ortaya çıkarmaktadır. Bir bölgede veya şehirde kullanılan kuramsal model aracılığıyla öğrencilerin hafızalarında bulunan Selçuklu imgeleri aracılığıyla mekanların işlevlerini tanıyabilecek ve daha sonrasında yapılacak sınavlarda ise öğretmen merkezli düz anlatım yöntemi kullanımı gibi aktarımlar sonucunda

öğrenci tarafından alınan notlar sayesinde daha rahatlıkla sınavda başarı sağlayabilecek duruma gelebilecektir.

Somut hafıza mekânları içerisinde Anadolu Selçuklu dönemi Konya şehrinde kullanılabilecek alanlar şu şekildedir:

-Müzeler: Anadolu Selçuklu Devleti döneminde kullanılmış ve modern dönemde somut olarak parçalarına ulaşılmış eserlerin sergilendiği kısımlar, günümüzde müze olarak hizmet vermektedir. Müze Tarih eğitimi alanında önemli yer tutmaktadır. Tarihi eserlerin sergilendiği bu alanlar tarih ve tarih eğitimi öğrencileri, öğretmenleri veya akademisyenleri için yaşayan hafıza mekânları olarak aktarılabilir. Nitekim hafıza mekanları içerisinde bulunan kültürel varlıklar korunmakta, günümüzde veya geleceğimizde bizlere hizmet edebilecek durumdadır. Bu tip alanlardan Konya şehri içerisinde var olan kısımlar mevcuttur. “*Mevlâna Müzesi, Karatay (Çini) Eserler Müzesi*” yerli veya yabancı ziyaretçilere devri anlatmak için hizmet vermektedir. İçerisinde Osmanlı dönemine ait eserler de olmasına rağmen Anadolu Selçuklu Devleti döneminde inşa edilmiş veya yaşamış şahsiyetlerin isimleri ile kullanılmaktadır. Bu alanların önemi ise hem isim hem de içerisinde barındırdığı tarihi gözle görebilecek, hissedebilecek ve geçmişle köprü kurarak bize aktaracak yapıda olmasından kaynaklı ortaya çıkmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

Müzelerde sosyal yaşantı, ahilik, koku gibi döneme ait eserler sergilenmekte veya Şeb’i Arus gibi etkinlikler ile anma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Konya dışında yer alan Kırşehir Ahilik Müzesi emsal teşkil edebilecek niteliktedir ve alan XIII. Yüzyıl başlayarak Anadolu Selçukluları ve sonrası dönemde devam eden ahilik kültürünü ziyaretçilerine aktarmayı amaçlamaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.). Nitekim eğitimde gelişim için müze gibi alanlarda içerikler ve materyaller hazırlayarak ders anlatmak daha verimli hale gelip, öğrenci öğretmen veya akademisyenler için aynı zamanda gelişim imkânı sunabilir. Örnek olarak; Konya ili dışında bulunan müzelerin teknolojik imkanlarından yararlanılarak haritalandırılması online araçlar dahilinde gerçekleştirilebilir. Anadolu Selçuklu Dönemini anlatan içerikler tek bir web sayfası üzerinde verilerek sanal müzeler haline getirilebilir.

-Çarşı ve Pazarlar

-Türebeler ve Camiiler:

Türbeler: Selçuklu döneminden kalan eğitim, sağlık, ibadet alanları yapılış amaçları gereği işlevsel özelliktedirler ancak Türbeler, yapılış amacı bakımından birer anı mekanlarıdır. Türbeleri bulunan kişiler toplumda yer edinen hükümdarlar, devlet adamları ve Anadolu’da İslam inancını yayan kimselerdir. Nitekim sultan ve din adamlarına ait türbeler kültürel miras örneği olarak verilebilir.

Alaaddin Camii: Caminin yapı parçalarında Selçuklu devri öncesi kültür kalıntılarının devşirme olarak kullanıldığına rastlanılmaktadır (Eyice, 1971, s.271). Alaaddin Cami hakkındaki bilgileri kitabelerden öğrenilebilmektedir. Yapının üzerinde bulunan dördüncü kitabede I. Keykavus tarafından 1219 tarihinde inşaatına başlandığı ve Alâeddin Keykubad döneminde bitirildiği öğrenilmektedir. Cami’nin planlarını ise *Dimaşklı Muhammed b. Havlan* tarafından çizilmiştir. 1960’lı yılların ortalarında erozyon tehlikesine karşı ağaçlandırma çalışmaları başlatılması düşünüldüyse de o tarihlerde böyle bir çalışma yapılmamıştır (Eyice, 1989, s.324-325).

-Köşk ve Saraylar

-Medreseler:

-Karatay Medresesi: Medrese Konya’nın iç kale surları içerisinde yer almakta ve inşa tarihi miladi 1252 yılına rastlamaktadır. Kitabesinde yazan bilgilerden yola çıkmak suretiyle *Mir Celaleddin lakaplı Abdullah Oğlu Karatay* tarafından yaptırılmış olduğu bilgisine Ertan tarafından ulaşılmaktadır (Ertan, 1969, s.44). Yapının tarihi konusunda benzer bilgiler veren Akok ise net tarih vermemiş 1251-1252 tarihleri arasında inşa edilmiş olabileceğini ifade etmiştir (Akok, 1969, s.5).

Medresenin âtil kaldığı Osmanlı son dönemleri ve cumhuriyetin ilk yıllarında çinileri doğal ve insan kaynaklı tahribata uğramıştır (Akok, 1969, s.10). Mevcut kubbe tamirat faaliyetleri sırasında 1950’li yıllarda medresenin tepesine yerleştirildiği bilinmektedir (Akok, s.1969, s.8). Medresenin yapısal durumu hakkında 1960’lı yıllarda bazı olumsuzluklar yaşanmıştır. Giriş Holü, öğrenci odaları ve kapalı dershanelerinde yapısal hasarlar görülmüştür (Akok, 1969, s.6) Karatay medresesinin diğer Selçuklu medreselerinden yapısal olarak farklılıkların olması Akok’un ifadesiyle medresenin eğitim faaliyetlerinin dışında da kullanılmış olabileceğini fikrini dile getirmesine neden olmuştur (Akok, 1969, s.6-10).

-Sırçalı Medrese: Sırçalı medresenin bulunduğu *Hristiyan mahallesinin* ismi zaman içerisinde değişerek *Gazi Alemşah Mahallesi* olmuştur (Kutlu, 1992, s.62.) Kitabesinde yazan bilgilerden eğitim verilecek kimselerin Hanefi mezhebine mensup olmaları gerektiği bilgisi anlaşılmaktadır. Konya'daki diğer medreselerden ayrılan en önemli özelliği iki katlı olmasıydı. Şaman-Doğan; bu özelliğinden kaynaklı en fazla müderris ve öğrenci mevcuduna sahip medreselerden biri olabileceğinden bahsetmiştir (Şaman-Doğan, 2013, s.435). Osmanlı döneminde medresenin, hiyerarşisinin ellili medrese statüsünde olduğu müderrislere tahsis edilen yıllık akçe dan anlaşılmaktadır. Yine aynı dönem içerisinde Sırçalı Medresenin vakıflarının işletimi için oldukça yeterli olduğu bilinmektedir (Demir, 2019, s.56-57).

Konya'da bulunan, varlığı devam eden diğer medreseler ve isimleri: *İnce Minareli Medrese*, *Akşehir Taş Medrese*, *Ali Gav Medresesi*, *Hatuniye Medresesi* (*Güdük Minareli Medrese*).

-Sur kalıntıları

-Devlete ait Sikkeler

-Yazıtlar

-Kervansaray ve Hanlar

-Vakfiyeler: Vakıf işlerinin düzen içerisinde yapılmasını sağlamak için başlangıçta sözlü olarak vakıf sahibi tarafından yapılan bu işlem zamanla karmaşalarının önüne geçilmesi adına yazılı biçimde düzenlemiştir. Vakfedilen malların hangi hayır işlerinde kullanılacağı ve vakfın genel kurallarını belirten bu belgeler İslam dinin yardımlaşma ve dayanışmaya gösterdiği değerin kanıtlarıdır (Özgüdenli, 2012, s.465-466).

Yazılı belgelerin tarihin araştırma alanlarının temelinde yer alması vakfiyelerin tarihi aydınlatmada tarihçiler tarafından sıklıkla kullanılmasına yol açmıştır. Selçuklu Konya'sının sınırlarını bize gösteren bu belgelerin hafıza mekanlarında aslına uygun kullanımı tarih eğitiminde çok yönlü uygulamalarla gerçekleştirilebilir.

Vakıf eserleri içerisinde bulunan ve veri barındıran yazılı metinlerin bir şablon hazırlanarak orijinal ve çeviri hali öğrencilere aktarılabilir. Günümüze kadar ulaşmış somut belgelerin hafıza mekânı olarak kullanılarak tarih eğitimi ve tarih dersleri içerisinde kendine yer bulabilir. Örnek bir şemanın sol kısmında alanın uzmanlarının bu metinleri inceleyerek ulaştıkları sonuçlara yer verilebilir. Sağ kısımda “İrdeleyelim” bölümü eklenilerek

öğrencilerden yorum yapmaları istenilebilir. Okudukları belgeden yaptıkları çıkarımların uzman görüşleriyle uyumluluk durumuna bağlı olarak böyle bir çalışmada, öğrencinin konuya adaptasyonunun artırılması ve tarihçilerin nasıl ham verileri yorumlayarak yeni kavramalar oluşturabildikleri sade bir biçimde gösterilmeye çalışılabilir.

-Seyahatnameler: Seyyahlar genellikle gezi vasıtasıyla şehirlere uğramış, gördüklerini sözlü veya yazılı olarak aktarmış kişilerdir. Yazdıkları eserler ise seyahatname olarak adlandırılmaktadır. Seyahatnamelerde kılavuzlar şehirler, kültürler ve yapılarıdır. Bir seyyah şehrin en önemli alanlarını gezerek kayda alır ve gelecek nesillere aktarır. Yazdıkları eserler arşiv kaynaklarından desteklenerek kullanılmalıdır. Bölge ziyaretleri sırasında tarihi olaylara veya eserlerin inşa aşamalarına tanıklık ettikleri söylenebilir. Bahsi geçen eserler şehrin yapı unsurlarını veya toplumsal kimliklerini açıklayan kaynaklardan bir tanesidir. Hafıza mekanları kavramı için uygun eserlerdendir. Dönemin hafızası hakkında bilgi alınabilecek, halkın yaptıklarını görebilecek ana unsurlardandır. Eğitimde seyahatname kullanımı sayesinde öğrencilere dönem hakkında daha net bilgiler verilebilir. Böylelikle bir öğrenci o dönemde, bölgeye seyahat ettiğinde ne hissetmiş fark edebilir. Toplumsal yapıda görünen bugün işlevini yitirmiş yapıların eskiden hangi amaca hizmet ettiğini ve ne için yapıldığını anlayabilir. Öğrenciler böylelikle geçmişe seyahat ederek hafızasında bulunan kavramları daha da detaylandırabilir.

Anadolu Selçuklu Devleti'ni işleyen bir seyahatname, akademik kitaplar kadar etkileyici olabilir. Örneğin bugün müfredatın işlendiği Tarih Ders kitaplarında Mevlâna Türbesi aktarılmaktadır. İçerik olarak yapım gibi unsurlar geçmektedir. Fakat bir seyahatname veya türevi olan örneğin; Selçuknameler, bu eserlerin hamileri, eserin yapıldıktan sonra büründüğü kimlik gibi değerli içerikleri kapsamaktadır. Nitekim seyahatnameler şehirlerin tarihi eğitimde mekân hafızası kapsamında yardımcı materyal olarak kullanılması avantaj sağlayacaktır. Ayrıca seyahatnameler geçmişten günümüze hafıza mekanlarının anlatılmasında köprü görevi görebilecek yol göstericilerdir.

A:) Selçuklu Dönemi Seyahatname Örneği: “İBNİ BATTUTA”

İbni Battuta 1304 tarihinde Fas'ın Tanca bölgesinde dünyaya gelmiştir. Ailesinin mesleğini sürdürerek uzun yıllar kadılık yapmıştır. Onun bu kadar tanınmasına neden olan seyahatnamesinin temellerini henüz yirmili yaşlarının başında çıktığı bir haç yolculuğunda atmış, çeşitli bölgeleri gezerek gördüklerini eserinde yazmıştır (Aykut, 1999, s.361.)

İbn-i Battuta'nın Konya seyahati Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonraya rastlamaktadır. Tarihçiler, Türkiye Selçuklu dönemini aydınlatmak ve anlamlandırmak için onun seyahatnamesinden yararlanmışlardır. Aynı eserde Konya'nın coğrafi özellikleri ve sosyal yaşantısından bahseder ve şehirdeki tasavvufi yaşam unsurlarını kendisinden yüzyıllar sonrakilere aktarır. Çarşı düzeninde zanaatkarların yaptıkları işe göre kümelenmesini anlatarak ahi teşkilatının Anadolu Selçuklu devletinden sonra da devam ettirildiğinin ispatını sunmaktadır (İbn Battuta, 2000, s.412).

B:) Osmanlı Dönemi Konya'sına Ait Bilgiler Veren Seyahatname Örneği:
“JOHANNES SCHILTBERGER”

Osmanlı siyasi tarihi ve beylikler tarihi için yazıkları belgelere ortaklık içermekte ve Yıldırım Beyazıd dönemi Osmanlı Devleti'nin, Karamanoğlu Beyliği ile mücadelesini anlatmaktadır. Beyliğin bağlı olduğu Konya şehri hakkında bilgiler vermektedir. Bu ikili mücadele arasında kalan Konya eşrafının Karamanoğlu beylerine olan sadakatini gösteren bir olaydan örnek vermiştir. (Çaycı, 2016, s.210). Başında Yıldırım Beyazıd'ın bulunduğu Osmanlı ordularını şehir önlerinde bir heyetle karşılayan Konya ahalisi, şehrin teslim şartlarını bildirerek geri çekilmiştir. Anlaşma sağlanamadan muharebe yaşanmış sonucunda Karamanoğlu beyi hayatını kaybetmiştir. Ahali tekrar bir anlaşma yapmak üzere Osmanlı devlet adamlarıyla buluşma sağlamış, şehrin hakimiyetini teslim etmek için merhum Karamanoğlu beyinin iki oğullundan birinin şehrin başına geçmesini şartlandırmışlardır (Schiltberger, 1995, s.42). Konya halkının yöneticilerine olan bağlılığını gösteren olayda Anadolu Selçuklu dönemi Alaaddin Keykubad'ın tahta çıkış merasimi aklımıza getirmektedir. Onun tahta çıkışını ahaliden her kesim coşkuyla kutlamış ve hükümdara hediyeler taktim etmiştir (Turan, 2018, s.350).

Schiltberger, Konya'nın Karamanoğlu Beyliğinin başkenti olduğundan bahsetmiş geçmişte yaşamış Şemsettin isimli Müslüman bir alimin varlığından söz etmiştir. Ölümünden önce vaftiz edildiğini ve insan üstü bazı özellikler gösterdiğini söylemiştir (Schiltberger, 1995, s.102).

C:) Cumhuriyet Dönemi Konya'sı Hakkında Yazılmış Seyahat İçerikli Eser Örneği:
“Ahmet Hamdi Tanpınar”

Ahmet Hamdi Tanpınar, Anadolu'da yerleşik amaçlı ilk Türk fetihlerinin başladığı dönemden itibaren bölgenin kültürel dokusuna katılacak olan Türkleşme ve İslamlaşma

faaliyetlerinde Selçukluların ilk mimari eserlerinin, sürecin ana omurgasını oluşturduğundan bahsetmiştir (Tanpınar, 2019, s.50).

Konya'nın dıştan görünümündeki zor yapısının coğrafya kaynaklı olduğundan bahseden Tanpınar, merkeze doğru gidildiğinde Selçuklu dönemi tarihsel yapısının göze çarptığından söz etmektedir (Tanpınar, 2019, s.65). Şehirde geçirdiğiniz süre zarfında, içinde ruhsal bir bağ haline dönüşebileceğini aktarır ve Selçuklu tarihinin derin izlerinin bu bağın kuvvetlenmesindeki rolünden bahseder (Tanpınar, 2019, s.66). Cumhuriyet dönemine kadar sağlam şekilde gelmiş anıt yapıları ve Selçuklu izleri vasıtasıyla kimliğin halen daha silinmediği ve ulaşılabilir olduğu çıkarımı yapılmalıdır. Şehrin hafızasının kaybolmadan gelmesinde ise Osmanlı Devleti'nin etkisi anlaşılabılır. Nitekim bir devlet izinin silinmesi için şehrin tahrip edilmesi ve yeniden imar edilmesi gerekmektedir. Konya şehrinde ise halen daha anıt yapılar ve Selçuklulara ait eserler insanlar tarafından görülmektedir. Ayrıca bazı eserler müze olarak devlet kontrolü altında, bazı eserler ise Cumhuriyetin farklı dönemlerinde yine devlet tarafından restore edilerek hayatta tutulmaya çalışılmaktadır. Konya'nın hafızasını silmeden kültür katlarının restore edilerek insanlığa kazandırılması şehrin kültürü ve geçmişi açısından önemlidir.

Tarih derslerinde okutulan Selçuklu siyasi tarihindeki devlet adamlarının önemine dair *“...Sergüzeştlerini bir türlü bir çerçeveye sıkıştıramadığınız için muhayyilenizin boşluğunda silahları, muzaffer orduları veya hazin talihleriyle yersiz yurtsuz gölgeler gibi dolaşan bir yığın insan...”*. Şeklinde bahseden Tanpınar onların isimlerinin şehrin çeşitli alanlarına verilmesiyle *“...sizin için başka türlü canlanır.”* Şeklindeki ifadelerinde Anadolu Selçuklu devlet adamlarının isimlerinin yaşatılmasının değerlerin korumasındaki önemine değinmektedir (Tanpınar, 2019, s.66).

Anadolu Selçuklu Devleti'nin mimaride altın çağını yaşadığı dönem Tanpınar'a göre Alâeddin Keykubad devirdir. Konya iç kalesini tekrardan yaptırmış ve Beyşehir'de bulunan Kubadabad sarayı inşa ettirmiştir. Şehrin merkezinde yer alan tepenin adının Alâeddin Tepesi olarak anılması da onun katkılarının bir yansıması olarak görülmektedir. (Tanpınar, 2019, s.78). Günümüze ulaşan mimari eserlerin çok azında dönemin sanatını anlayabilmemizi sağlayacak ön cephe sanatına rastlanmaktadır. Tanpınar, Konya'nın o devirdeki kendine has mimari yapısını ancak hayal ederek zihinlerimizde canlandırabileceğimizi beş şehir adlı eserinde anlatmaktadır (Tanpınar, 2019, s.80). Tanpınar, Alaaddin Keykubad döneminde Konya'daki

mimari atılımları “...vakitsiz bastıran kar fırtınaları altında yeşeren baharlara benzer.” İfadesiyle tanımlamıştır (Tanpınar, 2019, s.81).

-Çini gibi devletin kimliğini taşıyan mimari içi süsleme unsurları

-Taş oyma, ağaç işçiliği gibi sanat eseri yapımında kullanılan işçilik gerektiren sanatsal dokunuşlar

-Koku: Öğretimde duyuların geliştirilip kullanılması yeni bir araştırma konusu değildir. Üzerinde uzunca süredir eğitim bilimcileri tarafından araştırmalar yapılmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar Görme, dokunma ve duyma özelinde gerçekleşmesi duyulardan koklamanın eğitimde etkisiz görülmesine sebebiyet vermektedir. Son yıllarda eksik kalan bu alanda da multi disiplinler bir yaklaşımla çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Tarih öğretiminde alan gezileri gibi çalışmaların detaylıca yapıldığı bilinmektedir. Yeni bir metot olarak 2000’li yılların başından itibaren duyuşal öğretim metotları üzerine çalışmalarda artış yaşandığı söylenebilir. Tarih sözel bir bilim olarak uygulamalı eğitimin kullanılmasında kısıtlı bir imkân sağlandığı düşünülse de bunun böyle olmadığı son zamanlarda yapılan çalışmalarla ortaya çıkmıştır.

Tarih derslerinde kokuların kullanım alanlarının çeşitliliği üzerine yapılan (Leemans & vd.,2023) çalışmada, *Caro Verbeek*, koklama deneyleri ile sınıf içerisinde uygulamalı öğretimin kalıcılığından bahsetmiştir (Leemans & vd.,2023, s.1257).

Çin’in *Zhejiang* eyaletinde bulunan *Taizhou Müzesini* araştırma alanı olarak belirlemiştir. Müze’de bulunan “*People at the Seashore*” bölümünde ziyaretçilerin Görme, Duyma, dokunma, koklama ve tatma duyularını kullanarak deneyim sağlamaları amaçlanmıştır. Görsel materyaller, alan sesleri ve rüzgâr simülasyonun yanında balık ve deniz kokusunun karışımları ziyaret edenleri karşılamaktadır. Müzede temaya uygun olarak kurutulmuş balık sunumları da gerçekleştirilmektedir (Wang, 2020, s.4-6).

Koklama duyusu ve hafıza üzerine çalışmalar yapan insanlar da mekân ile koku ortaklığı konusunda görüşlerini bildirmişlerdir. Bireysel hafıza açısından koklamanın görme kadar önemli olduğuna değinen Bergson, koklama eyleminin tesadüfiliğinden bahsederek onun görme kadar aktif kullanılmadığını ancak onun kadar hafıza üzerinde etkiye sahip olduğundan bahsetmiştir (Bergson, 2007, s.145-146). Halbwachs, hafızanın oluşumunda çevresel faktörlerin etkisini ele alırken duyulardan koklamaya da yer ayırmıştır. Kolektif hafızanın

bireysel kısmında görme gibi kokuların da yeri olduğundan bahsetmiştir (Halbwachs, 2016, s.53). Nora'ya göre anıların geri getirilmesinde duyu organlarından kokularında yeri bulunmaktadır. Kokunun tarihsel bir dönemi hatırlatmasından bahsederken verdiği kötü koku örneği ile mekânda belirginlik özelliğini ön plana çıkarmıştır (Nora, 2006, s.29-30).

Post modern tarih araştırmalarında toplumların izini barındırması nedeniyle kokulara da yer verilmeye başlanmıştır. Nora bu bağlamda, kokuların hafızada yeri olduğundan bahsetse de nasıl kullanılabileceği üzerine bilgi vermemiştir (Nora, 2006, s.176).

Anadolu Selçuklu Devleti'nde hastalıkların iyileştirilmesi amacıyla kokular kullanılmıştır. Halk hekimliği başlığı altında sıtmaya karşı köpek tüyüyle tütsülenmenin hastalığa karşı koruyuculuk getirdiğine inanıldığından bahsedilmektedir (Bayat, 2016, s.264).

Kubad Abad sarayı kazılarında 2012 yılında çeşitli boyutlarda konik kap bulunmuştur. Buluntuların desen ve biçiminden kaynaklı kokuların saklanması için kullanılabileceğine dair fikirler akla gelmiştir (Kesik, 2013, s.350).

Avrupa Birliği'nin desteklediği Horizon 2020 programıyla başlatılan *Odeuropa* projesi kapsamında Avrupa'nın 1600-1920 yılları arasındaki kokular araştırılarak yapay zekâ destekli bir arama motoru ve ansiklopedi hazırlanmıştır. Projenin sitesinde kokuların müzeler ve tarihsel ören yerlerinde kullanım kılavuzu kullanıcıların yararlanabilmesi adına oluşturulmuştur (Odeuropa, t.y.).

Tarihi mekanların duyular tarafından kapsamlı hafızada yer edebilmesi için kokulardan faydalanılabilir. Mekanlar döneme ait kokular kullanılarak belirli periotlarla işlevlendirilirse mekânı ziyaret edenlerin hafızalarında orayı daha sonradan hatırlatıcı bir unsur olarak yer edinebilme fırsatı yakalayabilir (Tullet, 2023, s.53).

Türkiye'de koku sergilerinin oluşturulması süreci 2000'li yıllarla beraber başlamıştır. Bu etkinliklerde Anadolu Selçuklu teması altında dönemin koku kültürü ziyaretçilere aktarılmıştır. Koç Üniversitesi bünyesinde yer alan *ANAMED* Galerisinde, 2016 yılında "*Koku ve Şehir*" adlı etkinlikte Anadolu medeniyetleri içerisinde Selçuklu izleri taşıyan kokular sunulmuştur. (Anamed, 2016).

Türkiye'de ise sivil toplum kuruluşları adı altında Türk medeniyetine ait kokuların tanıtımı ve eğitimi yapılmaktadır (Doğan, 2024). Osmanlı ve Selçuklu devletine ait kokuların tarihi ve üretimi hakkında bilgiler vermektedirler. Konya'nın Karatay ilçesinde 2024 yılında

Obruk Kervansaray Oteli restorasyondan geçerek koku müzesine çevrilmiş ve Mevlana'nın mesnevi adlı eserinde yer alan 12 kokunun tanıtımı yapılmıştır (Doğan, 2024).

Anadolu Selçuklu Devleti dönemi kullanılan kokular üzerine kapsamlı bir çalışma yapılarak koku listeleri hazırlanabilir. Öğretim faaliyetleri sırasında kullanılabilecek şekilde kategorilere ayrılan kokular örgün eğitim kurumlarında, tarihi yapılarda ve müzelerde kullanılarak insanların mekânı kavramasına etkin bir unsur olarak kullanılabilir.

4.3. Konya Şehri Özelinde Anadolu Selçuklu Devleti Soyut Hafıza Mekânları

Törenler: Kolektif hafızadaki Selçuklu dönemi Eğiminde Konya'nın varlığını güçlendirecek unsurların oluşturulabileceği yegâne ortamların kültürel etkinlikler olabileceği ifade edilebilir. Konya'da hali hazırda Selçuklu ile ilgili etkinlikler gerçekleştirilmektedir. Alâeddin Keykubad dönemi çoğu tarihçi tarafından devletin en parlak döneminin yaşandığı zaman aralığı olarak kabul edilmektedir. Böyle bir isminin tahta çıkış süreci şehirde kutlamalarla anımsanması sağlanabilir. Halihazırda “*Şeb-i Aruz*” gibi Mevlâna ile ilgili tasavvuf alanında etkinliklerin yapıldığı şehirde devletin parlak döneminin kutlanması halkın imgesel süreçte devletin kazanımlarının anlatıldığı ve eğitim kültür faaliyetlerinin hatırlandığı başlıca etkinlikler haline gelebilir. Uygulamaların ve uygulama sonrası geri dönütlerle ilgili çalışmalar ders içeriklerinde anlatılarak Konya'nın kent hafızasında güçlü bir kimlik inşası sağlanabilir. Konya'da; eğitim, ekonomi ve siyaset gibi alt başlıklar altında düzenlenecek etkinliklerin çatısına Alaaddin Keykubad'ın kişilik özelliklerinin anlatılacağı tematik organizasyonların Selçuklu dönemi Konya'sının ruhunu yansıtmada yaşamları sürecinde şehrin suretini etkileyebileceği düşünülebilir. Böyle senkronize etkinliklerin yıllık döngüde yapılması kalıcılığın sağlanmasında etkili olabilecektir. Belirli bir zaman aralığı içinde tasarlanacak tören maiyetindeki bu etkinliklerin yılların geçmesiyle gelenekselleşerek başta yerli halk daha sonrasında ise ülke genelinde hatırlatıcı ve toplumsal hafızaya değer katabilir.

Medreseler: Anadolu Selçuklu döneminde Konya'nın idari merkez niteliği içerisinde barındırdığı yapı yoğunluğunu açıklamada kullanılabilir. Günümüze kadar ulaşamamış, adı kaynaklarda geçen veya var olduğu bilinen eserler mevcuttur. Anadolu Selçuklu Devleti döneminde Konya'da inşa edilen fakat ulaşamayan medreseler; *Kadı Hürremşah Darülhadis'i*, *Tacülvezir Medresesi*, *Seyfiyye Medresesi*, *Lala Ruzbe Medresesi*, *Atabekkiye Medresesi*, *Gühertaş/Molla Atik Medresesi*, *Kadı Kalemşah Medresesi*, *Kadı İzzeddin Medresesi*, *Velediye Medresesi*, *Akıncılar Medresesi*, *Akşehir Taş Medrese*, *Hatuniye (Devlet Hatun) Medresesi*, *Şeref Mesud Medresesi*, *İplikçi (Altunaba) Medresesi*, *Nalıncı Medresesi*. (Konyalı, 1968&

Kutlu, 1992& Atçeken, 1998& Konyalı, 2007& Hacıgökmen, 2011& Uz, 2015& Atçeken, 2016).

-İplikçi (Altunaba) Medresesi: Medresenin vakfiyesinde yazılı olan eserin yaptırıcısının Şemseddin Altunaba olduğu bilinmektedir. Turan benzer dönemde iki Şemseddin Altunaba'nın yaşadığı ifade edilmiştir. İlkinin medreseyi yaptıran ve Saddetin Köpek tarafından öldürtölen Altunaba olduğunu aktarmıştır (Turan, 1947, 197). Medrese bir de kütüphane içermektedir. Bu kütüphanedeki görevliye *Hazin-öl Küttüp* denilmektedir. Her yıl vakıf gelirlerinden 100 dinar (dirhem) bu kütüphanenin kitap alımı için bütçelendirilmiştir (Turan, 1947, s.202) Öğrencilerin kütüphaneden sınırlı kitap alım hakkı olması ve tekrar kitap almak istediklerinde ellerindeki kitabı teslim etme gereklilikleri günümüzdeki modern kütüphane uygulamalarına benzerlik göstermektedir (Şaman-Doğın, 2013, s.332).

İplikçi Medresesinden günümüze ulaşın tek kısım yapının hücre kısmıdır. Buranın batısında 11,95 metre kadar uzağında ise medresenin temel kalıntısı olduğu düşünölen bazı yapı kalıntlarına rastlanılmıştır (Atçeken, 1991, s.316). Hücre yapı malzemesi olarak tuğla inşa edilmiştir. (Yasa, 2016, s.150).

Turan'ın Eflakinin eserindeki ifadelerden yola çıkarak Konya'daki ilk medresenin Altunaba medresesi olduğuna dair tespiti yer alsa da Turan'ın da ifade ettiğı gibi “*Medreset-us Sultaniyye'nin*” mevcudiyeti bu ifadenin doğruluğünün düşük olduğunu göstermektedir. Eflaki nin eserinin devamında Mevlâna Celaleddin Rumi'nin babası Bahaddin Veled'in Konya da ilk olarak Altunaba (İplikçi) Medresesinde müderrislik yaptığına dair bilgiler Turan'ın (1947) tarihli çalışmasında tahlil edilmiştir (Turan, 1947, s.201).

Uzun yıllar eğitim faaliyetlerine Osmanlı Devleti'nde de devam eden İplikçi Medresesi'nin Selçuklu döneminde yaşamış insanların hafızalarında yer alan ve sosyal yaşantının bir parçası olduğu merkezi konumundan ve Bahaddin Veled gibi devrin önemli isimlerini zamanında bünyesinde barındırdığından Anadolu Selçuklu Eğitim kurumları denilince zihinde güçlü bir imge bırakabileceğı düşünölebilir.

-Nalinci Medresesi: Yapının inşasının 1256 yılına müteakip *Emir Nizamüddin Eböl Hasan Ali b. İlalmış b. İdris* tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Osmanlı son döneminde ayakta olduğu bilinen ancak günümüze ulaşamayan Medresenin Konya'nın eski belediye hizmet binasının 15-20 metre doğusunda yer aldığı varsayılmaktadır. Evliya Çelebi, seyahatnamesinde Konya'nın en meşhur medresesi olduğundan bahsetmiştir (Kutlu, 1992, s.49).

-Semboller: İnsan topluluklarının yaptıkları faaliyetlerin tümevarımsal bir bakış açısıyla anlamlandırılması kültürü tanımlamaktadır. Maddi ve Manevi unsurları içinde barındırmakta olan bu anlamsal bütünlüğü oluşturan insanlar ve toplumlar arasındaki etkileşimlerdir. Türklerin milli kültürünün oluşumu benzer bir süreç sonucunda ortaya çıkmıştır (Koca, 2017, s.531-532). Hafıza mekanları kültürel aktarımda rol oynayabilecek soyut ve somut unsurları ön plana çıkarıcı kavramlarından biridir. Kolektif hafızada unutmaya karşı ortaya atılan bu fikir, kültürün alt dalında yer alan tarihsel verilerin aktarımında kullanılarak nesillerin milli tarihlerini içselleştirmesine dayanak olabilecek niteliktedir (Tural, 2024, s.790).

Pierre Nora' Hafıza Mekanlarının kuramsal oluşumunda ele aldığı semboller mekânı nitelendirmedeki işlevine değinerek maddi, unsurların tek başına hafıza mekânı oluşturmada yetersiz kalacağını ifade etmektedir. Ona göre; semboller, armalar, bayraklar benzeri maddi unsurlardan oluşabileceği gibi ve bunların dışında saygı duruşları, anma gösterileri vb. bedensel hareketlerinde zihinsel temsilde çağrışımları destekleyiciliğine ve hafıza mekânı yapıcılığına değinmiştir (Nora, 2006, s.31-32).

Selçuklu darüşşifalarından günümüze kadar ulaşabilen yılan sembolü barındıran yapılar Kayseri'deki Gevher Nasibe ve Çankırı'daki Cemaleddin Ferruh darüşşifalarıdır (Demirhan-Erdemir, 2014, s.112). Selçuklu döneminde Konya'da bulunan darüşşifaların varlığı bilinse de günümüze ulaşamamış yapılardandır. Bilinen bazı darüşşifalar; II. Kılıçarslan dönemi inşa edilen Maristân-ı Atik, Alâeddin Keykubad zamanında, Darüşşifa-Alaiye, II. İzzeddin Keykavus devrinde inşa edildiği düşünülen Kadı İzzeddin Darüşşifalarıdır (Bayat, 2016, s.270-271). Yapılacak yeni arkeolojik çalışmalarla yapılardan iz bulununcaya kadar Konya'daki tıbbi yapılarda yılan sembolünün varlığına dair bilgi bulunmamaktadır.

Yılan sembolü evrensel bir sağlık imgesi olarak bilinmektedir. T.C. Sağlık Bakanlığı logosunda bulunmaktadır. Bu tasvirin eski çağ uygarlıkları döneminden beri kullanılarak günümüze geldiği düşünülmektedir. Semboller değerlendirilerek soyut hafıza mekânlarına eklenmiştir. Günümüze kadar ulaşabilen semboller somut hafıza mekânı kavramı içerisinde ele almak daha mantıklıdır. Örnek olarak belirlenen kısım Konya özelindeki sağlık kurumları olduğundan soyut başlık içerisinde ele alınmıştır.

4.4. Konya Şehri Siyasi, Sosyal ve Şehircilik Organizasyonları

Selçuklu Devleti saray teşkilatında kendisinden önceki Türk ve İslam devletlerinden yararlanmış kendine has müesseseler oluşturmuştur (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s.124).

Selçuklu sultanları kendilerinden önceki Türk-İslam devletlerindeki Kut ve Töre anlayışını sürdürmekteydi. Kut, yaratıcı tarafından verilen yetki esas alınarak halkın yönetilmesi, Töre yazılı olmayan hukuk kurallarından meydana gelmekteydi. Selçuklu Sultanları sınırsız yetkilere sahip değillerdi. Töre hükümdarın uyması gereken kuralları da belirlerdi (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s.123).

Anadolu Selçuklu vezirlerine ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ıktalar vermektedirler. Sahip ata Fahrüddin Ali Anadolu'daki en zengin vezirlerden kabul edilmektedir. Konya'da birçok eser yapılmasına vesile olmuştur. Sahib Ata Külliyesi onun tarafından yaptırılmıştır. (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s.133).

Günümüze ulaşan Anadolu Selçuklu eserlerinin birçoğunun dini işlevsel özelliğe sahip olması Anadolu beylikleri ve Osmanlı Devleti dönemlerinde de bu eserlerin kullanımına devam edilmesini ve günümüze kadar ulaşmasındaki başlıca nitelik olmasından söz edilebilir. Bunun dışında nitekim kamu yararı sağlayan Kervansaray, köprü, hamam gibi birçok eserde Selçuklulardan günümüze ulaşmıştır (Akok, 1968, s.48).

Selçuklu Devleti'nde muhtesiplerin denetleyici ve düzenleyici bazı görevleri bulunmaktaydı. Dinin emirlerini yerine getirmek için uyarıcı oldukları kadar bulundukları bölgelerin temizlik gibi beledi işlerini de yerine getirirlerdi. Kervansaray bulunmayan yerlerdeki yolcuların konaklamasını düzenler, camililerin bakım ve tamir işlerinden sorumlu olurlardı (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s.140).

Başarı gösterenler Anadolu Selçuklu Devletinde mükafatlandırılırdı. I. İzzeddin Keykavus, Kilikya bölgesine yapılan seferde başarı gösteren kumandanın ıktalarını arttırıp kendi elbisesini giydirmişti (Küçükdağ & Arabacı, 2016, s.147).

BÖLÜM 5

5. YÖNTEM

5.1. Araştırmanın Modeli

Tarih sosyal bilimler içerisinde yer alan ve kendine has araştırma yöntemleri olan bir bilim dalıdır. Tarih biliminin araştırmalarının kaynağını belgeler oluşturmaktadır. Nitekim araştırmamızda faydalandığımız model tarihsel doküman analizidir.

Bu araştırma “*Nitel araştırma yöntemi*” kullanılarak yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemleri olayları derinlemesine ele alan “*Tümevarım yönteminin*” en iyi şekilde uygulanabildiği araştırma yöntemlerinden biridir (Büyüköztürk vd., 2015, s. 240). Tümevarım yöntemi literatür araştırması sonucunda ulaşılan bilgilerin bütüncül şekilde yorumlanmasıyla oluşmaktadır. Nitel araştırma türleri içerisinde “*Tarihsel araştırma yöntemi*” kullanılmıştır.

Araştırmada kullanılan Düzey konusuna gelince *İlişkisel, Müdahaleli ve Betimsel araştırma* düzeylerinden araştırmamızda kullanılacak en doğru düzeyin “*Betimsel araştırma yöntemi*” olduğuna karar verilmiştir. Betimsel araştırma yöntemi olaylara bütüncül şekilde yaklaşılmasını temel almaktadır (Büyüköztürk vd., 2015, s. 22) . Betimsel yönetim içerisinde ise yapılan araştırma bir tarih araştırması olduğu için “*Tarihsel Betimleme yöntemi*” seçilmiştir. Tarihsel Betimleme yöntemi geçmişte olmuş ve günümüzde devamı mümkün olmayan Tarih araştırmalarında kullanılmaktadır (Suat, 2010, s. 8).

Tarih biliminin kendine özgü yazım ve araştırma metotları bulunmaktadır. Bu metotlardan “*Neden-Nasıl Tarih Yazıcılığı*” anlayışı esas alınmıştır. Neden-nasıl tarih yazıcılığı anlayışı olaylara objektif yaklaşmanın yanı sıra sistematik şekilde olayları bulgular üzerinden yorumlamayı esas almaktadır (Özçelik, 2011, s. 20).

5.2. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Nitel verilerin toplanılması amacıyla bilimsel araştırma makaleleri, Tezler ve kitaplardan yararlanılmıştır. Elektronik ortamda taramalar yapılmış araştırma alanımızla ilgi Tezlere ulaşmak için *YÖKTez* ve *ProQuest Dissertations&Theses* veri tabanlarından yararlanılmıştır.

Elektronik ortamda makalelere ulaşabilmek için “*Necmettin Erbakan Üniversitesi veritabanı erişim ve istatistik sistemi*” üzerinden web of science, ebsco, science direct, proquest, j stor, spinger, sage, dergi park gibi veri tabanlarından yararlanılmıştır.

Çalışma için fiziksel kitaplardan yararlanılmıştır. Fiziksel Kitapların temini için “Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Kütüphanesi” kullanılmıştır.

5.3. Verilerin Çözümlemesi (Verilerin Analizi)

Tarih araştırmalarında özellikle nitel türdeki araştırmaların ele alınmasında oldukça faydalı olan “*Doküman Analizi*” yöntemine başvurulmuştur. Bu yöntemle birlikte ele alınan belgelerin bir listesi oluşturulmuş bu araştırmada ikinci elden kaynakların üzerinden bu yöntem kullanılmıştır.

Tarih araştırmalarında metot geleneksel olarak “*Kaynak araştırması*”, “*Tasnif*”, “*Tahlil*”, “*Tenkit*”, “*Terkip*” olmak üzere beş aşamalıdır. Tarih araştırmalarında veri analizi yazımdan önce ve yazım sırasında olmak üzere iki aşamaya ayrılmaktadır. Yazımdan önceki kısımlar Kaynak araştırması, Tasnif ve Tahlil bölümleriyle birlikte kendi içerisinde hem yazımdan önce hem de yazım aşaması sırasında Tenkit bölümlerine ayrılmaktadır. Terkip bölümünde ise elde edilen veriler tekrar analiz edilerek yazılmaktadır.

Bu araştırmada verileri toplamak üzere yedi veri tabanından faydalanılarak verilerin toplanacağı kaynaklar incelenmiştir. Kaynak araştırması sırasında elde edilen kaynaklar araştırma dönemi ile ilgili yazılmış kitaplar, bilimsel makaleler ve faydalanılabilecek tez çalışmalarının bilimsel usullerle toplanılmasından oluşmuştur.

Araştırma dönemiyle ilgili toplanan kaynaklar içerdiği bilgiler “*fışleme metodu*” kullanılarak elektronik ortamda tasnif edilmiştir. Tasnif edilen bilgiler ilk öncelikle “*dış tenkit*” metodu ile konuyla ilgisi olan eserlerden toplanılmış daha sonra daha spesifik olarak “*iç tenkit*” metodu ile eserlerden faydalanılan bölümlerin araştırma konumuz olan hafıza mekânlarının tarih eğitiminde kullanılmasına fayda sağlayıp sağlamadığı saptanmaya çalışılmıştır. Araştırma sırasında aynı konuda bilgi veren kaynaklar kronolojik olarak tasnif edilerek farklı bakış açıları bir arada değerlendirilmiş ve yazım aşamasında birlikte değerlendirilmiştir.

BÖLÜM 6

6. BULGULAR

Anadolu Selçuklu Devleti'nin, Anadolu Coğrafyası üzerinde varlık göstermeye başlamasıyla birlikte yerleşim yerleri ve halk üzerinde beliren şekiller değişmeye başlamıştır. Şehirler tahrip edilmeden, Türk imgesi ile değiştirilerek modernize edilmeye başlamış ve var olan yapılar Türk-İslam mimarisine dönüştürülmüştür. Yeni ve alanı geliştirecek yapılar inşa edilmiştir (Kervansaray ve hanlar gibi). Nitekim devletin politikaları sayesinde Anadolu erkanının din ve kökeni iskanlar ve göçler ile değiştirilmiş, Anadolu coğrafyasının ve özellikle Konya'nın Türk-İslam şehri hafızası ortaya çıkartılmaya başlamıştır.

Konya Şehrinin Anadolu Selçuklu Devletine başkentlik yapmasından kaynaklı beylikler dönemi veya Osmanlı Devleti ile akla gelmesi zordur. Nihayetinde 10. Sınıf Tarih Ders kitabı örneklerinde Konya şehri ile ilgili kısımlar Osmanlı Devleti içerisinde barınmamaktadır. Bu bağlamda şehrin hafızasının gelişmesi veya Selçuklu Devletinin başkenti olmasından kaynaklı Konya denildiğinde Selçuklu akla gelmektedir. Selçuklu sultanları, eserleri, medreselerinin tam olmasından kaynaklı şehrin bu devletin döneminden kalma eserlerle, imgelerle dolu olduğu ve Osmanlı döneminde yeterince geliştirilmiş olduğu da şahsımca gözlemlenmiş ve vurgulanması gerektiği belirtilmiştir.

Bilgi insanın hafızasına aktarılmadığında mekanların gösterilmesi işlevsiz kalır. Bilgi anlatılmadıktan veya insanlara milli tarih bilinci gösterilmedikten sonra Hafıza mekânlarını kullanmak neredeyse eksik bir deneyime dönüşebilir. Tarih eğitiminde hafıza mekânlarını oluşturabilmek adına materyaller tasarlanmalı, dijital ortamda elde edilen dönütlerle birlikte öğrencilere aktarılmalıdır. Bu tip metotlar vasıtasıyla Üniversite veya lise düzeyinde eğitim veren, akademisyen ve eğitimciler kavramları öğrencilere rahat şekilde aktarabilir. Alan veya yapı ile ruhen temas etmesi sağlanarak geçmişin izlerini tarih vasıtasıyla aktararak kullanabilir duruma getirilir.

Öğrencilerin Anadolu Selçuklu dönemine ait bir belge üzerinde yorumda bulunabilmek için inceleme yapması geçmiş ve günümüz arasında öğrencinin zihninde tarihsel bir köprü kurmasının hafıza mekânı olarak eğitimde tarihsel belgelerin de kullanılabileceğini göstermektedir. Bir mekâna ait bir belgenin transkript edilmesi insanın hafıza dünyasında farklı yorumlar ve buluntular ortaya çıkartabilir. Bu düşünce, metin ve mekân sayesinde insanın tarih bilinci alan uzmanlığı geçmişe dönük mekânın beraberinde getirdiği anıları yorumlama

yeteneği ön plana çıkmaktadır. Kişilerin bu durumu içselleştirerek alışkanlık biçimine getirmesi kişiye dönük özel hayatında yansıma olarak öğretimin kazanımı olabilir. Ekstra olarak bir insan, mekânın hafızasını dokularını hissetmeden ve dahi içerisine girmeden tam anlamıyla yorumlayamaz.

Seyyahların kapsam alanları ve verdikleri bilgiler sayesinde Konya'nın Anadolu Selçuklu Devrindeki hafızasını ve daha sonrasında işgaller vb. trajik durumlardan kurtulup modernize olarak beylikler ve Osmanlı ekseni altında idame edilmesini görebilmekteyiz. Eserlerin kaybolmadan Cumhuriyet dönemine kadar uzandığını, halkın kültürel ve fiziksel hafızasının kendisini koruduğunu, devletlerin ise Selçuklu hazinesine saygı duyup onları restore ederek halka kazandırdığını görebilmekteyiz. Bahsi geçen seyyahlar veya yazarlar sayesinde ise Konya'nın kimliğinin bozulmadan günümüze ulaştığı, Anadolu Selçuklu Devleti'nin bıraktığı mirasın aynen devam ettiği ortaya çıkartılabilir.

Cumhuriyet dönemine kadar sağlam şekilde gelmiş anıt yapıları ve Selçuklu izleri vasıtasıyla kimliğin halen daha silinmediğı ve ulaşılabilir olduğu çıkarımı yapılmalıdır. Şehrin hafızasının kaybolmadan gelmesinde ise Osmanlı Devleti'nin etkisi anlaşılabılır. Nitekim bir devlet izinin silinmesi için şehrin tahrip edilmesi ve yeniden imar edilmesi gerekmektedir. Konya şehrinde ise halen daha anıt yapılar ve Selçuklulara ait eserler insanlar tarafından göre bilinmektedir. Ayrıca bazı eserler müze olarak devlet kontrolü altında, bazı eserler ise Cumhuriyetin farklı dönemlerinde yine devlet tarafından restore edilerek hayatta tutulmaya çalışılmaktadır. Konya'nın hafızasını silmeden kültür katlarının restore edilerek insanlığa kazandırılması şehrin kültürü ve geçmişı açısından önemlidir.

Tarih derslerinde kokuların kullanımı öğrencilerin anlatılan konular üzerine farklı düşünceler geliştirmesini sağlayarak Milli Eğitim Tarih dersi amaçlarından öğrencinin bilişsel seviyesini geliştirmeye katkı sağlayabilecek imkanlar sağlayabilir. Kokular temelinde hafızada geri getirme süreçlerinde aktif rol oynamaları sebebiyle öğretimin gerçekleştirildiğı alanı bir hafıza mekanına dönüştürerek dersi alanların kişisel yaşamlarında benzer kokuları duymadıklarında anlatılan derse ve okul özelinde Anıların geri getirişini yaşanmasını sağlayabilir.

Öğretmenlerin sadece ders kitabı anlatıcısı değil, birer "hafıza rehberi" olması gerekmektedir. Dijitalleşme, somut kalıntıların incelenmesi, koku ve drama gibi duyuşsal yöntemlerin bir arada kullanılması (bütüncül yaklaşım), Selçuklu tarihini ezberlenen bir yük

olmaktan çıkarıp, hissedilen ve yaşanan bir tecrübeye dönüştürecektir. Bu yaklaşım, sadece tarih bilgisini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda öğrencilerin kültürel mirasa sahip çıkma, estetik beğeni geliştirme ve tarihsel empati kurma becerilerini de üst seviyeye taşıyacaktır.

Tarih eğitiminde hafıza mekânlarını kullanmak, yıllardır depoda duran, tozlanmış ve parçaları eksik bir mozaik tablosunu restore etmeye benzer. Geleneksel eğitim, bu mozaığın sadece siyah-beyaz bir fotoğrafını uzaktan gösterip öğrencilerden parçaların ismini ezberlemesini ister. Bu tezde önerilen yöntem ise, öğrencileri o mozaığın başına götürür; eksik parçaları (kayıp mekânları) dijital teknolojiyle tamamlar, taşların dokusunu (somut mekânlar) hissettirir ve o dönemde mozaığın bulunduğu odanın kokusunu (duyusal hafıza) onlara duyumsatır. Böylece tarih, duvarda asılı soluk bir resim olmaktan çıkar, öğrencinin zihninde renkli, canlı ve dokunulabilir bir gerçeğe dönüşür.

Hafıza mekanlarının öğretimde uygulanması sırasında her bilginin zaman ve koku temelinde aktarımı için sınırlandırılmaya gidilmesi tarihsel verilerin kapsamlı incelenmesine engel olabilir. Bu nedenle üzerinde farklı görüşlerin olduğu tarihi olay ve durumlarda kullanım sırasında temkinli olunması gerekebilir.

Müze gezilerinde teknik ekipman yetersizliğinden kaynaklı akademisyen ve eğitimcilerin dijital hafıza mekanları oluşturmaları ve kullanmaları mümkün olmayabilir. Böyle durumlar için önceden hazırlanabilecek simülasyon ve oyunlaştırma gibi eğitim materyallerinin hazırda bulunulması öğretimin devamlılığında fayda sağlayabilir.

Kokuların öğretimde kullanılmasında dikkatli olunması gerekmektedir. Öğretimin gerçekleştiği mekânda yardımcı bir öğretim materyali olan kokular, duyuları hassas olan bireylerin rahatsız olmasına neden olabilir. Konya’da yer alan Anadolu Selçuklu yapılarındaki tahribatlar bir dönemin yağma ve savaşlarını aktarıcı trajik hafıza mekanlarıdır.

Tarih eğitiminin öğretim ortamlarında öğrencilerin düşünme biçimlerini geliştirmesinde faydalı olabilecek araçlar mevcuttur. Bireylerin hafızalarını güncellemesinde; teknolojik aletler, Yapay Zekâ gibi yazılım programlarıyla öğretim yapmak, Anadolu Selçuklu eserlerini kaynak olarak kullanmak dönemin mimari üslubunu kavramasına katkı sağlayabilir. Böylelikle sanal hafıza mekanları oluşturulabilir ve dijital tarihi bir köprü öğretim metodu veya yardımcı unsur olarak eğitimde transformasyon imkânı sunabilir.

Anadolu Selçuklu Devleti'ne ait eserlerin sergilendiği kısımlarda yapılan eğitimlerin akılda kalıcılığının daha fazla olacağı düşünölmektedir. Örneğin bir müze gezen tarih eğitimi sınıfı ve başlarında anlatım yapan danışman, alanda devlet ile ilgili önemli kısımlardan bahsederken geçmişle günümüz arasında sapasağlam bir hafıza köprüsü oluşturabilir.

BÖLÜM 7

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. Sonuç

Cumhuriyet döneminde Selçuklu sultanları ile ilgili modern anlamda çalışmalar yapılmıştır. Sultanların yapay zekâ aracılığıyla silüetleri oluşturulmaya çalışılmış, halkın görebilmesi adına müze ücretsiz hâlde ziyaretçilere açılmıştır. Tanpınar'ın eserinde bahsettiği kılıçlar gibi devletin kullandığı unsurlar yine müze içerisinde kendine yer bulmuş ve Devlet'in yaklaşık 700 yıl sonrasında yöneticilerine ait çalışmalar yapılarak ayak izlerini canlı tutmayı amaçlamıştır. Devletin sultanlarının çalışmalarıyla canlandırılmasıyla Hafıza mekânı olarak lanse edilebilecek Darülmülk Müzesi açılmış ve insanların Selçuklu Devleti'ni anlaması sağlanmıştır.

Darül-mülk sultan sergisi olarak adlandırılan proje vasıtasıyla sultanlar günümüz hâllerine modelleme araçlarıyla getirilmiş ve halkla buluşturulmuştur. Söz konusu örnekler sonucunda kafatasları gibi malzemeler görülerek sultanların ölümleri trajik hafıza, sergi ise halk için hafıza mekânı olmuştur.

Bu tez çalışması, tarih eğitiminin yalnızca kronolojik bilgi aktarımı ve siyasi olayların ezberletilmesine dayalı geleneksel yapısının ötesine geçerek; Pierre Nora'nın "Hafıza Mekânları" (Lieux de mémoire) kavramı ışığında, Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya özelinde somut ve soyut mirasın eğitimsel bir araca dönüştürülmesini incelemiştir. Yapılan literatür taramaları, doküman analizleri ve teorik değerlendirmeler neticesinde, tarih öğretiminde mekânın ve hafızanın kullanımının öğrencilerin tarihsel bilincini derinleştirdiği, geçmişle kurulan bağı güçlendirdiği ve öğrenmeyi kalıcı hâle getirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tarih eğitimi, öğrencilerin akademik başarısı odaklı işletilen bir sistemde genellikle ezbere dayalı ve yüzeysel kalmaktadır. Bu durum, öğrencilerin tarihsel olayları içselleştirmesini engellemekte ve geçmişi sadece bir "sınav materyali" olarak görmelerine neden olmaktadır. Çalışmamız göstermiştir ki, hafıza kavramının tarih öğretimine entegre edilmesi, bu kısır döngüyü kırma potansiyeline sahiptir. Pierre Nora'nın ifade ettiği gibi hafıza, geçmiş ve gelecek arasında bağ kurmayı sağlayan dinamik bir süreçtir. Tarih ile hafıza her ne kadar birbirinden farklı disiplinler olsa da (tarih bilimsel bir inşadır, hafıza ise yaşanmışlık ve imgeler bütünüdür), eğitim ortamında bu ikisinin sentezlenmesi gerekmektedir.

Çalışma sonucunda, hafıza mekânlarının sadece fiziksel yapılar (anıtlar, binalar) olmadığı; aynı zamanda semboller, ritüeller, metinler ve hatta duyular (koku, ses) üzerinden kurgulanan geniş bir yelpazeyi kapsadığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda Konya, Selçuklu döneminin izlerini taşıyan bir "açık hava laboratuvarı" olarak tarih derslerinde aktif bir materyal olarak kullanılmalıdır.

Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'ne başkentlik yapmış, "Darül-mülk" ünvanıyla devletin idari, siyasi ve kültürel merkezi olmuştur. Araştırmalarımız, şehrin sadece siyasi bir merkez değil, aynı zamanda Selçuklu sanatının, mimarisinin ve tasavvuf kültürünün kalbi olduğunu ortaya koymaktadır. Tarih derslerinde Konya'nın anlatımı, genellikle kuru siyasi tarih bilgileriyle sınırlı kalmaktadır. Oysa şehrin sahip olduğu **somut hafıza mekânları**, öğrencilerin dönemi çok boyutlu algılamalarını sağlayacak niteliktedir.

Somut mekânlar bağlamında yapılan incelemelerde; Karatay Medresesi, İnce Minareli Medrese ve Sırçalı Medrese gibi yapıların sadece mimari birer eser değil, dönemin eğitim felsefesini, gök bilimlerine verilen önemi ve devletin vakıf sistemini yansıtan birer hafıza taşıyıcısı olduğu görülmüştür. Özellikle Karatay Medresesi'nin giriş kapısındaki peygamber isimleri (Hz. Musa, Hz. İsa, Hz. Muhammed), Selçuklu devlet adamlarının hoşgörü iklimini ve İslam inancının kuşatıcılığını somut bir şekilde öğrencilere aktarabilecek güçlü birer eğitim materyalidir.

Çalışmanın en çarpıcı sonuçlarından biri, günümüze ulaşamayan veya tahrip olan hafıza mekânlarının tarih eğitiminde nasıl kullanılacağına dair geliştirilen önerilerdir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yönetim merkezi olan Alâeddin Köşkü (Konya Sarayı) ve Beyşehir'deki Kubadabad Sarayı gibi yapıların fiziki bütünlükleri günümüze tam olarak ulaşamamıştır. Ancak bu durum, onların eğitimde kullanılamayacağı anlamına gelmemektedir. Aksine, **dijital teknolojiler ve yapay zekâ** destekli uygulamalar sayesinde bu "kayıp" mekânlar yeniden inşa edilebilir.

Tez bulguları, öğrencilerin SketchUp veya Tinkercad gibi basit arayüzlü programlar kullanarak, tarihi kaynaklarda (örneğin İbn Bibi'nin Selçuknamesi'nde) tasvir edilen ancak günümüzde var olmayan medreseleri veya saray bölümlerini dijital ortamda çizmelerinin, öğrencinin hem teknolojik becerilerini geliştirdiğini hem de tarihsel imgeleme yeteneğini artırdığını gösterebilir. Örneğin, Mevlâna Müzesi'nin bulunduğu alanın Selçuklu dönemindeki "gül bahçesi" halinin 3D modelleme ile öğrencilere sunulması, mekânın tarihsel dönüşümünü

ve Osmanlı dönemindeki değişimleri (Kubbe-i Hadra'nın eklenmesi gibi) anlamaları için eşsiz bir fırsattır. Ayrıca, Darülmülk Müzesi'nde yapılan "Sultan Sergisi" örneğinde olduğu gibi, sultanların yüzlerinin ve kıyafetlerinin bilimsel verilerle modellenmesi, öğrencilerin tarihsel figürlerle empati kurmasını sağlayan somut bir hafıza inşasıdır.

Eğitim bilimlerinde genellikle görme ve işitme duyularına odaklanılırken, bu çalışma **koku duyusunun** (olfaktör hafıza) tarih öğretimindeki ihmal edilmiş gücünü ortaya koymuştur. Henri Bergson ve Pierre Nora'nın teorik yaklaşımları, duyuların hatırlama üzerindeki etkisinin yadsınamaz olduğunu belirtmektedir. Çalışmamızın bulgularına göre, Selçuklu döneminde şifahanelerde veya günlük yaşamda kullanılan kokuların (tütsü, gül suyu, şifalı otlar vb.) sınıf ortamında simüle edilmesi, öğrencilerin o dönemin atmosferini biyolojik ve duygusal olarak hissetmelerini sağlamaktadır.

Avrupa Birliği'nin "Odeuropa" projesi gibi örneklerden yola çıkarak, Konya'daki tıbbi bitkiler ve dönemsel kokuların tarih derslerine entegre edilmesi, dersi bir "hafıza mekânına" dönüştürmektedir. Mevlana'nın Mesnevi'sinde geçen kokuların sergilendiği Koku Müzesi örneği, bu yöntemin uygulanabilirliğini kanıtlamaktadır. Öğrenci, sadece tahtadaki yazıyı değil, o dönemin kokusunu da hafızasına kodlayarak kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebilir.

Hafıza mekânları sadece fiziksel yapılarla sınırlı değildir; metinler ve ritüeller de güçlü birer hafıza taşıyıcısıdır. İbn Bibi'nin *Selçukname*'si veya İbn Battuta'nın Seyâhâtname'si, dönemin sosyal hayatını, çarşı düzenini ve Ahilik teşkilatını anlatan birer "yazılı hafıza mekânı" olarak değerlendirilmelidir. Bu eserlerin ders kitaplarında sadece birer kaynakça değil, dönemi anlatan yaşayan metinler olarak işlenmesi gerekmektedir. Örneğin, İbn Battuta'nın Konya çarşısındaki gözlemleri, öğrencilere Selçuklu iktisadi hayatını ve esnaf örgütlenmesini (Ahilik) somut bir şekilde anlatma imkânı sunar.

Ayrıca, Selçuklu medreselerindeki **"icazetname törenleri"** veya sultanların tahta çıkış merasimleri (örneğin Alâeddin Keykubad'ın cülusu) gibi ritüellerin drama yoluyla sınıfta canlandırılması, soyut tarih bilgisinin somutlaşmasını sağlamaktadır. Bu tür canlandırmalar, Pierre Nora'nın bahsettiği "geleneksel hafıza"nın modern eğitim ortamında yeniden üretilmesine olanak tanır.

Tez çalışması, Konya'nın hafızasının kesintiye uğramadığını, aksine Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde de katmanlaşarak devam ettiğini göstermiştir. Selçuklu eserlerinin (Alâeddin Camii, İplikçi Medresesi vb.) Osmanlı döneminde de işlevini sürdürmesi, Beylikler

ve Osmanlı dönemine ait seyahatnamelerde bu yapıların zikredilmesi, kültürel sürekliliğin en büyük kanıtıdır. Tarih eğitimi, bu sürekliliği vurgulayarak öğrencilere "kökleri olan bir gelecek" vizyonu kazandırmalıdır. Tanpınar'ın *Beş Şehir* eserinde belirttiği gibi, Konya'daki Selçuklu mirası, şehrin ruhunu oluşturan ve insanla mekân arasında bağ kuran en temel unsurdur.

Eğitimde bu sürekliliğin işlenmesi, öğrencilerin ulusal kimlik bilincini güçlendirecektir. Konya halkının, Karamanoğulları ve Osmanlı mücadelesi sırasında bile kendi yöneticilerine ve şehir hafızasına sadakat göstermesi, yerel tarih bilincinin ulusal tarih bilincine nasıl evrilebileceğinin bir göstergesidir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nin başkenti Konya, sahip olduğu medreseler, camiler, kervansaraylar, saray kalıntıları ve manevi iklimiyle (Mevlana, Sadreddin Konevi) eşsiz bir tarih laboratuvarıdır. Bu tez, bu laboratuvarın kapılarını eğitimcilere açmaktadır. Önerilen modelde tarih dersleri; dört duvar arasından çıkarak müzelerde, ören yerlerinde, dijital simülasyonlarda ve duysal deneyim atölyelerinde işlenen çok disiplinli bir süreç dönüşmektedir.

Devletlerin yaptıkları somut eserlerin işlevlerine göre görme, dokunma ve koklama gibi duyularla aktarımı mümkündür. Ancak duyular ile yapılamayan hoşgörü gibi devletin soyut politikaları somut araçlar vasıtasıyla daha kolay anlatılabilir. Hafıza mekanları soyut ve somut olarak oluşturulurken tarihsel verilerin yanlış kullanımı veya yeterince planlanmamış çalışmalar tarihi gerçekliğe aykırı durumlara sebebiyet verebilir. Böyle durumlara neden olmamak için uygulayıcıların alana hâkim olması gerekmektedir. Bilgi düzeyindeki hakimiyet için metodun akademisyenler ve öğretmenlerce tatbik edilmesi gerekebilir.

7.2. Öneriler

Tarih eğitimi, günümüzde öğrencilerin akademik başarısı odaklı işletilen, ezbere dayalı ve öğrencinin kişisel yeteneklerini ortaya çıkarmakta yetersiz kalan bir yapıdan kurtarılmalıdır. Pierre Nora'nın "Hafıza Mekânları" (Lieux de mémoire) kavramı ışığında geliştirilen bu öneri, tarih derslerini sadece kronolojik bir anlatı olmaktan çıkarıp, mekân ve duyu odaklı bir "hatırlama" sürecine dönüştürmeyi amaçlar. Bu modelde Konya, Anadolu Selçuklu Devleti'nin "Darül-mülk"ü (başkenti) olarak, somut ve soyut hafıza mekânlarının iç içe geçtiği yaşayan bir laboratuvar olarak ele alınmaktadır. Önerilen metodoloji; dijital yeniden üretim, duysal deneyim (koku/ses) ve ritüel canlandırma olmak üzere üç ana sacayağı üzerine oturtulmuştur.

Tarih öğretiminde karşılaşılan en büyük zorluklardan biri, günümüze ulaşamayan veya tahrip olmuş yapıların (kayıp hafıza mekânları) öğrencilere aktarılmasıdır. Selçuklu dönemine ait yirmiyi aşkın medreseden günümüze çok azı ulaşabilmiştir; örneğin Nalıncı Medresesi veya Alâeddin Köşkü gibi yapıların fiziki bütünlüğü bozulmuştur. Öğrencilere, SketchUp veya Tinkercad gibi basit arayüze sahip tasarım programları öğretilerek, İbn Bibi'nin *Selçukname*'si gibi kaynaklarda tasvir edilen ancak günümüzde var olmayan yapıları dijital ortamda çizimleri ve modellemeleri istenmelidir. Örneğin, Mevlâna Müzesi'nin bulunduğu alanın Selçuklu dönemindeki hali olan "Gül Bahçesi" ve Alaeddin Keykubad'ın saray yapısı, öğrenciler tarafından sanal ortamda yeniden inşa edilmelidir. Bu yöntem, öğrencinin sadece pasif bir dinleyici olmasını engeller; onu araştırmaya yönlendirir ve "kayıp" olanı zihninde somutlaştırarak kalıcı bir "bilişsel hafıza" oluşturmasını sağlar. Ayrıca, Darülmülk Müzesi örneğinde olduğu gibi, sultanların yüzlerinin bilimsel verilerle modellenmesi çalışmaları incelenerek, öğrencilerin tarihsel figürlerle empati kurması sağlanmalıdır.

Eğitim bilimlerinde genellikle görme ve işitme duyularına odaklanılırken, bu çalışmada vurguladığı üzere **koku duyusunun (olfaktör hafıza)** gücü devreye sokulabilir. Tezin bulgularına göre koku, hafızada geri getirme süreçlerinde en az görme kadar etkilidir ancak eğitimde ihmal edilmiştir.

Öneri kapsamında sınıf ortamı, geçici bir süreliğine "Selçuklu Koku Atölyesi"ne dönüştürülmelidir. Avrupa Birliği'nin "Odeuropa" projesinden veya Konya'daki Koku Müzesi örneklerinden ilhamla; Selçuklu şifahanelerinde kullanılan tütsüler, gül suyu veya dönemin çarşılarında hissedilen baharat kokuları sınıfa getirilmelidir. Öğrenciler, Selçuklu tıbbını veya sosyal hayatını işlerken bu kokuları deneyimlemelidir. Örneğin, Mevlana'nın Mesnevi'sinde geçen kokuların (gül, misk vb.) tanıtılması, soyut bir edebi metni somut bir hafıza mekânına dönüştürecektir. Buna ek olarak, Selçuklu saraylarında günde beş vakit çalınan ve hükümdarlık alameti olan "**Nevbet**" (davul, zurna, kös) müziği eşliğinde ders işlenmesi, işitsel hafızayı tetikleyerek dönemin atmosferini sınıfa taşıyacaktır.

Hafıza mekânları sadece binalardan ibaret değildir; ritüeller ve metinler de birer hafıza mekânıdır. Önerimizin üçüncü aşaması, Selçuklu sosyal hayatının **metin analizi** yoluyla canlandırılmasıdır.

- **Metin Analizi:** İbn Battuta'nın seyahatnamesi veya Selçuklu vakfiyeleri, ders kitabındaki kuru bilgilerin ötesinde, dönemin yaşayan tanıklarıdır. Öğrencilere, İplikçi

Medresesi vakfiyesindeki kütüphane kuralları (kitap ödünç alma şartları vb.) okutulmalı ve günümüz kütüphaneleriyle karşılaştırma yapmaları istenmelidir. Ayrıca İbn Battuta'nın Konya çarşısındaki Ahi teşkilatı ve esnaf düzenine dair gözlemleri, birincil kaynak üzerinden işlenmelidir.

• **Ritüel Canlandırma:** Medreselerdeki eğitim hayatının anlaşılması için “**İcazetname Törenleri**” sınıfta canlandırılmalıdır. Öğretmen rehberliğinde, bir öğrencinin eğitimini tamamlayıp icazetini (diplomasını) aldığı tören, dönemin kıyafetlerini temsil eden basit aksesuarlar ve ritüellerle (şölen havasında) simüle edilmelidir. Bu drama etkinliği, medresenin sadece taş bir bina değil, yaşayan bir ilim yuvası olduğunu kavratacaktır. Benzer şekilde, Alaeddin Keykubad'ın tahta çıkış merasimi (Cülus) ve halkın ona biat etmesi gibi siyasi ritüeller de canlandırılarak, "devlet-halk bütünleşmesi" kavramı somutlaştırılmalıdır.

Bu metodik öneri, Konya'nın sahip olduğu Selçuklu mirasını (medreseler, türbeler, kervansaraylar) sadece bir gezi rotası olmaktan çıkarıp, tarih derslerinin merkezine yerleştirmektedir. Önerilen modelde; **SketchUp ile kayıp sarayları çizen, gül suyu kokusu eşliğinde Selçuklu tıbbını dinleyen ve icazet törenini canlandıran** bir öğrenci profili hedeflenmektedir. Bu yaklaşım, Pierre Nora'nın ifade ettiği gibi, tarihsel bilgiyi "hafızaya" dönüştürerek, öğrencilerin geçmişle (Anadolu Selçuklu Devleti) ve mekânla (Konya) kopmaz bir bağ kurmasını sağlayacak, ulusal kimlik bilincini güçlendirecektir.

Anadolu Selçuklu temasına sahip müzelerde farklı devletlere ait materyallerin gelişi güzel sergilenmesi, alanı gezenlerin hatıralarında yanlış izlenimler kalmasına yol açabilir. Nitekim böyle durumların yaşanmaması için sergi ve müze alanlarının düzenine kronolojik sıra ve kategorilerine dikkat edilerek hazırlanması yanlış anımsamaların önüne geçebilecektir.

Kırşehir'de bulunan Ahilik Müzesi, Alanya'da Tarihi Alanya Selçuklu Tersanesi gibi Anadolu Selçuklu Devleti sosyal yaşamı ve denizcilik kültürü hakkında müze ve müze bölümlerinin Konya ve ilçelerinde açılması dönemin kültürünü ve sosyal yaşantısını bireylere anlatmakta fayda sağlayabilir.

GENİŞLETİLMİŞ TÜRKÇE ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Tarih Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

HAFIZA MEKÂNLARININ TARİH ÖĞRETİMİNDE KULLANILMASI: “ANADOLU SELÇUKLU DEVRİ KONYA ÖRNEĞİ”

RAMAZAN KARAKUŞ

Hafıza, yalnızca geçmişin depolandığı bir alan değil, şimdiki zamanın ihtiyaçlarına göre yeniden kurgulanan dinamik bir süreçtir. Antik Yunan’daki *Mnemosyne* kavramından modern dönemde Maurice Halbwachs’ın “*Kolektif Hafıza*” teorisine kadar uzanan süreçte hafıza, bireysel olduğu kadar toplumsal bir olgu olarak ele alınmıştır. Pierre Nora, modern dünyada hafızanın kaybolmaya yüz tuttuğunu ve bu nedenle toplumların geçmişle bağ kurmak için “*Hafıza Mekânları*” (*Lieux de mémoire*) yarattığını öne sürer. Bu mekânlar, kimlik inşasında ve tarihsel sürekliliğin sağlanmasında hayati bir rol oynamaktadır. Tez, bu teorik altyapıyı kullanarak tarih eğitiminin ezbere dayalı yapısından kurtulup, mekân ve imge üzerinden işlenen bir yapıya kavuşması gerektiğini savunmaktadır.

Çalışmanın merkezinde, Anadolu Selçuklu Devleti’nin yönetim merkezi ve kültürel kalbi olan Konya yer almaktadır. I. Haçlı Seferi sonrası İznik’in kaybıyla başkent olan Konya, “*Darül-mülk*” ünvanıyla devletin yıkılışına kadar idari ve kültürel merkez olma özelliğini korumuştur. Konya, Selçuklu sultanlarının imar faaliyetleriyle bir Türk-İslam şehrine dönüşmüştür. Şehirdeki yapılar sadece taş ve tuğladan ibaret olmayıp, dönemin sosyo-kültürel hayatını, eğitim anlayışını ve devlet felsefesini yansıtan birer bellek taşıyıcısıdır.

Tezde Konya’daki somut hafıza mekânları; medreseler, camiler, kervansaraylar ve saraylar üzerinden incelenmiştir.

- **Medreseler:** Karatay, İnce Minareli ve Sırçalı Medrese gibi yapılar, dönemin yükseköğretim kurumları olarak öne çıkar. Özellikle İplikçi (Altunaba) Medresesi’nin kütüphanesi ve eğitim sistemi, Selçuklu entelektüel hayatının somut bir göstergesidir.

- **Ticari Yapılar:** Anadolu’yu bir ticaret merkezine dönüştüren **kervansaraylar ve hanlar**, sadece konaklama değil, kültürel etkileşim alanlarıdır. Altunaba Hanı ve Zazadin Hanı gibi yapılar, devletin ticarete verdiği önemi ve vakıf sisteminin işleyişini gösterir.

- **Yönetim Merkezleri:** Şehrin kalbi olan Alâeddin Tepesi’ndeki iç kale, Alâeddin Camii ve günümüze sadece kalıntıları ulaşan **Alâeddin Köşkü**, devletin siyasi gücünü simgeler. Beyşehir’deki Kubadabad Sarayı ise çini sanatındaki figürlü süslemeleriyle Selçuklu saray hayatının ihtişamını ve Orta Asya’dan taşınan simgeleri yansıtır.

Tarih Eğitiminde Uygulama Yöntemleri Çalışmanın en özgün yanı, bu mekânların tarih öğretiminde birer materyal olarak kullanımına dair getirdiği önerilerdir.

Somut ve Soyut Mekân Kullanımı: Mevcut yapılar (müzeler, türbeler) saha gezileriyle incelenirken, günümüze ulaşmayan yapılar (soğan halkaları gibi iç içe geçmiş tarih katmanları)

dijital teknolojiler ve yapay zekâ kullanılarak 3D modellemelerle yeniden canlandırılabilir. Örneğin, Mevlâna Müzesi'nin Selçuklu dönemindeki "çiçek bahçesi" hali veya Alâeddin Keykubad'ın sarayı sanal ortamda öğrencilere deneyimletilebilir.

Duyuların Kullanımı (Koku): Tarih öğretiminde genellikle ihmal edilen *koku duyusu*, hafızayı tetikleyen güçlü bir araç olarak önerilmektedir. Selçuklu dönemine ait kokuların (tütsü, gül suyu vb.) sınıf ortamında kullanılması, öğrencilerin o dönemin atmosferini hissetmelerini ve bilgiyi daha kalıcı hale getirmelerini sağlayabilir.

Metinsel Hafıza Mekânları: İbn Bibi'nin *Selçuknamesi* veya İbn Battuta'nın *Seyahatnamesi* gibi eserler, sadece kaynak değil, dönemin ruhunu taşıyan hafıza mekânları olarak derslerde işlenmelidir. Bu metinler, öğrencilerin kuru siyasi tarih bilgisinin ötesine geçerek halkın sosyal yaşantısını, çarşı-pazar düzenini ve inanç dünyasını anlamalarını sağlar.

Ritüeller ve Canlandırma: Medreselerdeki "*icazetname törenleri*" veya sultanların tahta çıkış merasimleri gibi ritüellerin drama yoluyla canlandırılması, soyut tarih bilgisinin somutlaşmasına ve öğrencinin empati kurmasına yardımcı olur.

KAYNAKLAR

ARŞİV KAYNAKLARI:

BOA. (1322). Müze-i Hümayun Müdüriyeti. Müz. Ark. Arkeoloji Müzesi Evrakı (88/C/703).

BOA. (1323). Müze-i Hümayun Müdüriyeti. Müz. Ark. Arkeoloji Müzesi Evrakı (88/C/961).

BOA. (1278). Başbakanlık Osmanlı Arşivi Sadaret Mektubî Kalemi Mühimme Evrakı. (226-27).

BOA. (1999). Kararlar Daire Başkanlığı. (30-18-1-2/ 1028-479-3).

TELİF ESERLER:

AKALIN-ERYAVUZ, Şebnem. (2022). Kervansaray. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (25.cilt). (ss.299-302.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara. <https://islamansiklopedisi.org.tr/kervansaray>

AKOK, Mahmut. (1968). Konya’da Alâiddin Köşkü Selçuk Saray ve Köşkleri. *Türk Etnografya Dergisi*. (61), ss. 47-75.

AKOK, Mahmut. (1969). Konyada Karatay Medresesi Rölöve ve Mimarisi. *Türk Arkeoloji Dergisi*. (30), ss.5-28.

AKOZAN, Feridun. (1963). *Türk Han ve Kervansarayları*. Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları:1. İstanbul.

AKÖZ, Alaattin. (2023). *Selçuklu’dan Cumhuriyet’e Konya Şehir İçi Hanları*. Karatay Belediyesi Kültür Yayınları. Konya.

AKURGAL, Ekrem. (1998). *Türkiye’nin Kültür Sorunları*. Bilgi Yayınevi. Ankara.

AKURGAL. Ekrem. (1990). *Anadolu Uygarlıkları*. (3. Baskı). Net Yayınları. İstanbul.

ARIK, Rüçhan. (2000). *Kubad Abad Selçuklu Saray ve Çinileri*. Türkiye İş Bankası Yayınları. İstanbul.

ASLANAPA, Oktay. (1989). *Türk Sanatı*. (2. baskı). Remzi Kitabevi. İstanbul.

ASSMANN, Jan. (2015). *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı, Hatırlama ve Politik Kimlik*. (3.baskı.) Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

ATASOY, Fahri. & KILICI, Ali. vd. (2016). *Kervansaray Yolu Kayseri- Konya Orta Anadolu Hattı Rehber Kitap*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara.

ATÇEKEN, Zeki. (1991). İplikçi (Akun-Aba) Medresesi'nin Bilinmeyen Bir Yönü ve Osmanlılar Zamanında Bakımı ve Kullanılması. *Vakıflar Dergisi*. (22). ss.315-321

ATÇEKEN, Zeki. (1998). Konya Şer'iyye Sicil Kayıtlarına Göre Konya Selçuklu Medreselerinde Osmanlılar Zamanında Görev Yapan Müderrisler. *Yeni İpek Yolu Konya Ticaret Odası Dergisi*. (Özel Sayı). ss.53-62.

ATÇEKEN, Zeki. (2016). Osmanlılar Zamanına Ulaşan Selçuklu Medreseleri ve Müderrisleri, *Yeni Türkiye*. 22(91), ss.652-662.

ATKINSON & HILGARD. (2021) *Psikolojiye Giriş Genişletilmiş ve Güncelleştirilmiş 14. Edisyon*. (Çev. Öznur Öncül & Deniz Ferhatoğlu). Arkadaş Yayınevi. (8.Baskı). Ankara.

ATKINSON, R. C., & Shiffrin, R. M. (1968). Human Memory: A Proposed System and Its Control Processes. In K. W. Spence, & J. T. Spence (Eds.), *The Psychology of Learning and Motivation: Advances in Research and Theory* (Vol. 2, pp. 89-195). New York: Academic Press.

AYDIN, Hakan. (2008). Sinemanın Taşrada Gelişim Süreci: Konya'da İlk Sinemalar Ve Gösterilen Filmler. 1910–1950. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (19), ss.61-74.

AYKUT, Abdulsait Sait. (1999). İbn Battûta, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (19. Cilt.). (ss.361-368.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-battuta>.

BAHAR, Hasan. (1994). Konya Çevresi Tarih Araştırmaları 1 : Hititler'den Romalılar'a Kadar İsauria Bölgesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (9-10). Ss.219-246.

BAKIRCI, Naci. & ŞENTÜRK, Sema. (2023). 750 Senelik Miras Mevlânâ Müzesi. *Dârülmülk Dergisi*. (3). Ss.19-35.

BALIK, İbrahim. (1998). Anadolu Selçukluları Döneminde Konya'nın Başkent Oluşu ile İlgili Genel Bir Değerlendirme. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. (1). ss.147-154.

BAYAT, Ali Haydar. (2016) *Tıp Tarihi*. (3.baskı). Zeytinburnu Belediyesi Yayınları. İstanbul.

BEKTAŞOĞLU. Mustafa. (2009). *Anadolu'da Türk İslâm Sanatı*. DİB Yayınları. Ankara

BERGSON, Henri. (2007). *Madde ve Bellek Beden-Tin İlişkisi üzerine Deneme*. Dost Kitabevi. Ankara.

ŞEHİTOĞLU-OK, Betül. (2022) *Göç-Hafıza-Mekân: Fenomonolojik Bir Araştırma*. Sakarya Üniversitesi Yayınları. Sakarya.

BERK, Fatih Mehmet. (2014). Küçük Asya. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 12(1-2), ss.263-278.

BİÇEL, Çağan. (2013). *Dijital Çağda Bir Hafıza Mekânı Olarak Sosyal Medya*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

BORING. Edwin, Garry. (1929). *A History of Experimental Psychology*. The Century Co. New York.

BROCKELMANN, Carl. (2024). *İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi*. (Çev. Neşet Çağatay). Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

BÜYÜKÖZTÜRK, Şener. & KILIÇ, Ebru. vd. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (19. Baskı.). Pegem Akademi. Ankara.

CARRUTHERS, Marry. (2008). *The Book of Memory: A Study of Memory in Medieval Culture* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

CEBECİ, Suat. (2010). *Bilimsel Araştırma ve Yazma Teknikleri* (3. baskı). Alfa Yayınları.

CICERO, (1964) *Ad C. Herennium de ratione dicendi: Rhetorica ad Herennium*. (Çev. Harry Caplan). (Yeniden basım). Harvard University Press.

CICERO, (1967). *In Twenty-Eight Volumes III, De Oratore, in Two Volumes I. Book I, II*. (Ed.H. Rackham. M.A.). (Çev.E.W Sutton, & B.C.L., M.A.). (Yeniden Basım). Harvard Univerity. Press. London.

CONNERTON, Paul. (2014). *Toplumlar Nasıl Anımsar ?*. (2.Baskı). (Çev.Alâeddin Şenel). Ayrıntı Yayınları. İstanbul.

ÇALAK, Işıl Ekin. (2012). Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği, Almanya. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*. 8(13). s.34-47.

ÇAPKIN, Ömer. (2018). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Hafıza Mekanları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

ÇAYCI, Ahmet. (2016). *Seyahatnamelerde Konya*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. Konya.

DEMİR, Fatih. (2019). *Anadolu Selçuklu Dönemi Medreseleri ve Medrese Eğitimi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.

DEMİRHAN-ERDEMİR, Ayşegül. (2014). *Tıp Tarihi*. Nobel Tıp Kitapevi. İstanbul.

DERVİŞ AHMED ÂŞIKÎ, (2013). *Aşıkpaşazâde Tarihi*. (Haz. Ayşenur Kala). Kamer Yayınları. İstanbul.

DİMEZ, Sinan. (2015). Türkiye Selçuklu Devleti'nde Sosyo Kültürel Hayat ve Tokat'a Etkisi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), ss.797-827. <https://doi.org/10.21547/jss.256753>

DOKTOR NAZMÎ. (2009). *Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Konya Vilayeti*. (Haz: Mehmet Karayaman). Çizgi Kitabevi. Konya.

DRAAISMA, Douwe, (2014). *Bellek Metaforları Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*, (1.baskı.), Metis Yayınları. İstanbul.

ERTAN, Veli. (1969). Karatay Medresesi. *İslam Medeniyeti Dergisi* 2(24), ss.44-45.

EVLİYA ÇELEBİ. (2006). Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: Konya- Kayseri- Antakya- Şam- Urfa- Maraş- Sivas- Gazze- Sofya- Edirne. (Haz: Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). (1. Baskı). Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.

EYİCE, Semavi. (1971). Konya'nın Alaeddin Tepesinde Selçuklu Öncesine Ait Bir Eser: Eflatun Mescidi. *Sanat Tarihi Yıllığı*. (4), ss.269-302.

EYİCE, Semavi. (1989). Alâeddin Camii. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (2.cilt). (ss.324-327). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. <https://islamansiklopedisi.org.tr/alaeddin-camii--konya>.

GOODY, Jack. (2011). *Yaban Akılın Evcilleştirilmesi*. (Çev.Koray Değirmenci). Pinhan Yayıncılık. İstanbul.

GORDLEVSKI, Vlademir Aleksandroviç. (1988). *Anadolu Selçuklu devleti*. (Çev: Azer Yaran). Onur Yayınları. Ankara.

GÜÇHAN, Ayşegül. (2024). Bir Hafıza Mekânı Olarak Paşabahçe Cam Fabrikası. *Beykoz Akademi Dergisi*, 12(1), ss.216-232

GÜNDÜZ, Tufan. (2024). *Bozkırın Efendileri; Türkmenler Üzerine Makaleler*. Yeditepe Yayınevi. (7. Baskı). İstanbul.

GÜNEL, Gökçe. (2010). Anadolu Selçuklu dönemi'nde Anadolu'da İpek Yolu - Kervansaraylar -Köprüler. *Kebikeç İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, (29). Ss.133-146.

GÜRAN, Ceyhan. (1976). *Türk Hanlarının Gelişimi ve İstanbul Hanları Mimarisi*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları. İstanbul.

HACIGÖKMEN, Mehmet Ali. (2011). I. Alaeddin Keykubat dönemi emirlerinden Atabey Bedreddin Gühertas (Gevhertas) (D. ?-Ö. 1262). *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 30(50), ss.119-136.

- HACIGÖKMEN, Mehmet Ali. (2011). Türkiye Selçukluları Zamanında Konya'nın Devlet Merkezi Oluşu. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (29), ss.231-260.
- HACIGÖKMEN, Mehmet Ali. (2019). *Türkiye Selçuklu Başkentleri İznik ve Konya*. Çizgi Kitabevi. Konya
- HALBWACHS. Maurice. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (Çev. Büşra Uçar). Heretik Yayınları. Ankara.
- HAVELOCK, Eric, Alfred. (2015) *Platon Filozof Şaire Karşı*. (Çev. Adem Beyaz). Pinhan Yayıncılık. İstanbul.
- İBN BATTÛTA. (2000). *İbn Battuta Seyhatnamesi*. (Çev. A. Sait Aykut). (2.Baskı). Yapı Kredi Yayınları. İstanbul.
- İLGÜREL, Mücteba. (1993). Çaka Bey. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (8.Cilt). (ss.186-188). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul. <https://islamansiklopedisi.org.tr/caka-bey>.
- İPÇİOĞLU, Mehmet. (2009). Gertrude Bell'in Anılarında Konya. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (21), ss.249-253.
- İPÇİOĞLU, Mehmet. (2014). Selçuklu Başkenti Konya'nın Osmanlı Dönemi Hâfıza Mekanları. *Uluslararası Malazgirt'ten Osmanlı'ya Selçuklu Sempozyumu*.
- KAFESOĞLU. İbrahim. (1972). *Selçuklu Tarihi*. Milli Eğitim Basımevi. İstanbul.
- KAFESOĞLU. İbrahim. (1998). *Türk Milli Kültürü*. (16.Baskı). Ötüken Neşriyat. İstanbul.
- KAMHI, Reysi. (2013). *Değişen Kent Ortamında Hafıza Mekân ve Sanat Yapıtı İlişkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- KARA, Mevlüt. (2020). Eğitim Paydaşlarının Görüşleri Doğrultusunda Türk Eğitim Sisteminin Sorunları. 3(21). *KEFAD Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*. ss.1650-1694.
- KARACAN, Asiye. & ŞELE, Mehmet Fatih. & SÖYLEYİCİ, Vedat. (2019). (Ed. Kemal Özkurt). *Ortaöğretim Güzel Sanatlar Lisesi Türk İslam Sanatı Tarihi 11 ders kitabı* (2. baskı). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.

KARAKAŞ, Veysel Can. (2019). *Macar Milli Kimliğinin Bir Parçası Olarak Macaristan'daki Osmanlı/Türk Karşısı Hafıza Mekanları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

KARPUZ, Haşim. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri 42 I-II-III*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

KARS, Rümeysa. (2019). Osmanlı'da Ticarî Yol Sistemi ve Taşımacılık: Konya Örneği (1700-1750). *Journal of Universal History Studies*, 2(2), ss.296-307. <https://doi.org/10.38000/juhis.582506>.

KAYA, Seyfettin. (2020). Üçüncü Haçlı Seferi Sırasında I. Barbarossa'nın Konya'yı İşgali ve Yağmalaması (17-23 Mayıs 1190). *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi*. Cilt 3. Sayı 1. ss.152-168.

KEMALOĞLU, Muhammet. (2015). XI.-XIII. Yüzyıl Türkiye Selçuklu Devletinde Eğitim-Öğretim (Medreseler). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*. 2(5). Ss.89-106.

KESİK, Muharrem. (2013). Kubad Abad Kazısında Bulunan Bir Grup Kürevî Konik Kap. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 53 (2). Ss.345-363

KIRCI, Arzu Beril. (2015). *Zamana Direnmek: Kişisel Hafıza Mekanları*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

KOCA. Selçuk Kürşad. (2017). Türk Kültürünün Gelecek Kuşaklara Aktarılmasında Sembollerin Önemi. 11(5). *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*. ss.530-554.

KONYALI, İbrahim Hakkı. (1968). Bir Hüccet İki Vakfiye Konya'da Atabekiye medresesi hücceti — Karamanoglu Alâeddin Beyin vakfiyesi — Melek Hatun'un Karaman'daki Hatuniye Medresesinin ve türbesinin vakfiyesi. *Vakıflar Dergisi*. 7(7). Ss.97-110.

KONYALI, İbrahim Hakkı. (2007). *Abide ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*. (<https://www.scribd.com/document/713685832/AB%C4%B0DELER%C4%B0-VE->

K%4%B0TABELER%C4%B0YLE-KONYA-TAR%C4%B0H%C4%B0-DR-
%C4%B0BRAH%C4%B0M-HAKKI-KONYALI. Er. Tar: 01.01.2025)

KÖSTÜKLÜ, Nuri (2016). *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Araştırmaları-I*. (4.Baskı). Çizgi Kitabevi. Konya.

KÖSTÜKLÜ, Nuri. (2016). *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*. (2.Baskı). Çizgi Kitabevi. Konya.

KUNDURACI, Osman. (2018). Konya-Alanya Güzergâhındaki Selçuklu Kervansaraylarının Eşrefoğlu Beyliği'ne Sunduğu Katkıları. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi*. (6). ss.181-208

KUTLU, İbrahim. (1992). *XIX. Yüzyıl İlk Yarısında Konya Medreseleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi].Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

KUTLU-ABU, Neşe. BACANAK, Ahmet. & GÖKDERE, Murat. (2016). Öğretmen Adaylarının Türk Eğitim Sisteminin Sorunlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1). ss.287-307.

KÜÇÜKDAĞ, Yusuf. & ARABACI, Caner. (2016) *Selçuklular ve Konya*. Çizgi Yayınevi. Konya.

LAURENT, Jean. (1988). Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei ve Bizans. (Çev. Yaşar Yücel). *Belleten*, 52(202), ss.219-226.

LEEMANS, I., Tullett, W., Verbeek, C., Ehrich, S. C., McLean, K., Bembibre, C., & Michel, V.-A. (2023). Knowing by sensing: How to teach the history of smell. *The American Historical Review*. 128(3), ss.1250-1264.

LOCKE, John. (2000). *İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (I-II.Kitap)*. (Çev. Meral Delikara Topçu). (2.Baskı). Öteki Yayınevi. Ankara.

LURIA, A. R. (1968). *The mind of a mnemonist: A little book about a vast memory* (L. Solotaroff, Çev.). Basic Books.

MEB. (2019). *Türk İslam Sanatı Tarihi 11 Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. (2. Baskı). Ankara.

MEB. (2025). *Tarih Ders Kitabı 10*. (Ed. Selahattin Kaymakcı &vd.). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları. Ankara.

MERT, Hilal. (2020). *Sosyal Bilgiler Derslerinde Yeni Bir Bakış “Hafıza Mekanları”*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Antalya.

MİLLER, George Armitage. (1962). *Psychology The Science Of Mental Life*. Hutchinson & Co. London.

NİZAMÜ’L-MÜLK. (2016). *Siyasetname*. (Çev. Mehmet Taha Ayar). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. İstanbul.

NORA, Pierre. (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev: Mehmet Emin Özcan). Dost Kitabevi. Ankara.

ODABAŞI, Zehra. (2016). Karatay Medresesi’nin Biçimlendirilmesi ve Mimari Anlam Boyutu. *Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi* (5), ss.253-270.

ODABAŞI, Zehra. (2025). *Bir Medeniyetin Aynası Türkiye Selçuklu Dönemi Vakıfları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

ONG, Walter, Jackson. (2002). *Orality and literacy: The technologizing of the word*. Routledge. London & New York.

ÖGEL, Semra. (1994). *Anadolu’nun Selçuklu Çehresi*. Akbank Yayınları Kültür ve Sanat Yayınları. İstanbul.

ÖNGE, Mustafa. (2011). *19. Yüzyıldan Günümüze Konya Alaeddin Tepesi’ndeki Kültürel Varlıkların Korunması*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Ortadoğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

ÖNGÜL, Ali. (2017). *Anadolu Selçukluları*. Çamlıca Basım Yayın. İstanbul.

ÖZCAN, Ali. (2024). İnsuyu-Konya’dan Bir Geç Hitit Steli. *BELLETEREN*. 88(312), ss.375-405.

ÖZÇELİK, İsmail. (2011). *Tarih Araştırmalarında Yöntem ve Teknikler* (1. Baskı). Nobel. Ankara.

ÖZDEMİR, Hacı Ahmet. (2011). *Moğolların Anadolu'yu İstilasında Üç Dönem*. Konya.

ÖZGÜDENLİ, Osman Gazi. (2012). Vakfiye. TDV İslam Ansiklopedisi. (42.Cild.) (ss.465-467.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. İstanbul.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/vakfiye#1>

PLATON. (2010). *Diyaloglar*. (7.Baskı). Remzi Kitapevi. İstanbul.

RICOEUR, Paul. (2012). *Hafıza, Tarih, Unutuş*. METİS Yayınları. İstanbul.

ROSSI, Paolo. (2006). *Logic and the art of memory the quest for a universal language*. (Çev. Stephen Clucas). (Yeniden basım). Continuum International Publishing.

ROTHBERG, Michael. (2010). Introduction: Between Memory and Memory: From Lieux de mémoire to Noeuds de mémoire. Yale French Studies. Yale University Press. (118-119). ss.3–12. <http://www.jstor.org/stable/41337077>

SALLÂBÎ, Ali Muhammed. (2018). *Selçuklular Batını Fitnesine ve Haçlı Savaşına Karşı Bir İslami Mücadele Projesinin Doğuşu*. (2. Baskı). Ravza Yayınları. İstanbul.

SCHILTBERGER, (1995). *Johannes. Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*. (Çev. Turgut Akpınar). İletişim Yayınları. İstanbul.

SEVİM, Ali. & MERÇİL, Ali. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilât ve Kültür*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

SEVİM, Ali. (1988). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi (Başlangıçtan 1086'ya Kadar)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara

SEVİM, Ali. (2003) “Malazgirt Muharebesi”. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (27.Cilt.) (ss.481-483). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Ankara.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/malazgirt-muharebesi>.

SEVİN, Veli. (2024). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Türk Tarih Kurumu Basımevi. Ankara.

SORABJI, Richard. (1972). *Aristotle on memory*. Brown University Press. Rhode Island.

SÜMER, Faruk. (2001). Karamanoğulları, *TDV İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt.24). (ss.454-460.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları İstanbul.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/karamanogullari>.

ŞAHİN, Mustafa Kemal. (2018). Konya ve Çevresinde Bulunan Anadolu Selçuklu Dönemine Ait Bazı Hanlar Üzerine Yorumlamalar. *History Studies*. 10(5). ss.173-204.
doi.org/10.9737/hist.2018.627.

ŞALGAM, Mahmut. BUCAK, Mahmut., & BUCAK, Kadriye. (2023). Selçuklular Döneminde Eğitim ve Öğretim Faaliyetleri. *Kültür Araştırmaları Dergisi*. (19). ss.349-369.
<https://doi.org/10.46250/kulturder.1351755>

ŞEMAN-DOĞAN, Nermin. (2013). Ortaçağ'da Anadolu'nun Eğitim Mekanları Selçuklu Medreseleri- Darüşşifalarından Örnekler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 28(2) ss.429-443.

ŞİMŞEK, Ahmet. & KAYMAKCI, Selahattin. (2025). *Okul Dışı Tarih Öğretimi Kuram ve Uygulama*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara.

TANPINAR, Ahmet Hamdi. (2019). *Beş Şehir*. (45. Baskı). Dergâh Yayınları. İstanbul.

TAŞBAŞ, Erdal. (2018). 21. Yüzyıla Kadar Türkiye'de Tarih Öğretimi ve Hedefleri. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(2). ss.173-188.

TULLETT, William. (2023). *Smell and the past: Noses, archives, narratives*. Bloomsbury Academic. London.

TULVING, Endel. & DONALDSON Wayne. (1972). *Organization of Memory*. Academic Press.

TUNCER, Bayram., & ŞAFAK, Leyla. (2022). Tarihi Coğrafya Açısından XVI. Yüzyıl'da Konya Şehri ve Şehirsel Fonksiyonları. *19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi*. 3(3), ss.319-333. <https://doi.org/10.52835/19maysbd.1143577>

TUNÇ, Ahmet., & Çarkıt, Merve. (2019). Nizamülmülk'ün Yönetim Anlayışı Çerçevesinde Kamu Yönetimine Katkıları. *Management and Political Sciences Review*, 1(2), ss.29-51.

TURAL, Ayşegül. (2024). Kültür Aktarımı Bağlamında Hafıza Mekânlarına Bakış. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (38). ss.788-804. DOI: 10.29000/rumelide.1439734.

TURAN, Osman. (1947). Şemseddin Altun-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı. *BELLETEN*, 11(42), ss.197-236. <https://doi.org/10.37879/ttkbelleten.1362851>.

TURAN, Osman. (2016). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. (20. Baskı). Ötüken Yayınları. İstanbul.

TURAN, Osman. (2018). *Selçuklular Zamanında Türkiye*. Ötüken Yayınevi. (16. Baskı). İstanbul.

TÜĞEN -ERSÖZ, Arzu. (2019). Kültürel bir değer olarak kervansaraylar. B. Gonencgil, T. A. Ertek, I. Akova ve E. Elbasi (Ed.), 1st Istanbul International Geography Congress Proceedings Book (s. 126-134) içinde. İstanbul.

UYANIK, Necmi. & BERK, Fatih Mehmet. (2016). Mekân - Şehir Ve Medeniyet Bağlamında Çatalhöyük. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. (1). ss.1-13.

UZ, Mehmet Ali. (2015). *Tarihi Konya Mahalleleri Serisi 9: Mihmandar*. Konya Büyük Şehir Belediyesi. Konya. (<https://www.dijitalkitabim.com/dijital-kitaplar/tarihi-konya-mahalleleri/>)

ÜLGEN, Pınar. (2012). Geç Ortaçağ Avrupasında Pazar ve Panayır İlişkisinin Ticaret Hayatındaki Rolü ve Türk İslam Dünyasındakilerle Karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 5(21). ss.359-381.

WANG, Siyi. (2020). Museum as a sensory space: A discussion of communication effect of multi-senses in Taizhou Museum. *Sustainability*. 12(7). 3061. Ss.1-19. <https://doi.org/10.3390/su12073061>

YAMAN, Abdulsamet. & ARSLAN AKGÜL, Eda. & ARSLAN, Cihan. (2018). Anadolu Selçuklu Devleti'nin Yönetim Yapısı. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*. (40). s.157-171.

YASA, Azize Aktaş (2016) Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Konya Yapılarında Malzeme Kullanımı ve Yapım Teknikleri. *Vakıflar Dergisi*. (45). ss.143-177.

YATES, Frances, Amelia. (2020). *Hafıza Sanatı*. (Çev. Ayşe Deniz Temiz). Metis Yayınları. İstanbul.

WEB KAYNAKLARI

----- (2015). *Anadolu Selçuklu Devletinde müşterek saltanat döneminde üç sultan adına darp edilen sikke*. Tarih Bilimleri. (<https://www.tarhibilimleri.com/anadolu-selcuklu-devletinde-musterek-saltanat-doneminde-uc-sultan-adina-darp-edilen-sikke.html> Er. Tar: 11.12.2025).

AKSOY, Mustafa. (Yapımcı). AKSOY, Murat. (Yönetmen). (2023). Konya (34.Bölüm) [TV belgesel dizisi bölümü]. Evliya Çelebi içinde. TRT 2.

ANAMED. (2016). *Koku ve Şehir*. Koç Üniversitesi. (<https://anamed.ku.edu.tr/koku-ve-sehir/>. Er. Tar: 08.12.2025).

ARABACI, Caner. (2022). *Karatay Medresesi (1251)*. Türk Maarif Ansiklopedisi. (<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/karatay-medresesi/#yazar-1>. Er. Tar:30.10.2025.).

Arkeofili. (2022). *Boncuklu Höyük'te Tarıma Geçişin İlk İzleri Ortaya Çıkıyor*. Arkeofili.com. (<https://arkeofili.com/boncuklu-hoyukte-tarima-gecisin-ilk-izleri-ortaya-cikiyor/>. Er. Tar. 10.12.2025)

BAŞ, Burak. (2016). *Anadolu'nun Bilinen İlk İnsanı: Denizli Adamı İnfografik*. Arkeofili.com. (<https://arkeofili.com/anadolunun-bilinen-ilk-insani-denizli-adami-infografik/>. Er. Tar: 09.12.2025).

DOĞAN, Abdullah. (2024). *Mesnevi'de adı geçen 12 esans, obruk manzaralı otelin koku müzesinde sergileniyor*. Anadolu Ajansı. (<https://www.aa.com.tr/tr/kultur/mesnevide-adi-gecen-12-esans-obruk-manzarali-otelin-koku-muzesinde-sergileniyor/3373989> Er. Tar: 15.11.2025).

École normale supérieure. (t.y.). *Grandes dates*. https://www.ens.psl.eu/en/grandes_dates. Er. Tar: 17.12.2025.).

Google LLC. (2025) *Konya Alaaddin Tepesi ve çevresi*. Googlemaps. (<https://www.google.com/maps/d/u/0/> Er. Tar: 27.10.2025).

Google LLC. (2025). *NotebookLM*. (<https://notebooklm.google.com/> Er. Tar: 17.10.2025).

Google LLC. (2025). *NotebookLM*. (<https://notebooklm.google.com/> Er. Tar: 17.10.2025).

Holymolly Ltd. (2025). *Tripo AI*. <https://www.tripo3d.ai/> Er. Tar: 08.12.2025.

<https://notebooklm.google.com/> Er.Tar: 17.10.2025.

<https://www.google.com/maps/d/u/0/> Er.Tar: 27.10.2025

İHLAS HABER AJANSI Kültür Sanat, (2024). Konya’da Nasreddin Hoca Bellek Merkezi Açıldı. (<https://www.iha.com.tr/konya-haberleri/konyada-nasreddin-hoca-bellek-merkezi-acildi-67454460>. Er. Tar: 11.12.2025).

Kaedim Inc. (2025). *Kaedim*. <https://www.kaedim3d.com/> Er. Tar: 09.12.2025.

KANDELL, Jonathan. (2025). Pierre Nora, 93, Who Probed Role Of Memory in The Writing Of History, Dies. New York Times. (<https://www.nytimes.com/2025/06/03/books/pierre-nora-dead.html>. Er. Tar: 25.12.2025).

KAYABAŞI, Selman. & FINDIK, Ertuğrul. (Yapımcı). SANCAKLI, Selahattin. (Yönetmen). (2018). *Direnış Karatay-Son Selçuklu Kahramanı* [Film]. KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.

Kayserim.net. (2024). *I. Alaeddin Keykubad Dönemi (1220-1237 / H.616-634)*. <https://www.kayserim.net/haber/21650317/i-alaeddin-keykubad-donemi-1220-1237-h616-634> Er. Tar: 11.12.2025).

Kubbealtı Lugatı. (t.y.). Kâgir. İçinde *Kubbealtı Lugatı: ansiklopedik Türkçe Sözlük*. (<https://lugatim.com/s/K%C3%82G%C4%B0R>. Er. Tar: 02.11.2025).

LORD, Albert Bates. (2000). *The singer of tales*. (S. Mitchell ve G. Nagy,). (2.baskı). Harvard University Press. (http://nrs.harvard.edu/urn-3:hul.ebook:CHS_LordA.The_Singer_of_Tales.2000. Er. Tar:26.11.2025.).

MACARTHUR, John. R. (2025). Speaking Of Pierre Nora. (<https://harpers.org/2025/09/speaking-of-pierre-nora-john-r-macarthur-publishers-note/>. Er. Tar: 26.12.2025).

Meshy LLC. (2025). *Meshy-5*. <https://www.meshy.ai> Er. Tar: 10.12.2025.

Metasteps P.C. (t.y.). *Metasteps*. (<https://metasteps.com/>. Er. Tar: 26.12.2025.).

NORA, Pierre. (1980). *À propos de la revue Le Débat (Le Débat dergisi hakkında)*. Le Débat. (<http://le-debat.gallimard.fr/> Er. Tar:17.12.2025.).

Odeuropa. (t.y.). *Odeuropa: Negotiating Olfactory Heritage in Early Modern Europe*. (<https://odeuropa.eu/>Er. Tar: 08.12.2025).

T.C. Konya Valiliği. (2019). *Zamanı Aşan Şehir Konya*. (<http://www.konya.gov.tr/konya-tarihi>. Er. Tar: 08.10.2025.)

T.C. Konya Valiliği. (t.y.). *Selçuklu Sarayı*. (<http://www.konya.gov.tr/selcuklu-sarayi>. Er. Tar: 02.11.2025).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). (<https://muze.gov.tr/muzeler>. Er. Tar: 10.12.2025).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Ahilik Müzesi - Kırşehir*. Türkiye Kültür Portalı. (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kirsehir/gezilecekyer/ahilik-muzesi>. Er. Tar: 10.12.2025

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Coğrafi konum*. Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (<https://konya.ktb.gov.tr/TR-370533/cografik-konum.html> Er. Tar: 09.12.2025).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Mevlâna Müzesi*. Turkish Museum. (<https://muze.gov.tr/muze-detay?DistId=MEV&SectionId=MEV01>. Er. Tar: 12.12.2025).

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Mevlâna Müzesi*. Kültür Portalı. (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/mevlana-muzesi>. Er. Tar: 15.11.2025.).

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (t.y.). *Eğitimde FATİH projesi*. (<http://fatihprojesi.meb.gov.tr/> Er. Tar: 09.11.2025.).

TAŞDİKEN, Yasin. (Yapımcı). & TAŞDİKEN, Atalay. (Yönetmen), (2020). Atatürk'ün Konya ziyareti. (43. Bölüm). [Belgesel]. *Tarihin Ruhu* içinde. AT Yapım Film ve Prodüksiyon Hizmetleri. TRT 2.

TEKDEN Kemal. & BOZDAĞ, Mehmet. (Yapımcı). (2014–2019). *Diriliş Ertuğrul* [TV dizisi]. Tekden Film; TRT.

UNESCO World Heritage Centre. (t.y.). *Neolithic Site of Çatalhöyük*. <https://whc.unesco.org/en/list/1405/>. Er. Tar: 10.12.2025).

ÜLGEN, Melih. (Yönetmen). (1971). *Nasreddin Hoca* [Film]. Topkapı Film.

WINTER, Jay. (2025). In Memoriam: Pierre Nora (1931-2025). Memory Studies Association. (<https://www.memorystudiesassociation.org/in-memoriam-pierre-nora-1931-2025/>. Er. Tar: 26.12.2025).

YAŞAR, Hasan. (t.y.). Faik Bey. *Konya Ansiklopedisi*. (<https://www.konyapedia.com/makale/1457/faik-bey> Er. Tarih: 17.12.2025).

EKLER

EK-1:

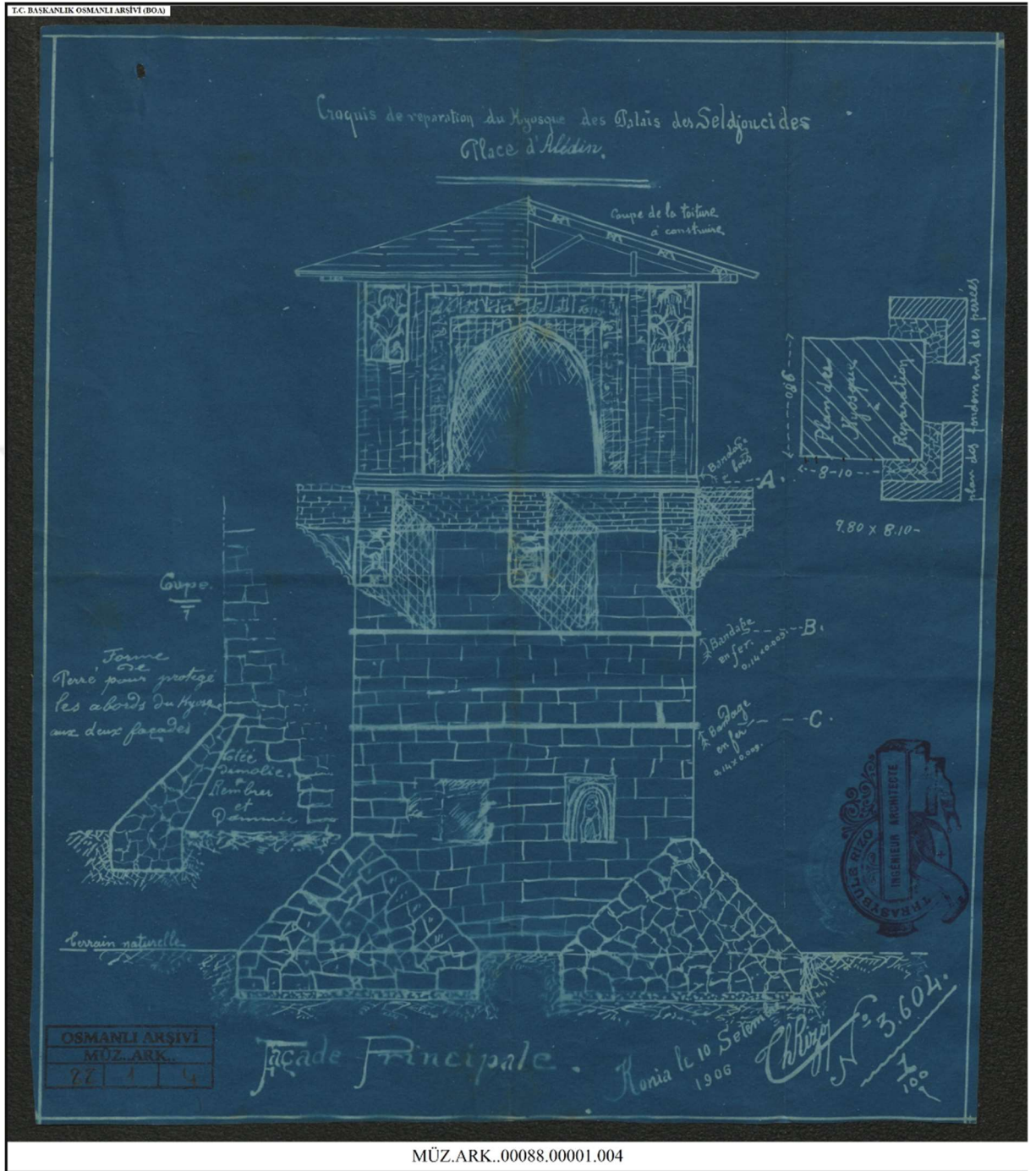

Sultan Mesud dönemine ait Anadolu Selçuklu Devri Sikke Örneği
(https://www.tarihbilimleri.com/anadolu-selcuklu-devletinde-musterek-saltanat-doneminde-uc-sultan-adina-darp-edilen-sikke.html#google_vignette. Er. Tar: 11.12.2025).

I. Alaaddin Keykubad dönemi Sikke Örneği (https://www.kayserim.net/haber/21650317/i-alaeddin-keykubad-donemi-1220-1237-h616-634#google_vignette. Er. Tar: 11.12.2025).

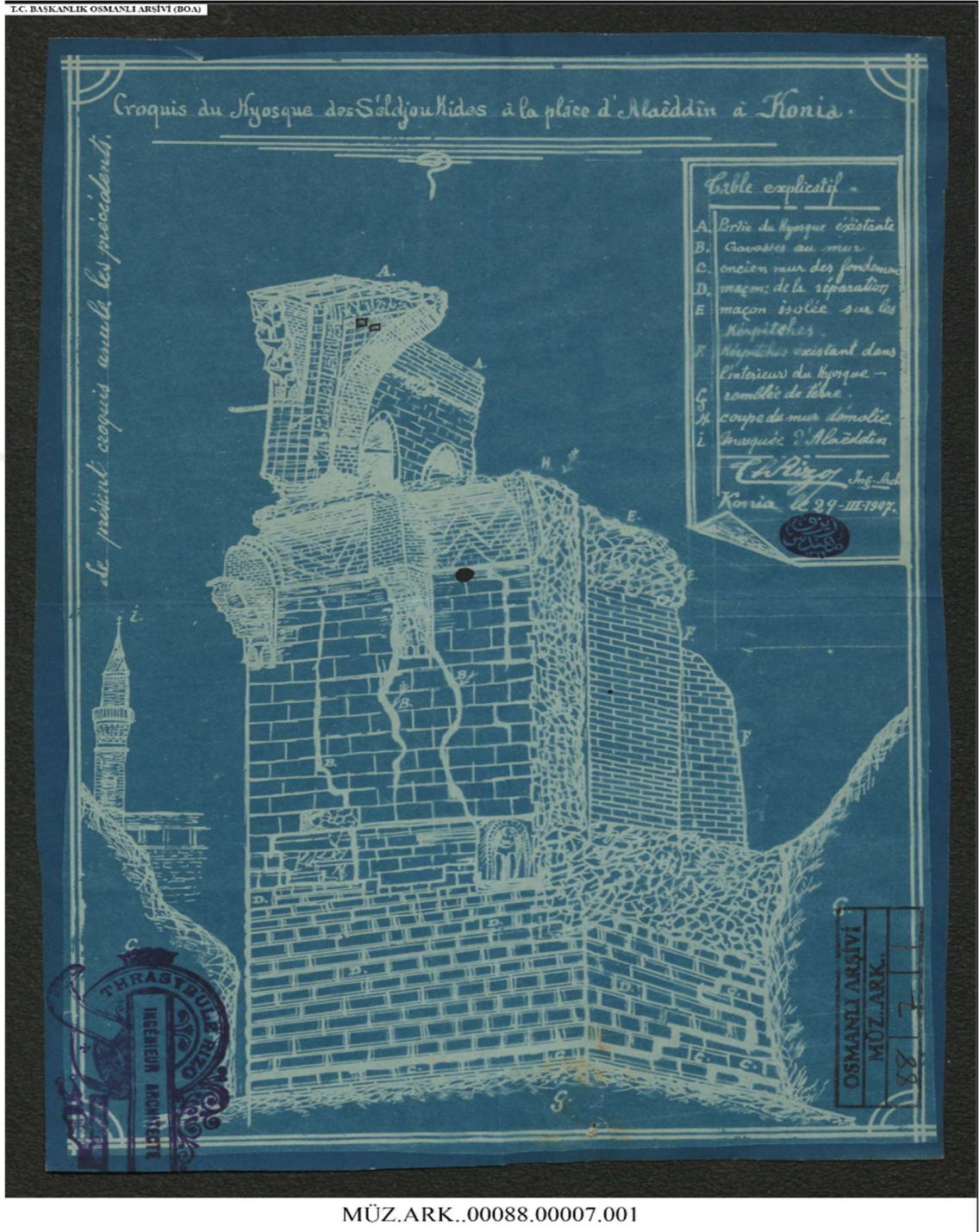
EK-2:

MÜZ. ARK..00088.00001.004

BOA (1322), Müze-i Hümayun Müdüriyeti. Müz. Ark. Arkeoloji Müzesi Evrakı (88/C/703).

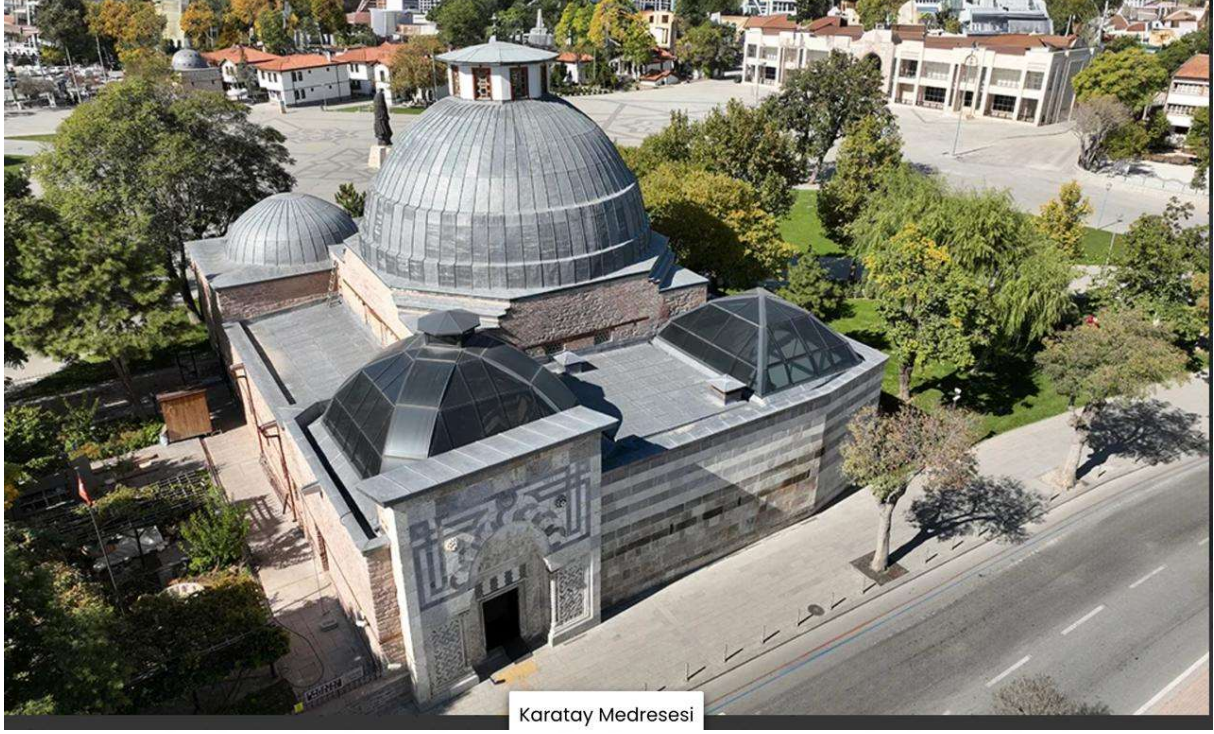
EK-3:

BOA (1323), Müze-i Hümayun Müdüriyeti. Müz. Ark. Arkeoloji Müzesi Evrakı (88/C/961).

EK-4:

Konya Şehir merkezinde konumlanmış olan Anadolu Selçuklu Devri Hafıza Mekânı
örneği: KARATAY MEDRESESİ (Arabacı, 2022).
(<https://turkmaarifansiklopedisi.org.tr/karatay-medresesi/#yazar-1>. Er.Tar:30.10.2025.)

EK-5:

Konya Şehir merkezi içerisinde bulunan Anadolu Selçuklu Devri alimlerinden Hz. Mevlânâ'nın türbesinin bulunduğu ve geçmişten günümüze kültürel bir hafıza mekânı MEVLÂNÂ TÜRBESİ (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/konya/gezilecekyer/mevlana-muzesi>. Er. Tar: 15.11.2025).

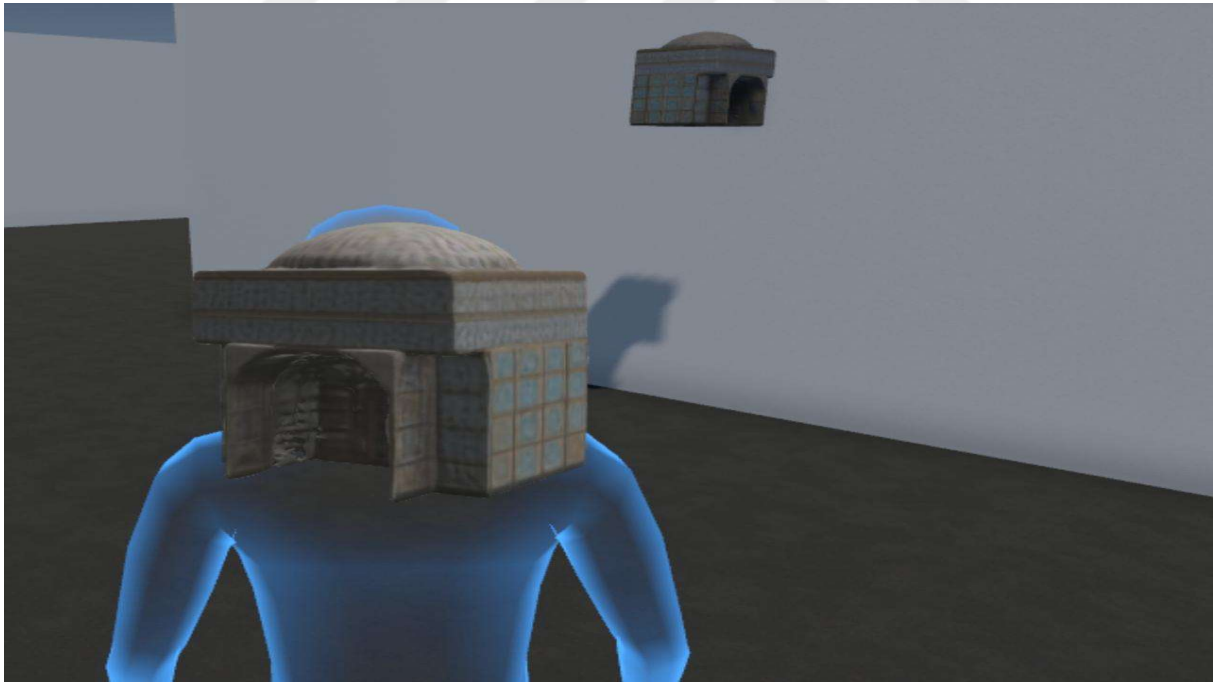
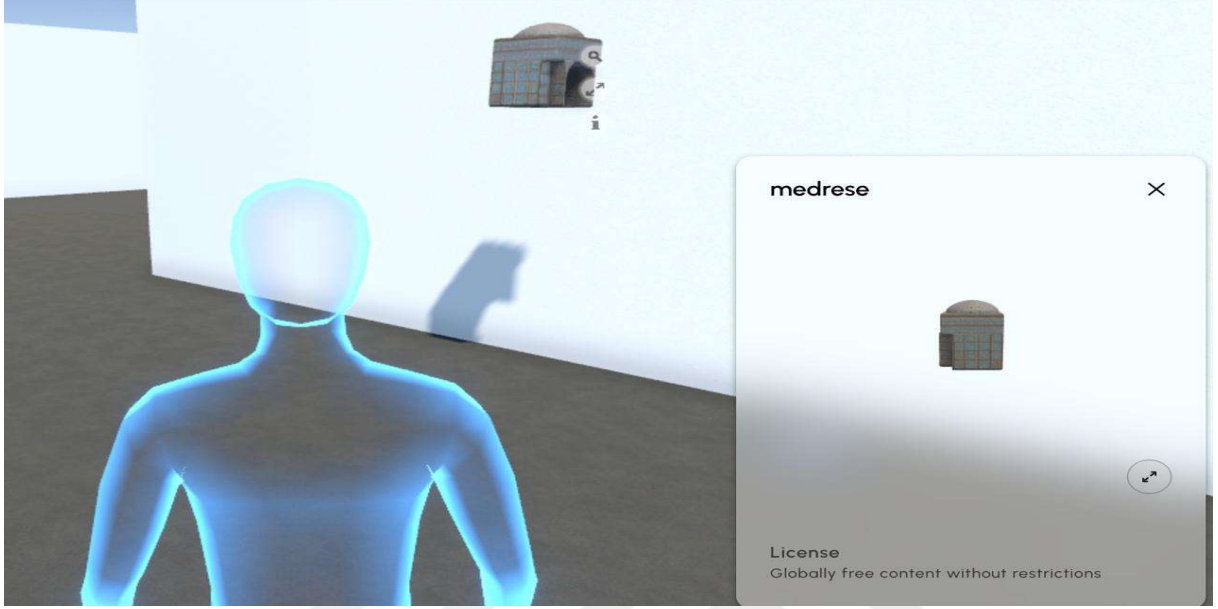
EK-6:

Anadolu Selçuklu Devleti Sultanları'nı tanımak ve kültürel bir miras alanı oluşturmak amacıyla dijital araçlar kullanılarak restorasyon ve çalışmalar yapılarak ortaya çıkartılan Darülmülk Sergisi. Sergi içerisinde Sultanlar bulunmaktadır. Nitekim bu alan geçmişten günümüze köprü görevi görerek bir hafıza mekânı oluşturmayı başarmıştır (<https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/turkistandan/uzmanlar-selcuklu-sultanlarinin-dna-analiziyle-heykellerini-yapti/6530f3e69a39f5a9781e69a8>. Er. Tar. 11.11.2025).

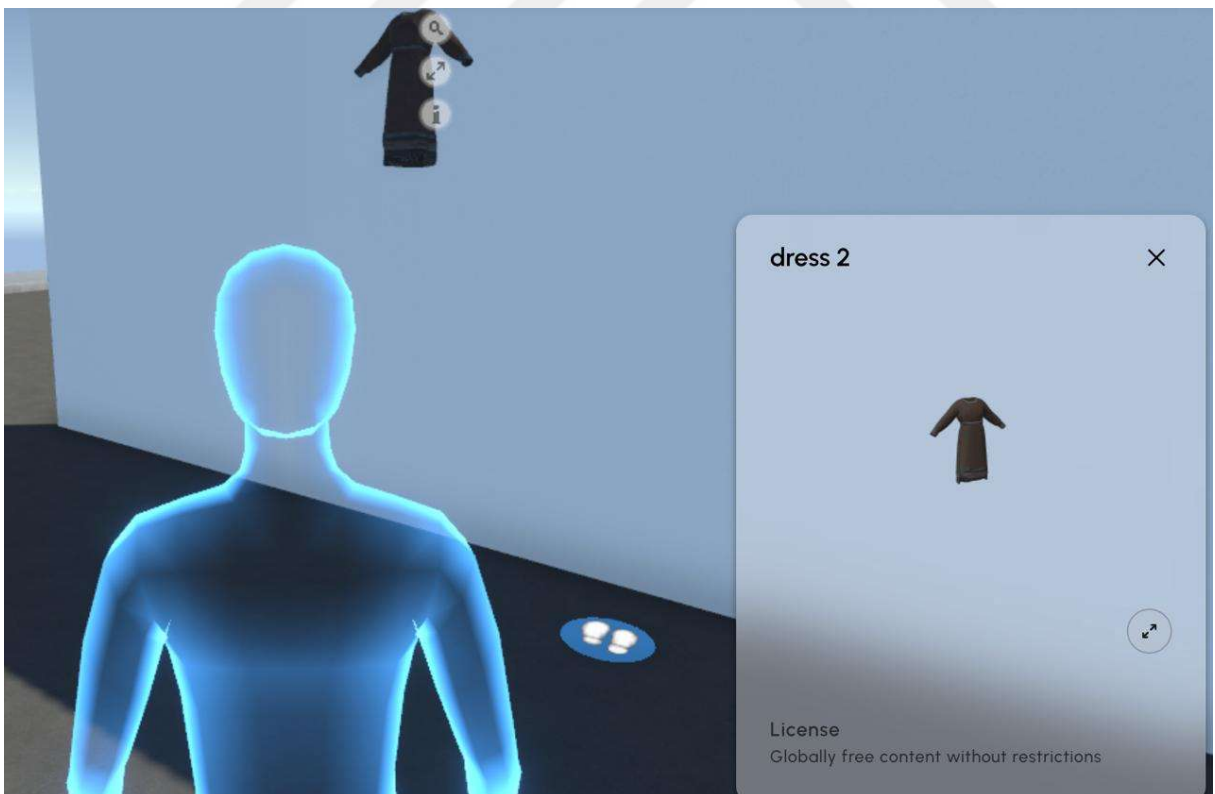

EK-7:

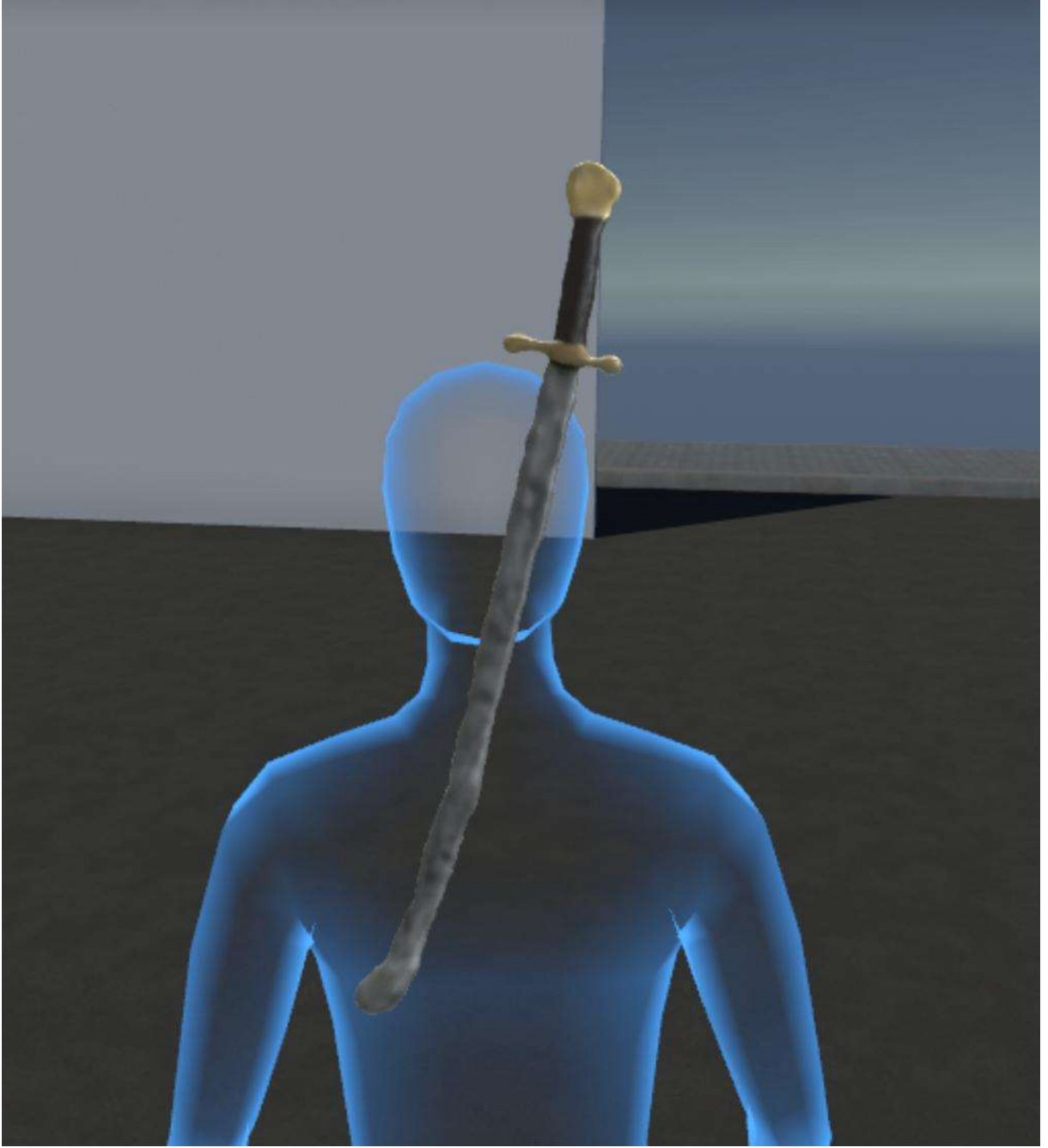
Sanal Müze tasarımı yapmak adına üç boyutlu simgeler kullanılarak tarafımca yapılan bir müze tasarımı örneği:

EK-7:

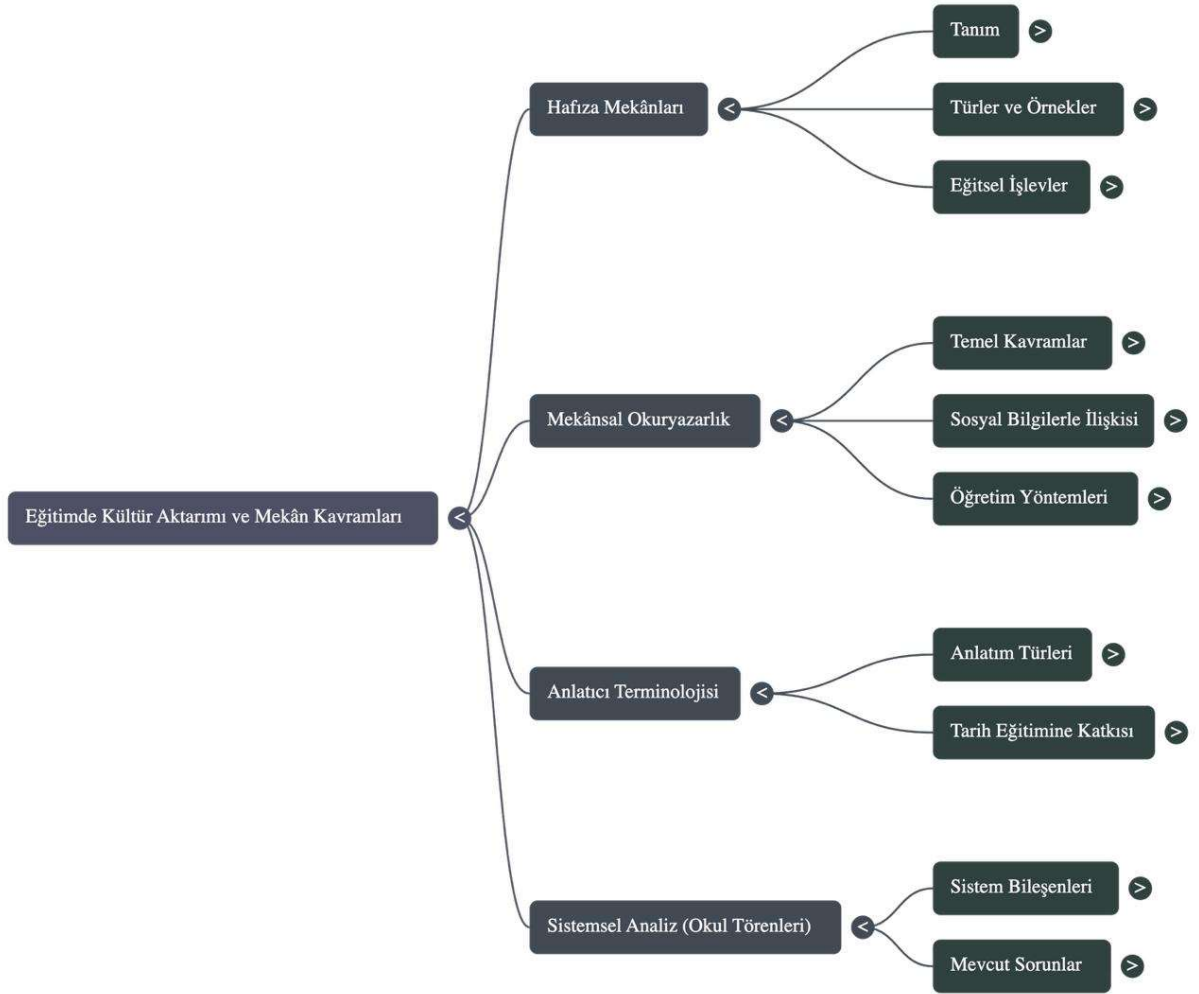

EK-7:

Çizimler ve modellemeler sonucunda sanal müze oluşturma aşamaları eklenmiş ve aktarılmıştır (<https://metasteps.com/>. Er. Tar: 26.12.2025).

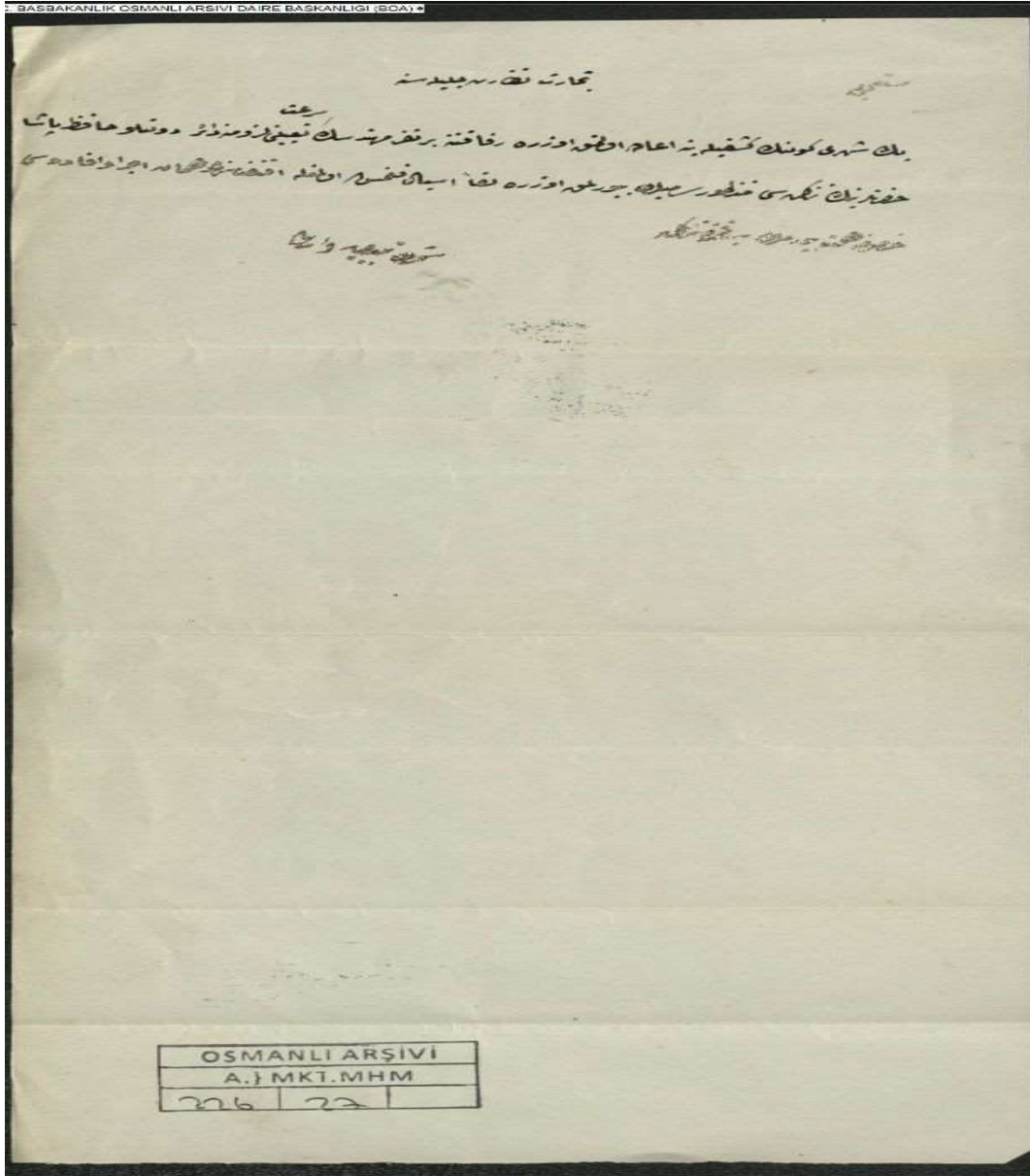
EK-8:

<https://notebooklm.google.com/> Er.Tar: 17.10.2025

Tez çalışması içerisindeki bilgilerden yola çıkılarak hazırlanan ders içi ve dışı uygulamalarda kullanılabilecek zihin haritası örneği

EK-9:

Osmanlı döneminde Hafız Paşa ve refakatindeki bir mühendisin Beyşehir gölü keşifine dair arşiv vesikası (BOA, H.1278, s.1).

EK-10:

T.C.
BAŞBAKANLIK
KANUNLAR ve KARARLAR
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

BAKANLAR KURULU KARARI

99/ 13853

Eki
Zarf

"Amiens 2000, Dünyanın Renkleri-13.Yüzyılda Selçuklu Türkiye'si ve Konya" adı altında 23 Aralık 1999-2 Nisan 2000 tarihleri arasında Fransa'da sergilenmek üzere ekli listede yazılı 179 kalem eserin 14 Aralık 1999-30 Nisan 2000 tarihleri arasında geçici olarak adigeçen Ülke'ye gönderilmesine izin verilmesi ve sergilendikten sonra geri getirilmesi; Bilim Kurulu'nun kararı ve Kültür Bakanlığı'nın 9/12/1999 tarihli ve 011758 sayılı yazısı üzerine, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 32 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'na 13 / 12 /1999 tarihinde kararlaştırılmıştır.

BÜLENT ECEVİT
BAŞBAKAN

S. Demirel
SÜLEYMAN DEMİREL
CUMHURBAŞKANI

D. BAĞÇELİ Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	H. H. ÖZKAN Devlet Bak. ve Başb. Yrd.	M. C. SÜME En. ve Tab. Kay. Bak. ve Başb. Yrd.	R. Y. DEMİR Devlet Bakanı
P. V. Y. Y. Y. Devlet Bakanı	P. V. Y. Y. Y. Devlet Bakanı V.	Prof. Dr. S. S. KURUL Devlet Bakanı	S. SOMUNCUOĞLU Devlet Bakanı
M. YALOVA Devlet Bakanı	M. YILMAZ Devlet Bakanı	H. S. G. G. G. Devlet Bakanı V.	R. K. YUCESEN Devlet Bakanı
H. GEMİCİ Devlet Bakanı	Prof. Dr. S. UŞENMEZ Devlet Bakanı	E. S. AYDALI Devlet Bakanı	F. UNLU Devlet Bakanı
S. UŞENMEZ Devlet Bakanı V.	M. A. B. B. B. Devlet Bakanı	P. B. H. S. TURK Adalet Bakanı	S. CANMUKOĞLU Milli Savunma Bakanı
S. YANTAN İçişleri Bakanı	İ. CEM İçişleri Bakanı	S. ORAL Maliye Bakanı	Y. BOSTANCI Milli Eğitim Bakanı
M. A. B. B. B. Devlet Bakanı	Prof. Dr. O. G. G. G. Devlet Bakanı	Prof. Dr. H. Y. G. G. G. Devlet Bakanı	Prof. Dr. H. Y. G. G. G. Devlet Bakanı
Y. OKURAN Çalışma ve Sos. G. G. G. Devlet Bakanı	M. T. K. K. K. Devlet Bakanı	M. İ. TALAY Kültür Bakanı	E. M. M. C. U. Turizm Bakanı
Prof. Dr. M. A. B. B. B. Devlet Bakanı	F. AYTEKİN Çevre Bakanı		

Dosya No.
196-1
1747

"Amiens 2000" için Konya'dan gönderilmesine izin verilen "179 kalem" eserin gönderilmesine dair arşivde bulunan yazılı bakanlar kurulu karar evrakı (BOA, 1999, s.2).